

การสืบทอดอัตลักษณ์ของคนอีสานในชุมชนตำบลสะตอง

อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี

ISAN IDENTITY REPRODUCTION OF ISAN PEOPLE IN SATON TAMBON
COMMUNITY SOIDAO DISTRICT, CHANTHABURI PROVINCE

ภาคนิพนธ์

ของ

สุทธิ กาบพิลา

ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

มิถุนายน 2558

การสืบทอดอัตลักษณ์ของคนอีสานในชุมชนตำบลสะตอน

อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี

ISAN IDENTITY REPRODUCTION OF ISAN PEOPLE IN SATON TAMBON
COMMUNITY SODAO DISTRICT, CHANTHABURI PROVINCE

ภาคนิพนธ์

ของ

สุทธิ กาบพิลา

เสนอต่อมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

มิถุนายน 2558

ใบรับรองภาคนิพนธ์

เรื่อง

การสืบทอดอัตลักษณ์ของคนอีสานในชุมชนตำบลสะตอน

อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี

Isan Identity Reproduction of Isan People in Saton Tambon Community

Soidao District, Chanthaburi Province

สุทธิ กาบพิลา

คณะกรรมการสอบภาคนิพนธ์

..... ประธานสอบภาคนิพนธ์
(ดร.เชษฐรัตน์ อรุณ)

..... ประธานที่ปรึกษาภาคนิพนธ์
(ดร.เชษฐรัตน์ อรุณ)

..... กรรมการที่ปรึกษาภาคนิพนธ์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์)

..... กรรมการสอบภาคนิพนธ์
(ดร.นักรบ เกียรธำ)

ได้รับอนุมัติจากมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณีให้นำเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์)

วันที่..... เดือน..... พ.ศ. 2558

สุทธิ กาบพิลา. (2558). การสืบทอดอัตลักษณ์ของคนอีสานในชุมชนสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัด
จันทบุรี. ภาคนิพนธ์ ปร.ม. (การปกครองท้องถิ่น). จันทบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพ
พรรณี.

คณะกรรมการที่ปรึกษาภาคนิพนธ์

เชษฐันรัช อรหุน ปร.ด. (วัฒนธรรมศาสตร์)

ประธานกรรมการ

นักรบ เถียรอำ ปร.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์)

กรรมการ

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาการดำรงอยู่ กระบวนการและปัจจัยที่มีผลเกี่ยวกับ
การสืบทอดอัตลักษณ์ของคนอีสานในชุมชนสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี ในการศึกษา
ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์อันประกอบด้วยจากคำบอกเล่า การสนทนากลุ่ม การวิจัยเอกสาร
และการสังเกตการณ์ ในการสัมภาษณ์มีผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญได้แก่ ผู้อาวุโส ประชาชนชาวบ้าน
กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน หลังจากนั้นนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ ตีความและสร้างข้อสรุป
เชิงคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่าคนในชุมชนสะตอนยังคงสืบทอดอัตลักษณ์ของคนอีสานตามฮีตสิบสอง
และกองสิบสี่ไว้ได้เป็นส่วนใหญ่ โดยมีฮีตสิบสองขาดหายไปสองกองเหลือสิบและกองสิบสี่ขาด
หายไปห้ากองเหลือเก้า ประเพณีฮีตสิบสองกองสิบสี่ส่วนใหญ่ที่ชาวสะตอนยังคงรักษาไว้ได้นั้นมี
กระบวนการการทำกิจกรรมโดยอาศัยกลไกที่สำคัญคือ วัดและชุมชน เช่น การจัดประเพณีต่าง ๆ
ในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการสืบทอดประเพณีฮีตสิบสองกองสิบสี่ ได้แก่
การมีกระบวนการขัดเกลาทางสังคมทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ความเชื่อสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติที่สามารถ
ให้ทั้งคุณและโทษแก่ผู้ปฏิบัติและไม่ปฏิบัติตามและการผนวกประเพณีฮีตสิบสองกองสิบสี่เข้ากับ
หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ส่วนปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการสืบทอดฮีตสิบสองและกองสิบสี่
มีสาเหตุมาจากการไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรม ขาดผู้นำที่มีความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการ ขั้นตอน
ถูกต้อง การยอมรับเอากระแสวัฒนธรรมต่างถิ่นเข้ามาเผยแพร่ การกดทับทางสังคมและบทบาทของ
สมาชิกในครอบครัวที่เปลี่ยนไปตามกระแสโลกาภิวัตน์จึงทำให้บางฮีตสิบสองและบางกองสิบสี่
ไม่ได้รับการยอมรับและสูญหายไปมากที่สุด

คำสำคัญ : อัตลักษณ์ การสืบทอด

Sutti Gabpila. (2015). **Isan Identity Reproduction of Isan People in Saton Tambon Community, Soidao District, Chanthaburi Province.** Independent Study. M.P.A. (Local Government).
Chanthaburi : Rambhai Barni Rajabhat University.

Advisory Committee

Chetnarat Orachun Ph.D. (Cultural Science)

Chairman

Nakrob Tianam D.P.A. (Public Administration)

Member

Abstract

The purposes of this research were to investigate the existence, process, and factors relating to the inheritance of the Isan people's identity in the area of Saton Community in Soidow District in Chanthaburi Province. The historical research approach with the study from the saying, focus group discussion, document paper, and observation was employed in this research. The key informants were the elders, local intellectuals, sub district headmen, village headmen, and local community leaders. The collected data were then analyzed, interpreted, and created for the qualitative summary. The research results revealed that people in the Saton Community had mostly showed their inheritance of the Isan people's identity based on traditions and customs known as Heet 12 Kong 14 (Heet-Kong). There were two missing aspects of Heet 12 and five missing aspects of Kong 14. There were still ten aspects of Heet 12 and nine aspects of Kong 14 left. The majority of Heet 12 Kong 14 which has been maintained is consisted of activities done in the temple and in the community. The important religious activity; for example, is usually held in the temple. The factors affecting the inheritance of Heet 12 Kong 14 are the direct and indirect socialization, beneficial and harmful superstition, and combination of Heet 12 Kong 14 with Buddhist doctrines. The factors which were considered as the difficulties of holding the traditions and customs were the lack of activity attendance, community leaders who does not show their knowledge and understanding of the correct activity process and step, streams of non-local culture which have been spread out in the community, education, strain factors, and changing family roles caused by the globalization. These factors have influenced the acceptance of Heet 12 Kong 14 and have brought the extinction of traditions and customs.

Keyword : Reproduction, Identity

กิตติกรรมประกาศ

ภาคินพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลือให้คำแนะนำอย่างดียิ่ง จาก ดร.เชษฐณรงค์ อรชุน ประธานที่ปรึกษาภาคินพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ กรรมการที่ปรึกษาภาคินพนธ์และ ดร.นักรบ เถียรอำ กรรมการสอบภาคินพนธ์ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ขอขอบคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชา อันนำมาซึ่งความทรงคุณค่าทางวิชาการตลอดระยะเวลาการศึกษา

ขอกราบขอบพระคุณพระอธิการบุญธรรม สุทธิญาโน ที่ได้ให้การอุปการะให้ทุนในการศึกษาครั้งนี้ และให้ข้อมูลเกี่ยวกับงานฮีดสิบสองกองสิบสี่ในการทำวิจัย

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลสะตอน ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนชาวบ้าน ที่กรุณาให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เป็นอย่างดีและทุกท่านที่ให้การสนับสนุน และให้กำลังใจ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ภาคินพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี คุณความดี และประโยชน์อันพึงมีจากภาคินพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นสิ่งบูชาแด่พระคุณบิดา มารดา ครู อาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่าน

สุทธิ กาบพิลา

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ความเป็นมา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	8
ประโยชน์ของการวิจัย.....	8
ขอบเขตของการวิจัย.....	7
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	9
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	9
2 แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
ความหมายของอัตลักษณ์.....	11
ประเภทของอัตลักษณ์.....	15
อัตลักษณ์ส่วนบุคคล.....	16
อัตลักษณ์ทางสังคม.....	16
แนวความคิดการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม.....	18
แนวความคิดเกี่ยวกับประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่.....	22
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	26
3 วิธีดำเนินการวิจัย	30
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	30
การตรวจสอบข้อมูล.....	31
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	32
4 การวิเคราะห์ข้อมูล	33
บริบทของชุมชน.....	33
ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านสะตอน.....	34
อัตลักษณ์คนอีสานที่ยังคงสืบทอดในชุมชนสะตอน ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี.....	43

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5	
สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	69
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	69
สรุปผลการวิจัย.....	69
อภิปรายผล	74
ข้อเสนอแนะ.....	76
บรรณานุกรม.....	78
ภาคผนวก.....	82
แนวการสัมภาษณ์.....	83
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	86

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 ประเพณีงานบุญฮีตสิบสอง.....	44
2 คองสิบลีที่ยังคงอยู่ในชุมชนบ้านสะตอนหมู่ที่ 1.....	55

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา

อัตลักษณ์ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติแต่เป็นสิ่งที่เกิดจากการสร้างของวัฒนธรรม ในช่วงเวลาหนึ่งและวัฒนธรรมก็เป็นสิ่งก่อสร้างทางสังคม นอกจากนี้วัฒนธรรมก็ไม่ใช่สิ่งที่หยุดนิ่งหรือตายตัว หากแต่มีรูปแบบเป็นวงจรที่เรียกว่า “วงจรแห่งวัฒนธรรม” ดังนั้นอัตลักษณ์ทั้งหลาย จึงมีกระบวนการถูกผลิตให้เกิดขึ้น สามารถถูกบริโภคและถูกควบคุมจัดการอยู่ในวัฒนธรรมเหล่านั้น ทั้งนี้ยังมีการสร้างความหมายผ่านระบบต่าง ๆ ของการใช้หรือนำเอามาสร้างเป็นอัตลักษณ์ของเรา อัตลักษณ์ท้องถิ่นเกิดจากสิ่งต่าง ๆ ที่ถูกสร้างขึ้นในแต่ละจังหวัด เช่น ตราสัญลักษณ์ คำขวัญ สัญลักษณ์ประจำจังหวัด ประเพณี การแต่งกาย ภาษาที่ใช้พูด อาหารที่รับประทาน สถานที่ท่องเที่ยว สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่สังคมได้สร้างขึ้นเป็นวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นของแต่ละจังหวัด (อภิญา เพ็ญฟูสกุล. 2556 : 125)

ภาคอีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยนับตั้งแต่แรกเริ่มมีการพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ร่วมกันกับอาณาจักรล้านช้างซึ่งได้สถาปนาขึ้นที่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ในราวพุทธศตวรรษที่ 19 และเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรลาว ทำให้คนในภาคอีสานมีความเป็นลาวร่วมกับคนที่อยู่ในดินแดนลาวทั้งทางด้าน เชื้อชาติ ภาษา ธรรมเนียม ประเพณี คติความเชื่อ รวมถึงจารีตต่อมาในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 24 อำนาจของรัฐไทยเริ่มขยายอิทธิพลมายังบริเวณภาคอีสานและได้เข้าครอบครองเป็นผลสำเร็จในปี พ.ศ. 2436 โดยรัฐไทยได้ทำการปฏิรูปมณฑลเทศาภิบาลมณฑลภาคอีสานเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยส่งผลให้อีสานถูกแบ่งแยกออกจากดินแดนลาวโดยเด็ดขาด โดยรัฐไทยได้เข้ามาจัดการปกครองรูปแบบใหม่เพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างหัวเมืองอีสานกับส่วนกลางให้มากขึ้นพร้อมกับได้ถ่ายทอดขนบธรรมเนียมประเพณีจากส่วนกลางให้คนพื้นเมืองมณฑลภาคอีสานเข้าเป็นอันเดียวกันกับภูมิศาสตร์รัฐไทยทั้งทางด้านกายภาพและความรู้สึกสำนึกของผู้คน อย่างไรก็ตามคนอีสานถือได้ว่าเป็นคนไทยที่มีอัตลักษณ์อันโดดเด่นเป็นลักษณะของกลุ่มคนที่มีความแตกต่างจากคนไทยในพื้นที่อื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นภาษา การแต่งกาย อาหาร ความเชื่อ ประเพณีและวิถีชีวิต แต่สิ่งที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของคนอีสานที่เด่นชัดที่สุดคือ ประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ (นาฏนภา ชลิตานนท์. 2524 : 198)

ฮีตสิบสองคองสิบสี่จึงเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอีสานที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่แสดงถึงความเป็นชาติเก่าแก่และเจริญรุ่งเรืองมานานอันเป็นเอกลักษณ์

ของคนอีสานและท้องถิ่นอีสานที่ทำให้คนอีสานสามารถดำรงเผ่าพันธุ์ของตนมาได้จนถึงปัจจุบัน เมื่อคนอีสานมีการอพยพย้ายถิ่นฐานไปยังที่อื่นหรือไปยังภาคอื่น ๆ ก็ได้นำเอาหลักปฏิบัติฮีตสิบสองคองสิบสี่ไปเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตด้วย

ฮีตสิบสองที่คนอีสานยึดถืออยู่นั้นมาจากคำสองคำได้แก่ ฮีต คือคำว่า จริต หมายถึงความประพฤติ ธรรมเนียม ประเพณี ความประพฤติที่ดี ดังนั้นฮีตสิบสองจึงหมายถึงประเพณีที่ประชาชนในภาคอีสานปฏิบัติกันมาในโอกาสต่าง ๆ ทั้งสิบสองเดือนของแต่ละปี เป็นการผสมผสานพิธีกรรมที่เกี่ยวกับเรื่องผี และพิธีกรรมทางการเกษตรเข้ากับพิธีกรรมทางพุทธศาสนา นักปราชญ์โบราณได้วางฮีตสิบสองไว้ดังนี้ (ปรีชา พินทอง. 2534 : 738-742)

1. เดือนอ้าย – บุญเข้ากรรม

งานบุญเดือนอ้ายหรือเดือนเจียง พระสงฆ์จะทำพิธีเข้ากรรมหรือที่เรียกว่าเข้าปริวาสกรรม เพื่อทำการชำระมลทินที่ได้ล่วงละเมิดพระวินัยคือ ต้องอาบัติสังฆาทิเสส การอยู่กรรมนั้นจะใช้เวลา 6-9 วัน ในระหว่างนี้เองชาวบ้านจะเตรียมอาหารหวานคาว นำไปถวายพระภิกษุทั้งเช้าและเพล เพราะการอยู่กรรมจะต้องอยู่ในบริเวณสงบ เช่น ชายป่าหรือที่ห่างไกลชุมชน (หรืออาจเป็นที่สงบในบริเวณวัดก็ได้) ชาวบ้านที่นำอาหารไปถวายพระภิกษุในระหว่างอยู่กรรมนี้เชื่อว่าจะทำให้ได้บุญกุศลมาก

2. เดือนยี่ – บุญคูณลาน

บุญคูณลานหรือบุญคูณข้าวบุญ คูณลานหรือบุญคูณข้าวเป็นพิธีกรรมฉลองภายหลังจากเสร็จสิ้นการเก็บเกี่ยว ชาวบ้านรู้สึกยินดีที่ได้ผลผลิตมาก จึงต้องการทำบุญโดยนิมนต์พระสงฆ์มาสดมภ์ในลานข้าวและในบางแห่งจะมีการคู่ขวัญข้าวเพื่อฉลองความอุดมสมบูรณ์ กล่าวขอบคุณแม่โพสพ และขอโทษที่ได้เหยียบย่ำพื้นแผ่นดินในระหว่างการทำนาเพื่อความเป็นสิริมงคลและให้ผลผลิตเป็นทวีคูณในปีต่อไป

3. เดือนสาม – บุญข้าวจี

บุญข้าวจีเป็นประเพณีที่เกิดจากความสมัครสมานของชุมชน ชาวบ้านจะนัดหมายกันมาทำบุญร่วมกันโดยช่วยกันปลูกหมามหรือปะรำเตรียมไว้ในตอนบ่าย ครั้นเมื่อถึงรุ่งเช้าในวันต่อมาชาวบ้านจะช่วยกันจีข้าวหรือปิ้งข้าวและคักบาตรข้าวจีร่วมกัน หลังจากนั้นจะให้มีการเทศน์นันทานชาดกเรื่องนางปทุมทาสีเป็นเสร็จพิธี

4. เดือนสี่ – บุญพระเวส

บุญพระเวสเป็นสำเนียงชาวอีสานที่มาจากคำว่า บุญพระเวสหรือพระเวสสันดรเป็นประเพณีตามคติความเชื่อของชาวอีสานที่ว่า หากผู้ใดได้ฟังเทศน์เรื่องพระเวสสันดรทั้ง 13 กัณฑ์จบภายในวันเดียว

จะได้เกิดร่วมชาติภพกับพระศรีอริยเมตไตรย บุญพะเหวดนี้จะทำติดต่อกันสามวันวันแรกจัดเตรียมสถานที่ ตกแต่งศาลาการเปรียญ วันที่สองเป็นวันเฉลิมฉลองพระเวสสันดร

5. เดือนห้า – บุญสงกรานต์

เดือนห้า บุญสงกรานต์หรือบุญสดสง บุญสดสงหรือบุญสงกรานต์ จัดให้มีในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนห้า ซึ่งถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ของไทยมาตั้งแต่โบราณ ในวันขึ้นปีใหม่ของไทยมาแต่โบราณในวันนี้ พระสงฆ์นำพระพุทธรูปออกจากโบสถ์มาไว้ที่หอสงกรานต์ ข้าราชการจะนำน้ำอบ น้ำหอมมาร่วมกัน สรงน้ำพระพุทธรูปที่หอสงกรานต์ จากนั้นก็ออกไปเก็บดอกไม้มาจัดประกวดประชันในการบูชาพระ ระหว่างนี้ ชาวบ้านพากันเล่นแคน ฆ้องฉาบเพื่อความสนุกสนาน รดน้ำคำหัวญาติผู้ใหญ่และเล่นสาดน้ำกัน โดยชาวบ้าน อาจเล่นสนุกสนานถึง 15 วัน

6. เดือนหก – บุญบั้งไฟ

บุญบั้งไฟเป็นประเพณีที่เกิดจากความเชื่อเกี่ยวกับแถน เมื่อถึงเดือนหกเริ่มต้นการทำนา ชาวบ้านจะจุดบั้งไฟเป็นการบูชาขอให้พญาแถนบันดาลฝนให้ตกลงมา ประเพณีบุญบั้งไฟเป็นกิจกรรม ร่วมกันของชุมชนอีสานหลาย ๆ หมู่บ้าน หมู่บ้านเจ้าภาพจะปลูกโรงเรือนเรียกว่า ผามบุญ ไว้ต้อนรับ ชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่น และดูแลจัดหาอาหารสำหรับทุก ๆ คน เช้าของวันงานชาวบ้านจะร่วมกัน ทำบุญประกวดประชันแห่และจุดบั้งไฟที่ตกแต่งอย่างงดงาม บั้งไฟของหมู่บ้านใดจุดไม่ขึ้นชาวบ้าน หมู่บ้านนั้นจะถูกโยนลง โคลนเป็นการทำโทษและจะมีการแข่ง ฟ้อนกันอย่างสนุกสนานและจะมีการ แข่งปลัดขิกร่วมอยู่ในขบวนด้วยเสมอ โดยมีความเชื่อว่าเป็นการไล่ผีให้พ้นออกไปจากหมู่บ้านและเร่ง ฝนให้แถนส่งฝนลงมาเร็ว ๆ

7. เดือนเจ็ด – บุญซำฮะ

บุญซำฮะหรือซำระ เกิดตามความเชื่อที่ว่าเมื่อถึงเดือนเจ็ดต้องทำบุญซำระจิตใจให้สะอาด และเพื่อบิณฑบาตสิ่งวิญญูไม่เป็นมงคลออกจากหมู่บ้าน บางท้องถิ่นเรียกประเพณีนี้ว่าบุญเบิกบ้าน ซึ่งมี พิธีกรรมทั้งทางศาสนาพุทธและไสยศาสตร์ ในวันงานชาวบ้านพากันนำภัตตาหารมาถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ และร่วมกันฟังเทศน์ ฟังธรรม รวมทั้งมีการเช่นไหว้ศาลหลักบ้านเพื่อขอความคุ้มครองให้พ้นจากภัยพิบัติ และช่วยขับไล่สิ่งไม่ดีไม่งามออกไปจากหมู่บ้านให้บ้านเกิดความเป็นสิริมงคล

8. เดือนแปด – บุญเข้าพรรษา

บุญเข้าพรรษาของภาคอีสานเป็นประเพณีทางพุทธศาสนาคล้ายคลึงกับทางภาคกลางคือ จะมีการทำบุญตักบาตร ถวายผ้าอาบน้ำฝน สบง จีวรและเทียนพรรษา หากแต่ในภาคอีสานจะจัดขบวน

แห่เทียนอย่างยิ่งใหญ่และมักมีการประกวดความสวยงามของเทียนจากแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งตกแต่งสลักเสลาเทียนเป็นลวดลายเรื่องราวทางพุทธศาสนาอย่างสวยงาม เมื่อแห่เทียนมาถึงวัดชาวบ้านจะรับศีล รับพร ฟังธรรม ตอนค่ำจะเวียนเทียนรอบพระอุโบสถ

9. เดือนเก้า – บุญข้าวประดับดิน

บุญข้าวประดับดิน จัดขึ้นในช่วงปลายเดือนเก้าเป็นการทำบุญให้ญาติผู้ล่วงลับ โดยการนำข้าวปลาอาหารคาวหวาน หมากพลู บุหรืออย่างละเล็กละน้อยห่อด้วยใบตองเป็นสองห่อกลัดติดกันเตรียมไว้ตั้งแต่หัวค่ำ ครั้นถึงเวลาตีสาม ตีสี่ของวันรุ่งขึ้นจะนำห่ออาหารและหมากพลูไปวางไว้ตามโคนต้นไม้รอบ ๆ วัด เพื่อให้ญาติพี่น้องผู้ล่วงลับรวมทั้งผีไร้ญาติอื่น ๆ ซึ่งเชื่อว่าจะมาเยี่ยมญาติพี่น้องในเวลานี้มารับไปเพื่อจะได้ไม่อดอยากหิวโหย นอกจากจะเป็นการทำบุญและทำทานแล้วยังแสดงถึงความกตัญญูอีกส่วนด้วย

10. เดือนสิบ – บุญข้าวสาก

บุญข้าวสากเป็นประเพณีในวันขึ้น 15 ค่ำ ซึ่งชาวบ้านจะจัดเตรียมสำหรับอาหาร ซึ่งบรรจุข้าวเหนียว อาหารแห้ง เช่น ปลาแห้ง เนื้อย่าง แฉ่บองหรือน้ำพริกปลาร้าและห่อข้าวเล็ก ๆ อีกห่อหนึ่งสำหรับอุทิศให้ญาติผู้ล่วงลับและนำไปทำบุญที่วัด โดยจะเขียนชื่อเจ้าของสำหรับอาหารและเครื่องไทยทานใส่ไว้ในบาตรเพื่อให้พระในวัดจับสลาก หากภิกษุรูปใดจับสลากได้ชื่อผู้ใดก็จะได้รับอาหารพร้อมเครื่องไทยทานของเจ้าภาพนั้น ๆ

11. เดือนสิบเอ็ด – บุญออกพรรษา

บุญออกพรรษาในเดือนสิบเอ็ด นอกจากจะเป็นโอกาสที่พระภิกษุสงฆ์จะแสดงอาบัติและว่ากล่าวตักเตือนกันแล้ว ชาวบ้านในภาคอีสานยังมีกิจกรรมกันอีกหลายอย่าง ทั้งประเพณีตักบาตรเทโว การจุดประทีปโคมไฟประดับประดาตามต้นไม้ บางแห่งนำต้นอ้อยหรือไม้ไผ่มามัดเป็นเรือจุดโคมแล้วนำไปลอยในแม่น้ำที่เรียกว่า การไหลเรือไฟ เพื่อเป็นพุทธบูชาสำหรับหมู่บ้านที่อยู่ไกลแหล่งน้ำจะนิยมทำปราสาทผึ้งหรือผาสาดผึ้งทำจากกาบกล้วยประดับประดาด้วยขี้ผึ้ง ซึ่งทำเป็นดอกไม้ แต่ปัจจุบันมักใช้ขี้ผึ้งมาตกแต่งปราสาททั้งหลายแล้วจัดขบวนแห่มาถวายที่วัดอย่างสนุกสนาน

12. เดือนสิบสอง – บุญกฐิน

บุญกฐินคือ บุญที่เรียกว่า กาลทานนี้มีกำหนดให้ทำได้เฉพาะในช่วงวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึง 15 ค่ำ เดือน 12 ของทุกปี จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างว่า บุญเดือน 12 ชาวอีสานเชื่อว่าผู้ใดได้ทำบุญกฐินจะไม่ตกนรกและจะได้รับผลบุญที่ทำในชาตินี้ไว้เก็บกินในชาติหน้า งานบุญกฐินจึงจัดเป็นงานสำคัญในส่วนพิธีกรรมนั้นคล้ายคลึงกับภาคกลางแต่ที่ชาวอีสานและเครื่องบริวารกฐิน ซึ่งส่วนมากจะเป็นเครื่องใช้ในครัวเรือนมาตั้งวางไว้ในที่เปิดเผยเพื่อให้ญาติพี่น้องหรือชาวบ้านใกล้เคียงนำสิ่งของ เช่น

เสื้อ หมอน อาสนสงฆ์ ฯลฯ มาร่วมสวดทบทวนตอนเย็นของวันรวมก็จะนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ ตอนกลางคืนอาจจัดให้มีมหรสพต่าง ๆ และที่ขาดไม่ได้ในงานบุญกฐินก็คือ ต้องจุดบั้งไฟพลุ อย่างน้อยจำนวน 4 บั้ง เอาไว้จุดเมื่อตอนหัวค่ำหนึ่งลูก ตอนดึกหนึ่งลูก ตอนใกล้สว่างหนึ่งลูกและตอนถวายกฐินอีกหนึ่งลูก นอกจากจุดบั้งไฟพลุแล้วก็จะจุดบั้งไฟตะไลเป็นระยะ ๆ ในขณะที่แห่กฐิน

คองสิบสี่เป็นคำและข้อปฏิบัติคู่กับฮิตสิบสอง คองแปลว่า แนวทางหรือครรลอง ซึ่งหมายถึงธรรมเนียมประเพณีหรือแนวทางและสิบสี่ หมายถึงข้อวัตรหรือแนวทางปฏิบัติสิบสี่ข้อ ดังนั้นคองสิบสี่จึงหมายถึงข้อวัตรหรือแนวทางที่ประชาชนทุกระดับนับตั้งแต่พระมหากษัตริย์ ผู้มีหน้าที่ปกครองบ้านเมือง พระสงฆ์และคนธรรมดาสามัญพึงปฏิบัติสิบสี่ข้อ สรุปได้หลายมุมมองดังนี้ (ปริชา พินทอง, 2534 : 22)

1. เป็นหลักปฏิบัติกล่าวถึงครอบครัวในสังคมตลอดจนผู้ปกครองบ้านเมือง
 2. เป็นหลักปฏิบัติของพระมหากษัตริย์ในการปกครองบ้านเมืองและหลักปฏิบัติของประชาชนต่อพระมหากษัตริย์
 3. เป็นหลักปฏิบัติที่พระราชชาติถือปฏิบัติ เน้นให้ประชาชนปฏิบัติตามจารีตประเพณีและคนในครอบครัวที่ปฏิบัติต่อกัน
 4. เป็นหลักปฏิบัติในการปกครองบ้านเมืองให้อยู่เป็นสุขตามจารีตประเพณี
- แต่ละข้อมีคำว่าฮิตนำหน้าด้วย (ทำให้เกิดความสับสนกับฮิตสิบสอง) แต่ละคองจะมีสิบสี่ฮิตยกเว้น ฮิตปีคองเดือนจะมีเพียงสิบสองฮิต ซึ่งนั่นก็คือฮิตสิบสองที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น

คองประกอบด้วย 1) ฮิตเจ้าคองขุน 2) ฮิตท้าวคองเพี้ย 3) ฮิตไพร่คองนาย 4) ฮิตบ้านคองเมือง 5) ฮิตปู่คองย่า 6) ฮิตตาคองยาย 7) ฮิตพ่อคองแม่ 8) ฮิตไก่คองเขย 9) ฮิตป้าคองลุง 10) ฮิตลูกคองหลาน 11) ฮิตเต้าคองแก 12) ฮิตปีคองเดือน (ฮิตสิบสอง) 13) ฮิตไฮ้คองนา และ 14) ฮิตวัดคองสงฆ์ (ปริชา พินทอง, 2534 : 599)

ดังนั้นฮิตสิบสองคองสิบสี่ที่กล่าวมาข้างต้นจึงเป็นเป็นครรลองหรือเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตของคนอีสานที่ได้ยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติตลอดมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งคนอีสานในชุมชนสะตอที่สืบเชื้อสายมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ก็ได้นำเอาหลักฮิตสิบสองคองสิบสี่มาปฏิบัติด้วย เพราะคนอีสานเป็นกลุ่มชนที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาทางด้าน เชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีและระบบความเชื่อที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เมื่อมีการอพยพกระจายตัวออกไปยังภาคต่าง ๆ เพื่อหาแหล่งที่อยู่และพื้นที่ทำกิน คนอีสานก็ได้้นำเอาหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา และขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอีสานที่เคยยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึง ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมนี้แสดงถึงความเป็นชาติเก่าแก่และเจริญรุ่งเรืองมานานอันเป็นเอกลักษณ์ของ

คนอีสานและทำให้คนอีสานสามารถดำรงเผ่าพันธุ์ของตนมาจนถึงปัจจุบัน ขนบธรรมเนียมหรือหลักปฏิบัติที่วันนี้ก็คือ ฮีตสิบสองคองสิบสี่ ดังนั้นฮีตสิบสองคองสิบสี่ จึงหมายถึงประเพณีที่ประชาชนในภาคอีสานปฏิบัติกันมาในโอกาสต่าง ๆ ทั้งสิบสองเดือนของแต่ละปี เป็นการผสมผสานพิธีกรรมที่เกี่ยวกับเรื่องผีและพิธีกรรมทางการเกษตรเข้ากับพิธีกรรมทางพุทธศาสนาเมื่อคนอีสานย้ายถิ่นฐานมาอยู่ในพื้นที่สะตอ ก็ได้้นำเอาหลักจารีตประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่นำมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตด้วย

การอพยพย้ายถิ่นฐานของคนอีสานในตำบลสะตอ อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี เริ่มมีการอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในพื้นที่สะตอในราวปี พ.ศ. 2510 และได้สร้างชุมชนสะตอขึ้นมาจนเป็นชุมชนในปัจจุบัน ชุมชนบ้านสะตอ หมู่ที่ 1 ปัจจุบันอยู่ในเขตพื้นที่การปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลสะตอ อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี ซึ่งผู้วิจัยได้มีโอกาสได้พูดคุยกับผู้เฒ่าผู้แก่และปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นคนในพื้นที่ที่รู้เรื่องราวเป็นอย่างดี ได้ความว่าที่คนอีสานได้อพยพมาอาศัยอยู่ที่นี้ก็เพื่อหนีภัยแล้งมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อราว 30 กว่าปีก่อน เพื่อมาหาแหล่งที่ดินทำกินใหม่ ที่มีความอุดมสมบูรณ์กว่าที่เดิม แล้วได้มาอาศัยอยู่บริเวณนี้เห็นว่าที่ดินตรงบริเวณพื้นที่สะตอในขณะนั้น ยังเป็นป่าดิบชื้นที่เป็นแนวทอควายเชื่อมต่อกับผืนป่าในเขตกัมพูชาเพื่อนบ้านของเราและที่ยังมีความอุดมสมบูรณ์มีทั้งลำคลองไหลผ่าน แหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์เห็นว่าเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมที่จะใช้ในการปลูกพืช ทำสวน ทำไร่ และทำการเกษตรประกอบกับพื้นที่แห่งนี้เป็นที่ว่างเปล่าไม่มีเจ้าของจึงสามารถจับจองเป็นเจ้าของได้เลย และพื้นที่สะตอยังเป็นผืนป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วนพืชพรรณธัญญาหาร สัตว์ป่านานาชนิด เดิมชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ยังดำรงชีวิตด้วยการหาของป่าล่าสัตว์ในการเลี้ยงชีพอยู่ในเวลานั้น และคนอีสานได้เข้ามาอยู่อาศัยร่วมกับคนในพื้นที่เดิมซึ่งเป็นชาวเขมรที่ได้อาศัยอยู่ก่อนแล้ว ต่อมาได้มีคนอีสานที่อพยพมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพิ่มมากขึ้นจึงได้เลือกที่จะสร้างชุมชนตรงบริเวณนี้ขึ้นมาเพราะเห็นว่าพื้นที่ตรงนี้มีเหมาะสมทั้งสภาพดินฟ้าอากาศ ที่จะทำการปลูกพืชไร่ ทำสวน เช่น ไร่ข้าวโพด มันสำปะหลังและทำไร่ฝ้าย เหตุที่คนอีสานไม่เลือกอพยพไปแถวชายทะเลเพราะว่าไม่มีความรู้เรื่องการทำประมง และเห็นว่าพื้นที่บริเวณสะตอเป็นที่ราบสูงลักษณะพื้นที่เหมาะแก่การทำไร่ทำสวนและลักษณะของอากาศคล้ายกับถิ่นที่อยู่เดิมจึงได้เลือกเอาพื้นที่ตรงนี้ตั้งเป็นชุมชนขึ้นมา จึงได้บุกเบิกจับจองที่ดินบริเวณนี้เพื่อเป็นแหล่งที่ทำกินแห่งใหม่และได้สร้างแหล่งที่อยู่ที่พักอาศัยขึ้นมา และเมื่อเห็นว่าแหล่งที่ดินทำกินมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำเกษตรกรรมปลูกมันสำปะหลัง ข้าวโพดและเหมาะแก่การสร้างบ้านเรือนและเหมาะแก่การทำมาหาเลี้ยงชีพแล้วจึงนึกถึงญาติพี่น้องที่ต้องทนอยู่กับความแห้งแล้งทางภาคอีสานอยากให้มีที่ทำกินที่มีความอุดมสมบูรณ์ จึงแจ้งข่าวไปยังญาติพี่น้องที่อยู่ยังถิ่นที่อยู่เดิม คือภาคอีสานนั่นเอง เมื่อญาติพี่น้องที่อยู่ยังถิ่นเดิมได้ทราบข่าวตามคำ

บอกเล่าของคนรุ่นก่อน ๆ ที่อพยพไปยังพื้นที่นั้นก่อนแล้วก็ได้มีการย้ายถิ่นฐานตามกันมาเพื่อมาสมทบกับญาติที่อยู่ก่อนแล้วทางนี้และมีการอพยพตามกันมามากขึ้นเรื่อย ๆ และได้จับจองแหล่งทำกินใหม่แล้วก็ได้ตั้งเป็นชุมชนขึ้นมา เรียกว่า ชุมชนบ้านสะตอง ชุมชนนี้ซึ่งประชากรส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในชุมชนตำบลสะตอง อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี ร้อยละ 90 เป็นคนอีสาน ซึ่งอพยพมาจากหลายจังหวัดของทางภาคอีสาน ได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี นครราชสีมา บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ ร้อยเอ็ด ยโสธร สุรินทร์ กาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม เพชรบูรณ์และจังหวัดอื่น ๆ ของทางภาคอีสาน ซึ่งการอพยพย้ายถิ่นของคนอีสานเข้ามาอาศัยอยู่ในภาคตะวันออกโดยเฉพาะในชุมชนสะตอง ตำบลสะตอง อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี คนอีสานกลุ่มนี้ถึงแม้จะอพยพมาอยู่ในภาคตะวันออกซึ่งเป็นเขตชายแดนที่ติดต่อระหว่างไทยกับกัมพูชาด้านทิศตะวันออกก็ตามและเป็นพื้นที่ที่ต่างจากถิ่นเดิม คนอีสานกลุ่มนี้ก็ยังยึดถือคติความเชื่อแบบดั้งเดิม คือยึดมั่นในวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีตามฮีตสิบสองกองสิบสี่ที่เป็นความเชื่อเดิมที่สืบทอดกันมาจากถิ่นที่อยู่เดิมคือของภาคอีสานมาเป็นแนวทางปฏิบัติในการดำเนินชีวิตในสังคมคนอีสานที่เกิดขึ้นมาใหม่ชุมชนตำบลสะตอง อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี (ใบสีเทาโลก. สัมภาษณ์. 2557)

ตำบลสะตอง อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี ประชากรส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นคนอีสานมีการสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณีตามฮีตสิบสองกองสิบสี่ วัฒนธรรม ภาษา อาหาร การละเล่น และคติความเชื่อแบบคนอีสาน สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่สะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ของคนอีสานผ่านการแสดงออกทางสังคมว่าเป็นกลุ่มคนหรือกลุ่มคนพวกเดียวกัน คือคนอีสานคนกลุ่มนี้มีอุดมการณ์ทางอำนาจของระบบความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ยึดมั่นในวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีตามฮีตสิบสองกองสิบสี่ มีความมั่นคงในพระพุทธศาสนาและภูมิปัญญาของตนและให้ความสำคัญในระบบเครือญาติกลุ่มผู้อาวุโสของหมู่บ้าน ซึ่งหมายถึงกลุ่มผู้นำการอพยพ ผู้นำของกลุ่มก่อตั้งหมู่บ้าน ผู้มีอายุมากที่สุดอาศัยอยู่ในหมู่บ้านมานานแล้วและกลุ่มหมอบ้าน ผู้ทรงภูมิปัญญาตามฮีตสิบสอง กองสิบสี่และผู้นำชุมชน เพราะคนอีสานเห็นว่าสิ่งเหล่านี้คือมรดกทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษสั่งสมและสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ดังนั้นขนบธรรมเนียมประเพณีฮีตสิบสองกองสิบสี่ วัฒนธรรมในด้านการดำเนินชีวิต ภาษา อาหารและสภาพแวดล้อม สิ่งเหล่านี้จึงเป็นตัวกำหนดอัตลักษณ์และเป็นตัวบ่งบอกตัวตนว่านี่คือตัวตนของคนอีสานอย่างแท้จริง

พื้นที่สะตองเป็นพื้นที่ติดชายแดนที่มีแนวเขตติดต่อกับเขตประเทศกัมพูชาที่มีคนอีสานอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากและเป็นกลุ่มของคนอีสานที่อยู่ในภาคตะวันออกที่ยังคงมีการสืบทอดการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม ประเพณีตามฮีตสิบสองกองสิบสี่และยังมีวิถีชีวิตและคติความเชื่อแบบดั้งเดิมอยู่ ซึ่งคน

ในชุมชนยังใช้ภาษาอีสานในการสื่อสารกันจึงเป็นพื้นที่ที่น่าสนใจ แต่ปัจจุบันการสืบทอดขนบธรรมเนียม ประเพณีตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ตามความเชื่อแบบดั้งเดิมซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของคนอีสานในชุมชนตำบล สะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรีมีแนวโน้มลดน้อยถอยลงเนื่องจากบริบททางสังคมของชุมชน ได้เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการสืบทอดอัตลักษณ์ของคนอีสานในชุมชนสะตอนว่ามี กระบวนการในการสืบทอดกันมาอย่างไรและมีปัจจัยและเงื่อนไขอะไรที่ทำให้การสืบทอดอัตลักษณ์ตาม ประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ยังคงอยู่และสูญหายไป

ผลจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะทำให้ตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมตามประเพณีฮีตสิบสอง คองสิบสี่และการสืบทอดอัตลักษณ์ของคนอีสานในชุมชนสะตอน ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัด จันทบุรี ตลอดจนได้นำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปเชื่อมโยงหรือเผยแพร่ไปสู่หน่วยงานของภาครัฐ เช่น สภาวัฒนธรรมประจำตำบล สถานศึกษาเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชน สังคม ประเทศชาติอย่าง ยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ที่ยังคงสืบทอดของคนอีสานในชุมชนสะตอน ตำบลสะตอน อำเภอ สอยดาว จังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อศึกษากระบวนการที่ยังคงสืบทอดอัตลักษณ์ตามตามประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ของ คนอีสานในชุมชนสะตอน ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี
3. เพื่อศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขที่มีผลต่อการสืบทอดอัตลักษณ์ตามประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ ของคนอีสานในชุมชนสะตอน ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยคาดว่าจะได้รับประโยชน์ดังนี้

1. เพื่อให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ของคนอีสานในชุมชนสะตอน ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ของคนอีสานในชุมชนสะตอน ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี

3. เพื่อนุรักษ์และฟื้นฟูประเพณีฮีตสิบสองกองสิบสี่อันเป็นอัตลักษณ์ของคนอีสานในชุมชน สะตอน ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาถึงการสืบทอดอัตลักษณ์ตามประเพณีฮีตสิบสองกองสิบสี่ของคนอีสานในชุมชน สะตอน ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี ได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาไว้ดังนี้

ขอบเขตด้านพื้นที่ การเลือกพื้นที่ศึกษามีความสำคัญต่อการได้มาซึ่งข้อมูลที่ตรงและเพียงพอต่อการอธิบายปรากฏการณ์ที่ต้องการศึกษา ลักษณะพื้นที่ที่ทำการศึกษาจะต้องสอดคล้องและตรงตามความมุ่งหมายของการวิจัย ปัญหาการวิจัยและกรอบความคิดในการวิจัยซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีเลือกพื้นที่ในการศึกษา โดยกำหนดเกณฑ์ของพื้นที่ที่ศึกษาไว้ดังนี้ คือพื้นที่ในตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรีที่ปรากฏยังมีการสืบทอดอัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรมประเพณีตามฮีตสิบสองกองสิบสี่ของคนอีสาน อยู่ ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านสะตอน ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี

นิยามศัพท์เฉพาะ

อัตลักษณ์ หมายถึงคุณสมบัติเฉพาะตัว เพราะฉะนั้นคำว่า “อัตลักษณ์” จึงหมายถึงคุณลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ของลักษณะเฉพาะของบุคคล สังคม ชุมชนหรือประเทศ ตัวอย่างเช่น เชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรมท้องถิ่นและศาสนา ซึ่งมีคุณลักษณะเฉพาะของชุมชนนั้น ๆ ซึ่งไม่เหมือนกับสังคมอื่น ๆ พูดงาย ๆ คือลักษณะที่ไม่เหมือนกับของบุคคลอื่น ๆ นั่นเอง

การสืบทอด หมายถึงการดำรงไว้ซึ่งความเป็นอัตลักษณ์สิ่งที่ดีงามที่มีการถ่ายทอดสู่กันมาของคนอีสานในตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว เช่น วัฒนธรรม ประเพณีและธรรมเนียมปฏิบัติของคนอีสาน

ขนบธรรมเนียมประเพณี หมายถึงประเพณีของชาวอีสานที่อยู่ในชุมชนตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรีที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีบุญกลางบ้าน ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีทำบุญตักบาตร ประเพณีขึ้นบ้านใหม่

ชาวอีสาน หมายถึงประชาชนชาวอีสานที่อาศัยอยู่ในตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี

วัฒนธรรมประเพณีอีสาน หมายถึงขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่เรียกว่าฮีตสิบสองกองสิบสี่ ซึ่งฮีตสิบสอง คือประเพณีประจำสิบสองเดือนที่คนในสังคมได้มีโอกาสร่วมชุมนุมทำบุญทุก ๆ

เดือน ในรอบปีทำให้ใกล้ชิดสนิทสนมคุ้นเคยกัน สามัคคีกันใกล้ชิดกับศาสนาอันเป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจของคนให้สูงขึ้น ส่วนกองสิบสี่นั้นเป็นหลักปฏิบัติตนให้เหมาะสมแก่กาลเทศะตามฐานะของแต่ละคน สิบสองกองสิบสี่จึงมีลักษณะคล้าย ๆ กับกฎหมายที่กำหนดหน้าที่บุคคลต้องปฏิบัติต่อตนเองและสังคม

สิบสอง หมายถึงจารีตประเพณีสิบสองรายการคือประเพณีประจำสิบสองเดือนนั่นเอง เป็นจารีตประเพณีที่จะทำให้สมาชิกในสังคมได้มีโอกาสร่วมชุมนุมกันทำบุญเป็นประจำทุก ๆ เดือนของรอบปี ผลที่ได้รับคือทุกคนจะมีเวลาเข้าวัดใกล้ชิดกับหลักธรรมของธรรมทางศาสนายิ่งขึ้น ทำให้ประชาชนในย่านใกล้เคียงรู้จักมักคุ้น สามัคคีกันเป็นอย่างดีและมีผลงานทางอ้อมคือ เมื่อว่างจากการงานอาชีพแล้วก็มีจารีตบังคับให้ทุก ๆ คนเสียดสละทำงานร่วมกันเพื่อสังคมส่วนรวมไม่ให้คนอยู่ว่าง ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนก็ถูกสังคมลงโทษตั้งข้อรังเกียจอย่างจริงจัง

กองสิบสี่ เป็นคำและข้อปฏิบัติเกี่ยวกับสิบสอง กอง แปลว่า แนวทางหรือครรลอง ซึ่งหมายถึงธรรมเนียมประเพณีหรือแนวทางและสิบสี่ หมายถึง ข้อวัตรหรือแนวทางปฏิบัติสิบสี่ข้อ ดังนั้นกองสิบสี่ หมายถึง ข้อวัตรหรือแนวทางที่ประชาชนทุกระดับนับตั้งแต่พระมหากษัตริย์ ผู้มีหน้าที่ปกครองบ้านเมือง พระสงฆ์และคนธรรมดาสามัญพึงปฏิบัติสิบสี่ข้อ อาจสรุปได้หลายมุมมองดังนี้

1. เป็นหลักปฏิบัติกล่าวถึงครอบครัวในสังคมตลอดจนผู้ปกครองบ้านเมือง
2. เป็นหลักปฏิบัติของพระมหากษัตริย์ในการปกครองบ้านเมือง และหลักปฏิบัติของประชาชนต่อพระมหากษัตริย์
3. เป็นหลักปฏิบัติที่พระราชชาติถือปฏิบัติ เน้นให้ประชาชนปฏิบัติตามจารีตประเพณีและคนในครอบครัวที่ปฏิบัติต่อกัน
4. เป็นหลักปฏิบัติในการปกครองบ้านเมืองให้อยู่เป็นสุขตามจารีตประเพณี

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการสำรวจองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยสามารถสรุปเป็นหัวข้อต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. ความหมายของอัตลักษณ์
2. ประเภทของอัตลักษณ์
 - 2.1 อัตลักษณ์ส่วนบุคคล
 - 2.2 อัตลักษณ์ทางสังคม
3. แนวความคิดการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม
4. แนวความคิดเกี่ยวกับประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของอัตลักษณ์

สังคมนุษย์ คือการอยู่ร่วมกันของมนุษย์โดยมีลักษณะความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันหลายรูปแบบ เช่น อาชีพ อายุ เพศ ศาสนา ฐานะ ที่อยู่อาศัย สังคมของมนุษย์เกิดจากกลุ่มบุคคลที่มีความสนใจร่วมกันไม่ว่าจะในด้านใด เช่น ประเทศ จังหวัดและอื่น ๆ และมักจะมีวัฒนธรรมหรือประเพณีรวมถึงภาษา การละเล่นและอาหารการกินของตนเองในแต่ละสังคม การที่มนุษย์รวมกันเป็นสังคมนั้น เพราะมนุษย์มีพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันในสังคมพฤติกรรมเหล่านั้นได้ขัดเกลาโดยลำดับจนกลายเป็นวัฒนธรรม ดังนั้นในแต่ละสังคมจึงย่อมมีวัฒนธรรมเฉพาะตัวถือเป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่น แม้ว่าจะมีชนกลุ่มต่าง ๆ ตามภาษาพูดที่หลากหลายแต่วัฒนธรรมจะแสดงถึงความเป็นปึกแผ่น การมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์อย่างเด่นชัดและหลากหลายจนกลายเป็นวัฒนธรรมหลักของประเทศ

มนุษย์ได้สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการด้านต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินชีวิตในสังคมเป็นไปอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับบรรทัดฐานทางสังคม ทำให้เกิดการหล่อหลอมให้สมาชิกในสังคมมีทัศนคติความเชื่อ ความสนใจ ความคิดสร้างสรรค์ไปในทางเดียวกัน ก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน คือการนิยามตัวตนหรือบอกว่าตนเป็นใครตรงกับศัพท์ทางวิชาการด้านมานุษยวิทยาที่ว่า “อัตลักษณ์” (คำรอง ฐานดี. 2546 : 73)

อัตลักษณ์ คือจิตสำนึกส่วนตัวและจิตสำนึกร่วมในสังคมที่เกิดจากการนิยามตัวเองว่าตัวเองคือใครมีความเป็นมาอย่างไร แตกต่างจากคนอื่นอย่างไรและจะใช้อะไรเป็นเครื่องหมายของการแสดงออก คำว่า “อัตลักษณ์” นั้น หมายถึงอะไร ซึ่งถ้าพูดกันง่าย ๆ ก็คือสิ่งที่แสดงถึงความเป็นตัวตนของคน ซึ่งส่วนหนึ่งก็จะเป็นลักษณะของตัวตนภายนอก เช่น กิริยาท่าทาง ภาษาและการแสดงออกต่อบุคคลอื่นกับลักษณะของตัวตนภายใน ได้แก่ ความรู้สึกนึกคิด นิสัยใจคอ คตินิยม ความเชื่อและ

สิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ อัตลักษณ์นั้นเป็นเพียงคำที่ต้องการสื่อถึงคำพูดบางประการเพื่อแสดงความเป็นตัวตนของบุคคลและเป็นตัวบ่งชี้ของลักษณะเฉพาะของตัวบุคคล สังคม ชุมชน เช่น เชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรมท้องถิ่นและศาสนา ฯลฯ ซึ่งมีคุณลักษณะที่ไม่ทั่วไปหรือสากลกับสังคมอื่น ๆ กล่าวคือ ลักษณะที่ไม่เหมือนกับของคนอื่น ๆ (ยุรฉัตร บุญสุนิต. 2546 : 65)

“อัตลักษณ์” มาจากภาษาบาลีว่า อุตฺต รวมกับคำว่า ลักษณะ โดยที่ “อุตฺตะ” มีความหมายว่า ตัวตน ของตน ส่วน “ลักษณะ” หมายถึงสมบัติเฉพาะตัว อัตลักษณ์เป็นเรื่องของการให้คำนิยามและตีความหมายเชิงคุณค่า ซึ่งคุณค่าเหล่านั้นไม่จำเป็นต้องได้รับความเป็นสากล แต่เป็นความหลากหลายทางวัฒนธรรมหรือการสร้างตัวตนจากวัฒนธรรมย่อยก็ได้ ทำให้เกิดการยอมรับซึ่งพหุลักษณะทางสังคมซึ่งไม่เหมือนกับเอกลักษณ์ในคำนิยามสมัยแรกที่จะต้องสร้างเพื่อความเป็นปึกแผ่นของสังคมเท่านั้น แต่อัตลักษณ์เป็นเรื่องของการยอมรับในการมีอยู่ของปัจเจกอย่างจริงจังในสมัยก่อนนั้น เมื่อพูดถึงคนไทยในสายตาของชาวต่างประเทศ ก็คือการยิ้มแย้มจนได้รับสมญาว่าเป็น “Land of Smiles” หรือ “ดินแดนแห่งรอยยิ้ม” ถัดมาก็คือ การเป็นมิตรกับชาวต่างชาติและความเอื้ออาทร โดยปกติคนไทยมักจะเป็นคนที่สุภาพเรียบร้อย รักสนุก ชอบความสะอาดสบาย และเก็บความรู้สึก นอกจากรอยยิ้มแล้วคนไทยไม่ค่อยแสดงอะไรออกมาทางสีหน้าหรืออากัปกริยา ไม่ว่าชอบหรือไม่ชอบ จะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ดังนั้นจึงออกจะเป็นการยากที่จะคาดเดาความหมายจากรอยยิ้มของคนไทย (ประสิทธิ์ ลิปิธิชา . 2547 : 32)

ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2554 : 155) ได้กล่าวไว้ว่า อัตลักษณ์มีความสำคัญต่อระบบสังคม กล่าวคือประการแรกทำให้เรารู้สึกว่าเป็นตัวเราหรือพวกเราที่แตกต่างจากคนอื่น โดยไม่จำเป็นต้องมีเพียงหนึ่ง แต่อาจมีหลายลักษณะที่ประกอบขึ้นมา อัตลักษณ์ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับคนหรือสิ่งของแต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและเปลี่ยนแปลงได้ซึ่งบ่งบอกถึงลักษณะเฉพาะลักษณะพิเศษที่จะบ่งบอกตัวตนของสิ่งนั้นหรือบุคคลนั้น

อภิญา เพ็ญฟูสกุล (2543:4) ได้กล่าวว่า อัตลักษณ์มีความหมายเป็นปัจเจกที่เชื่อมต่อและสัมพันธ์กับสังคม ซึ่งสังคมกำหนดบทบาทหน้าที่และคุณค่าที่ติดตามมากับความเป็นสมาชิก-ภรรยา ความเป็นศิษย์-อาจารย์ อัตลักษณ์จึงเป็นเรื่องของสัญลักษณ์ด้วย อัตลักษณ์ (Identity) เป็นความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อตนเองว่า “ฉันคือใคร” ซึ่งจะเกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวเรากับคนอื่น โดยผ่านการมองตนเองและการที่คนอื่นมองเรา อัตลักษณ์ต้องการความตระหนัก (Awareness) ในตัวเราและพื้นฐานของการเลือกบางอย่าง นั่นคือเราจะต้องแสดงตนหรือยอมรับอย่างตั้งใจกับอัตลักษณ์ที่เราเลือก ความสำคัญของการแสดงตนก็คือ การระบุได้ว่าเรามีอัตลักษณ์เหมือนกลุ่มหนึ่ง และมีความแตกต่างจากกลุ่มอื่นอย่างไรและ “ฉันเป็นใคร” ในสายตาคนอื่น

คำว่า “อัตลักษณ์” ไม่มีบันทึกไว้ในพจนานุกรม แต่มีคำหลายเล่มให้ความหมายคำว่า “อัตลักษณ์” ไว้ว่าคุณลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ของคุณลักษณะเฉพาะของตัวบุคคล สังคม ชุมชน หรือประเทศนั้น ๆ เช่น เชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรมท้องถิ่นและศาสนา ฯลฯ ซึ่งมีคุณลักษณะที่ไม่ทั่วไป หรือสากลกับสังคมอื่น ๆ กล่าวคือลักษณะที่ไม่เหมือนกับของคนอื่น ๆ “อัตลักษณ์” มาจากภาษาบาลีว่า อุต ผสมกับคำว่า ลักษณะ โดยที่ “อุตตะ” มีความหมายว่า ตัวตน, ของตน ส่วน “ลักษณะ” หมายถึงสมบัติเฉพาะตัว หากมองเพียงแค่รูปศัพท์ “อัตลักษณ์” จึงเหมาะจะนำมาใช้หมายถึงลักษณะเฉพาะตัวของสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากกว่า ส่วนคำว่า “เอกลักษณ์” มีคำว่า “เอก” ซึ่งหมายถึงหนึ่งเดียว จึงน่าจะหมายความว่าลักษณะหนึ่งเดียว (ของหลาย ๆ สิ่ง) หรือลักษณะที่ของหลาย ๆ สิ่งมีร่วมกัน ซึ่งเป็นความหมายแรกตามพจนานุกรม ยุทธธร บุญสนิท (2546 : 65) กล่าวว่าอัตลักษณ์คือลักษณะเฉพาะลักษณะพิเศษที่สามารถบ่งบอกตัวตนของสิ่งนั้นหรือบุคคลนั้น

อัตลักษณ์คือ ความรู้สึกนึกคิดต่อตนเองว่า “ฉันคือใคร” ซึ่งจะเกิดขึ้นจากการปฏิสังสรรค์ระหว่างตัวเรากับคนอื่น โดยผ่านการมองตัวเองและคนอื่นมองเราและในขณะเดียวกันมโนทัศน์อัตลักษณ์จะถูกกล่าวควบคู่ไปกับเรื่องของอำนาจ นิยามความหมายหรือการสร้างภาพแทนความจริง (Representation) เมื่ออัตลักษณ์ไปสัมพันธ์กับแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว จะมีความหมายที่แตกต่างจากความหมายที่เข้าใจกันโดยสามัญสำนึกมาก (อภิญา เฟื่องฟูสกุล. 2543 : 1)

อัตลักษณ์แตกต่างจากบุคลิกภาพในประเด็นที่สำคัญหลายประการ เราอาจมีบุคลิกภาพร่วมกับบุคคลอื่น แต่การมีอัตลักษณ์ร่วมมีนัยของการเกี่ยวพันกับการตื่นตัว (Active) บางอย่างในตัวของเรา เช่น เราเลือกที่จะแสดงตัวตนกับกลุ่มหรืออัตลักษณ์ที่เฉพาะ ซึ่งบางครั้งเราอาจมีตัวเลือกมากกว่าคนอื่นและอัตลักษณ์ต้องการความตระหนัก (Awareness) บางอย่างที่เกี่ยวข้องกับส่วนที่เป็นของเรา บุคลิกภาพอธิบายลักษณะต่าง ๆ ที่บุคคลทั่วไปจะมี เช่น การเข้าสังคมเก่งหรืออาจเป็นคุณลักษณะภายใน แต่อัตลักษณ์ต้องการพื้นฐานบางอย่างอาจถูกจัดประเภทด้วยการมีลักษณะบุคลิกภาพ แต่เราต้องแสดงตนเอง (นั่นคือการยอมรับอย่างตั้งใจ) กับอัตลักษณ์ความสำคัญของการแสดงตัวตน (Marking Oneself) คือการมีอัตลักษณ์เหมือนกับกลุ่มหนึ่งและมีความแตกต่างกับอีกกลุ่มอื่น หากลองคิดถึงสถานการณ์ที่เราพบกับใครสักคนในครั้งแรก และเรากำลังพยายามค้นหาว่าเขาคือใคร ด้วยการตั้งคำถามว่าเขามาจากไหนและเขาทำอะไรในสถานการณ์ต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้เป็นการกำลังพยายามค้นหาสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตัวของบุคคลนี้และสิ่งที่ทำให้เขาเหมือนกับเราด้วย (สิ่งที่เรามีส่วนร่วม) และสิ่งที่ทำให้เขาแตกต่างจากเรา หรือการพิจารณาถึงสถานการณ์การเดินทางไกลสถานที่ที่คุณจะไป คุณได้ยินเสียงคนกลุ่มหนึ่งกำลังสนทนาแล้วพูดภาษาเดียวกับคุณ คุณจะรับรู้ด้วยความรู้สึกของการระลึกรู้ (Recognition) และความเป็นเจ้าของร่วมกับกลุ่มนั้นการที่คุณมีบางอย่างร่วมกัน ได้นำเสนอช่วงของการระลึกรู้และการมีบางอย่างร่วมกับผู้อื่นผู้ที่มีอัตลักษณ์ร่วมกับคุณ

อัตลักษณ์ถูกแสดงออกให้เห็นด้วยการคล้ายกัน นั่นคือมันเกี่ยวกับบุคคลที่เหมือนเราและความแตกต่างของบุคคลที่ไม่เหมือนกับเรา (อภิญา เฟื่องฟูสกุล. 2543 : 4)

ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2545 : 34) กล่าวว่าอัตลักษณ์นั้นไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นลอย ๆ ตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่เกิดจากการสร้างของวัฒนธรรมในช่วงเวลาหนึ่งและวัฒนธรรมก็เป็นสิ่งที่ก่อสร้างทางสังคม (Social Construct) นอกจากนี้วัฒนธรรมก็ไม่ใช่สิ่งที่หยุดนิ่งหรือตายตัว หากแต่มีรูปแบบเป็นวงจรที่เรียกว่า “วงจรแห่งวัฒนธรรม” (Circuit of Culture) ดังนั้นอัตลักษณ์ทั้งหลายมีกระบวนการถูกผลิต (Produced) ให้เกิดขึ้น สามารถถูกบริโภค (Consumed) และถูกควบคุมจัดการ (Regulated) อยู่ในวัฒนธรรมเหล่านั้น และทั้งนี้ยังมีการสร้างความหมายต่าง ๆ (Creating Meanings) ผ่านทางระบบต่าง ๆ ของการสร้างภาพตัวแทน (Symbolic Systems of Representation) ที่เกี่ยวกับตำแหน่งแห่งที่ต่าง ๆ ทางอัตลักษณ์อันหลากหลายที่เราเลือกใช้หรือนำเอามาสร้างเป็นอัตลักษณ์ของเรา เพราะฉะนั้น คำว่า อัตลักษณ์ ประกอบด้วยคำว่า อัต (อัต-ตะ) ซึ่งหมายถึง ตนหรือตัวเอง กับ ลักษณะ ซึ่งหมายถึง สมบัติเฉพาะตัว คำว่า อัตลักษณ์ จึงมีความหมายถึง ผลรวมของลักษณะเฉพาะของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จักหรือจำได้ซึ่งมีความหมายตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Identity

ประสิทธิ์ ลิปรีชา (2546 : 32) อธิบายอัตลักษณ์ (Identity) ว่ามีรากศัพท์มาจากภาษาลาตินคือคำว่า Indentitas เดิมใช้คำว่า Idem ซึ่งมีความหมายว่าเหมือนกัน (The Same) หมายถึงความเป็นลักษณะเฉพาะของกลุ่มคนที่แตกต่างกันแต่ละกลุ่มคน อัตลักษณ์ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่แล้วที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับคนหรือสิ่งของแต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น ดังนั้นจึงสามารถเปลี่ยนแปลงได้

อภิญา เฟื่องฟูสกุล (2546 : 26) กล่าวว่า อัตลักษณ์ (Identity) เป็นมโนทัศน์ที่เกี่ยวด้วยความสัมพันธ์กับหลายแขนงทางสังคมศาสตร์วิทยา มานุษยวิทยา จิตวิทยาและปรัชญา ในสาขาเหล่านี้มีมโนทัศน์ที่มีความหมายใกล้เคียงที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับอัตลักษณ์

ยุรฉัตร บุญสนิท (2546 : 65) ได้กล่าวไว้ว่า อัตลักษณ์มีความสำคัญต่อระบบสังคม กล่าวคือประการแรกทำให้เรารู้สึกว่าเป็นตัวเราหรือพวกเราที่แตกต่างจากคนอื่น โดยไม่จำเป็นต้องมีเพียงหนึ่งแต่อาจมีหลายลักษณะที่ประกอบขึ้นมา อัตลักษณ์ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับคนหรือสิ่งของแต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งบ่งบอกถึงลักษณะเฉพาะลักษณะพิเศษที่จะบ่งบอกตัวตนของสิ่งนั้นหรือบุคคลนั้นประการต่อมา

อัตลักษณ์ของคนอีสานเป็นสิ่งสะท้อนความเป็นตัวตนของคนอีสาน ได้อย่างดีและสิ่งที่สะท้อนถึงความเป็นตัวตนที่ทุกคนมองที่ทุกคนเห็นบอกได้เลยว่าเป็นคนอีสาน สิ่งที่บอกหรือแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของคนอีสานก็คือ ภาษาอีสานมีทั้งภาษาที่เป็นบทกลอนหรือเรียกอีกอย่างว่าผญาเป็นวัฒนธรรมทางภาษาที่ถ่ายทอดมาจากบรรพชนเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมภาษาและวัฒนธรรมภาษาอีสานได้มีความทุกข์ยากเพราะปลงตกว่าชีวิตนี้มีทุกข์อยู่แล้ว หากมีหนทางใด

ที่จะทำให้เกิดความสุขได้มักตัดสินใจทำก่อนจึงทำให้คนอิสานชอบอิสระ รักสนุกไม่เป็นคนเจ้าทุกข์ แม้ว่าตนจะมีชีวิตที่ลำบากก็ตามจึงทำให้สังคมนิสานมีลักษณะที่พิเศษแตกต่างจากสังคมเมื่อเทียบกับภาคอื่น (พรทิพย์ ช่างธาตา. 2538 : 3) สิ่งที่สะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ของคนอิสานอีกอย่างหนึ่งคืออาหาร ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นตัวตนและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนอิสานประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อที่อยู่เหนือธรรมชาติ ยึดมั่นในศาสนาและเชื่อในกฎแห่งกรรมทั้งหมดนี้คือสิ่งที่บ่งบอกถึงความเป็นอัตลักษณ์ของคนอิสานถึงแม้ว่าคนอิสานจะไปประกอบอาชีพในทั่วทุกภาคของประเทศเขาก็จะนำวิถีชีวิตและความเชื่อในสิ่งเหล่านี้ไปด้วยและนี่คือความเป็นตัวตนของคนอิสาน

พัฒนา กิติยาษา (2546 : 139) ได้กล่าวไว้ว่า เนื้อหาสำคัญของอัตลักษณ์ คือจิตสำนึกส่วนตัว และจิตสำนึกส่วนรวมในระดับสังคมที่เกิดจากการนิยามตัวเองว่าตัวเองคือใคร เป็นมาอย่างไร แตกต่างจากคนกลุ่มอื่นหรือสังคมอื่นอย่างไรและจะใช้อะไรเป็นเครื่องหมายในการแสดงออก นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการที่ให้ความหมาย อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไว้ว่า หมายถึงความรู้สึกหรือวัฒนธรรมร่วมของกลุ่มหรือการที่ปัจเจกชนมีอิทธิพลหรือการได้รับการยอมรับจากวัฒนธรรมของกลุ่มนั้น ๆ นอกจากนี้การยอมรับวัฒนธรรมของกลุ่มคนยังมีความเกี่ยวข้องกับบรรทัดฐานของสังคม (Norms) ซึ่งบุคคลต้องยอมรับความเป็นเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ของกลุ่มให้ได้ ความสำคัญของการสร้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมทำให้เห็นความแตกต่างและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ทั้งนี้ความแตกต่างดังกล่าวควรได้รับการยอมรับมากกว่าการตำหนิหรือเกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม เพราะเกิดจากความแตกต่างและการไม่ยอมรับวัฒนธรรมเฉพาะของกลุ่มนั้น ๆ นอกจากนี้การยอมรับในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มทำให้บุคคลได้รับการยอมรับเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มได้ง่ายมากขึ้นด้วย

ดังนั้นพอสรุปได้ว่า “อัตลักษณ์” ของบุคคลนั้นจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีความรู้สึกร่วมกัน ในด้านการตระหนักรู้บางอย่างเกี่ยวกับตัวตนของเราเกี่ยวกับการยอมรับในความเป็นตัวตนประกอบกับการแสดงตัวตนให้เห็นว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างอย่างไรกับกลุ่มอื่น อัตลักษณ์เกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ทั้งระหว่างสังคมและตัวบุคคล แต่จะเลือกอัตลักษณ์ใดอัตลักษณ์หนึ่งที่ยอมรับเพื่อนำมาใช้ภายใต้เงื่อนไขของเวลาและพื้นที่ อัตลักษณ์นี้อาจกำหนดได้ทั้งจากบุคคลเป็นผู้กำหนดตนเองหรือกำหนดโดยสังคม อัตลักษณ์กับสังคมจึงเป็นเรื่องที่แยกจากกันไม่ได้

ประเภทของอัตลักษณ์

อัตลักษณ์ คือความเชื่อและสัมพันธ์กับสังคม เพราะการแสดงออกซึ่งความสัมพันธ์ต่าง ๆ กระทำผ่านระบบสัญลักษณ์หลายแบบในอีกด้านหนึ่ง อัตลักษณ์เกี่ยวกับมิติภายในของความเป็นเราอย่างมากทั้งในด้านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด เพราะมนุษย์ให้ความหมายหรือเปลี่ยนแปลงความหมายเกี่ยวกับตนเองที่สัมพันธ์กับโลก (อภิญา เพ็ญสกุล. 2543 : 4) จึงได้แบ่งอัตลักษณ์เป็น 2 ระดับ ได้แก่ อัตลักษณ์ส่วนบุคคลและอัตลักษณ์ทางสังคม อธิบายได้ดังต่อไปนี้

อัตลักษณ์ส่วนบุคคล

ประสิทธิ์ ลิปรีชา (2543 : 33) กล่าวว่าอัตลักษณ์ส่วนบุคคล (Personal Identity) เป็นการมองเห็นตนเองในแง่มุมต่าง ๆ ของสังคมที่เราเป็นใคร เช่น นางสาว ก. มองตนเองว่าเป็นคนไทย เป็นคนได้เป็นผู้หญิง เป็นนักศึกษาเป็นพุทธศาสนิกชน ซึ่งการมองเห็นตนเองในแง่มุมต่าง ๆ ของนางสาว ก. ก็คืออัตลักษณ์ในแง่มุมต่าง ๆ ของนางสาว ก. นั่นเอง

นันทนา น้ำฝน (2536 : 36) กล่าวถึงอัตลักษณ์ส่วนบุคคล สรุปได้ว่าอัตลักษณ์ของบุคคลเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งในตัวบุคคลที่ทำให้บุคคลนั้นมีความเป็นตัวของตัวเอง ซึ่งแตกต่างจากผู้อื่น เห็นได้ว่าอัตลักษณ์เป็นคุณลักษณะประการหนึ่งในตัวบุคคล ซึ่งในทางสังคมวิทยาถือว่า เมื่อบุคคลมาอยู่ร่วมกันในสังคมต้องมีการติดต่อสื่อสารกันหรือมีการกระทำทางสังคมระหว่างกัน โดยพฤติกรรมที่แต่ละบุคคลแสดงออกมาเป็นปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ ขึ้นอยู่กับปทัสถานทางสังคมตามโครงสร้างทางสังคมนั้น ๆ การกระทำระหว่างกันทางสังคมทำให้บุคคลมีบทบาทตามสถานการณ์ที่ตนสัมพันธ์อยู่

อัตลักษณ์ทางสังคม

อัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) เป็นลักษณะอย่างหนึ่งในตัวบุคคลที่จะทำให้บุคคลนั้นมีความเป็นตัวของตัวเอง ซึ่งแตกต่างจากผู้อื่น เห็นได้ว่าอัตลักษณ์เป็นคุณลักษณะประการหนึ่งในตัวบุคคล ซึ่งในทางสังคมวิทยาถือว่าเมื่อบุคคลมาอยู่ร่วมกันในสังคมก็มีการติดต่อสื่อสารกันหรือมีการกระทำทางสังคมระหว่างกัน (Social Interaction) โดยพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกมาเป็นปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction) ขึ้นอยู่กับสังคม (Social Norms) ตามโครงสร้างทางสังคมนั้น ๆ การกระทำระหว่างกันทางสังคมทำให้บุคคลมีบทบาทตามสถานการณ์ที่ตนสัมพันธ์อยู่ เพื่อศึกษาความคาบเกี่ยวและปฏิสัมพันธ์ของทั้งสองระดับนี้ บุคลิกภาพ ไม่ได้หมายถึงการตอบสนอง ต่อสิ่งเร้าข้างนอกแต่เป็นความพร้อมหรือแนวโน้มที่จะตอบสนอง (อภิญา เฟื่องฟูสกุล, 2546 : 33)

นัทธชัย ประสานนาม (2550 : ออนไลน์) ได้กล่าวถึงอัตลักษณ์ว่าอัตลักษณ์ เป็นความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อตนเองว่า “นั่นคือใคร” ซึ่งเกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวเรากับคนอื่นโดยผ่านการมองเห็นและคนอื่นมองเห็นเรา อัตลักษณ์ต้องการความตระหนักในตัวเองและพื้นฐานของการเลือกบางอย่าง นั่นคือเราจะต้องแสดงตนหรือยอมรับอย่างตั้งใจกับอัตลักษณ์ที่เราเลือก ความสำคัญของการแสดงตนก็คือการระบุได้ว่าเรามีอัตลักษณ์เหมือนกลุ่มหนึ่งและมีความแตกต่างจากกลุ่มอื่นอย่างไรและ “นั่นเป็นใคร” ในสายตาของคนอื่น “อัตลักษณ์” มีความแตกต่างจากคำว่าบุคลิกภาพ เนื่องจากบุคคลอาจมีความเหมือนกันได้ในแง่ของบุคลิกภาพ เช่น การมีนิสัยหรือลักษณะบางอย่างที่อาจจะเหมือนกันได้ แต่การเหมือนกันในด้านอัตลักษณ์ของบุคคลนั้นจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีความรู้สึกร่วมกันในด้านตระหนักรู้ บางอย่างเกี่ยวกับตัวตนของเรา หมายถึงการยอมรับในความเป็นตัวตนประกอบเข้ากับการแสดงตัวตนให้เห็นว่ามีความเหมือนกันหรือแตกต่างอย่างไรกับกลุ่มอื่นหรือบุคคลอื่น

จากที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่าอัตลักษณ์ที่แสดงออกมีอยู่ 2 ลักษณะ คืออัตลักษณ์ส่วนบุคคล คือลักษณะบุคคลที่นิยามตัวเองว่าคือใครเป็นสิ่งที่ป็นรูปธรรมจนเกือบจะจับต้องและรู้สึกได้ เช่น รูปร่าง หน้าตา เพศ สถานะ ความรู้และอัตลักษณ์ทางสังคมเป็นภาพที่บุคคลอื่นมีต่อบุคคลหนึ่งโดยอาศัยสัญลักษณ์ที่มีลักษณะเป็นนามธรรม ดังนั้นอัตลักษณ์กับสังคมจึงแยกกันไม่ออก เนื่องจากการนิยามความเป็นตัวตนของอัตลักษณ์นั้นต้องมีการอ้างอิงกับสังคม แม้จะเป็นในระดับตัวบุคคลก็ยังคงมีการนิยามตนเองว่ามีบทบาทอย่างไรในสังคมที่บุคคลอาศัยอยู่

อัตลักษณ์เป็นเรื่องที่มีส่วนร่วมกันอยู่ หลายประการ เช่น อัตลักษณ์เป็นเรื่องของปัจเจกชน อัตลักษณ์เป็นเรื่องของการสร้างจากบริบทเชิงพื้นที่และเวลา (วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์) อัตลักษณ์เป็นเรื่องของการให้คำนิยามและตีความ มีความหมายเชิงคุณค่า ซึ่งคุณค่าเหล่านั้นไม่จำเป็นต้องได้รับความเป็นสากล แต่ความหลากหลายทางวัฒนธรรมหรือการสร้างตัวตนจากวัฒนธรรมย่อยก็ได้ ทำให้เกิดการยอมรับซึ่งพหุอัตลักษณ์ทางสังคม ซึ่งไม่เหมือนกับเอกลักษณ์ในคำนิยามสมัยแรกที่จะต้องสร้างเพื่อความเป็นปึกแผ่นของสังคมเท่านั้น แต่อัตลักษณ์เป็นเรื่องของการยอมรับในการมีอยู่ของปัจเจกอย่างจริงจัง

ลักษณะสำคัญอัตลักษณ์ยังเป็นเรื่องของการใช้สัญลักษณ์ (Symbol) เพราะการแสดงออกซึ่งความสัมพันธ์ต่าง ๆ จะกระทำโดยผ่านระบบสัญลักษณ์ที่หลากหลายรูปแบบในอีกด้านหนึ่งอัตลักษณ์ก็เกี่ยวข้องกับความ "ภายใน" ของความเป็นตัวเราอย่างมากทั้งในด้านของอารมณ์ ความรู้สึกเรา เพราะมนุษย์ให้ความหมายหรือเปลี่ยนแปลงความหมายที่เกี่ยวกับตนเอง ในกระบวนการที่เขาสัมพันธ์กับโลกและปริณามของอัตลักษณ์และตัวตนที่มันซ้อนทับกันอยู่ จึงมีการจัดแบ่งประเภทของอัตลักษณ์เป็น 2 ระดับคือระดับอัตลักษณ์ส่วนบุคคล (Personal Identity) และอัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) ที่จะใช้แสดงตน เช่น การที่สังคมกำหนดบทบาทหน้าที่และระบบคุณค่าที่ติดตัวมา ความเป็นพ่อ ความเป็นเพื่อนความเป็นสามีภรรยา เข็มโรงเรียน ผ้าที่พันคอของทีม ภาษาหรือบางที่อาจเห็นได้จากเสื้อผ้าที่ใส่ สัญลักษณ์และการสร้างภาพแทนความจริง (Representation) เป็นสิ่งสำคัญในการแสดงให้เห็นแนวทางหรือที่เรามีอัตลักษณ์ร่วมกับบุคคลบาง คนและการแยกแยะตัวเราด้วยการสร้างความต่างจากคนอื่น ในความเข้าใจนี้เองแม้ว่าในฐานะของบุคคลเราควรยอมรับในอัตลักษณ์ต่าง ๆ อย่างตั้งใจ อัตลักษณ์เหล่านั้นยังเป็นผลผลิตที่สำคัญของสังคมที่เราอาศัยอยู่และความสัมพันธ์ระหว่างตัวเรากับคนอื่น อัตลักษณ์จึงได้จัดเตรียมการเชื่อมโยงระหว่างบุคคลกับโลกที่เขาอาศัยอยู่นอกจากนี้ อัตลักษณ์ยังรวมถึงเรื่องราว "ฉันมองตัวฉันเองอย่างไรและคนอื่นมองฉันอย่างไร" มันเข้าไปเกี่ยวข้องกับตัวตน (Self) และสิ่งที่อยู่ภายใน มันเป็นการกำหนดตำแหน่งที่ระลึกจากสังคม ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่คนอื่นรับรู้ด้วยไม่ใช่แค่เรารับรู้เท่านั้น อย่างไรก็ตามการที่เรามองตัวเราอย่างไรและคนอื่นมองเราอย่างไรมันอาจไม่สอดคล้องกันเสมอไป

แนวความคิดการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม

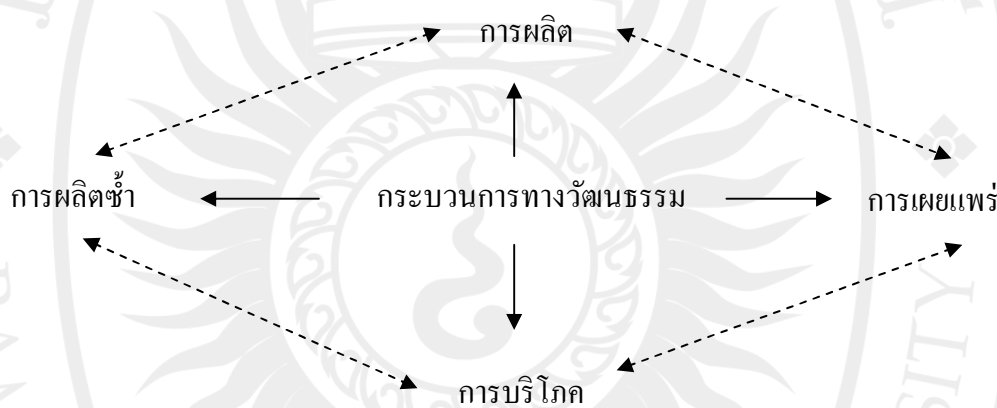
การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่รองรับความยั่งยืนและเป็นหลักประกันความต่อเนื่องของวัฒนธรรมเมื่อเกิดวัฒนธรรมขึ้นต้องผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม ถ้าวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นมาใหม่ไม่ได้รับการผลิตซ้ำ วัฒนธรรมใหม่นั้นก็จะมียายุเพียงแค่นั้น ๆ แล้วก็จะสูญหายไป แนวคิดนี้เกิดมาจากการผลิตซ้ำด้านวัตถุนิยม การผลิตซ้ำด้านแรงงาน เช่น การหาคนงานรุ่นใหม่ทดแทนและการผลิตซ้ำด้านความคิด จิตสำนึกและอุดมการณ์

กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน (2551 : 67) ได้อธิบายแนวความคิดเรื่องการผลิตทางวัตถุของมาร์กเพิ่มเติมว่าไม่เพียงแต่วัตถุเท่านั้นที่ต้องมีการผลิต แม้แต่วัฒนธรรม อุดมการณ์/จิตสำนึกก็ต้องผ่านกระบวนการผลิตเช่นเดียวกัน (Cultural Production) โดยวัฒนธรรมแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ 1) วัฒนธรรมที่มีชีวิตอยู่ (Lived Culture) หมายถึงวัฒนธรรมทุกอย่างอยู่ในช่วงเวลาหนึ่ง สถานที่หนึ่งและเฉพาะคนที่มีชีวิตอยู่ในช่วงเวลานั้นเท่านั้นที่จะเข้าถึงและสัมผัสวัฒนธรรมดังกล่าวได้ 2) วัฒนธรรมที่ได้รับการบันทึกไว้ (Record Culture) หมายถึง บางส่วนของวัฒนธรรมที่มีชีวิตอยู่และได้รับการบันทึกหรือผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดต่อมา หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “วัฒนธรรมแห่งยุคสมัย” (Culture of the Period) ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของ “ประเพณีในการเลือกสรร” (Selective Tradition) เนื่องจากว่าในชีวิตประจำวันของคนเรามีวัฒนธรรมที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ตลอดเวลา แต่ประเพณีในการเลือกสรรจะทำหน้าที่คัดลอกให้วัฒนธรรมบางอย่างถูกผลิตซ้ำให้มีชีวิตยืนยาวต่อไป และทุกครั้งที่มีประเพณีในการเลือกสรรเกิดขึ้น จะมีการตีความหมายให้กับวัฒนธรรมที่จะถูกบันทึกไว้เสมอ ทั้งนี้สถาบันหรือบุคคลที่มีอำนาจจะเป็นผู้ชี้ขาดความยั่งยืนของวัฒนธรรมและแต่ละกลุ่ม

จากการนำเสนอความหมายของการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมตามแนวคิดของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม หมายถึงการปกป้อง ดำรงรักษาหรือเพิ่มพูนวัฒนธรรมที่มีการผลิตขึ้นในกลุ่มสังคม เมื่อเกิดการผลิตและสร้างความหมายทางวัฒนธรรมใหม่ขึ้นมา สมาชิกจะทำการคัดเลือกความคิด ความเชื่อ ค่านิยมหรือการปฏิบัติที่เหมาะสมและทำการผลิตซ้ำด้วยวิธีการต่าง ๆ จนเกิดการยอมรับเป็นบรรทัดฐานเพื่อการอยู่ร่วมกันแสดงถึงความเป็นหนึ่งเดียวของกลุ่ม สร้างความแตกต่างระหว่างกลุ่ม วัฒนธรรมใดที่มีการผลิตขึ้นแล้วไม่ได้รับการยอมรับ วัฒนธรรมนั้นก็จะตายไปในที่สุด ทั้งนี้ สถาบันหรือบุคคลที่มีอำนาจจะเป็นผู้ชี้ขาดความยั่งยืนของวัฒนธรรมและแต่ละกลุ่มสังคมก็จะมีแนวทางปฏิบัติด้านวัฒนธรรมแตกต่างกัน

การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมเป็นความสัมพันธ์ขององค์ประกอบการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ทั้งในระดับที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม ประกอบไปด้วยผู้ผลิตวัฒนธรรม เนื้อหาสาระ สถานที่ สื่อที่ใช้ในการสืบทอดและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมจึงเกิดการสื่อสารขึ้นเพื่อสืบทอดหรือขยายผู้เผยแพร่วัฒนธรรมเพิ่มช่องทางการสื่อสารทางวัฒนธรรมและเพิ่ม

สมาชิกใหม่ในองค์กร การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมจะมีความหมายสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อเป็นการผลิตซ้ำที่มีรหัส ความหมายหรือความเชื่อบางประการแฝงอยู่เบื้องหลัง ดังนั้น กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน (2551 : 67) จึงเสนอแนวทางการศึกษากระบวนการผลิตและผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมซึ่งมีองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ การผลิต การเผยแพร่ การบริโภคและการผลิตซ้ำ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาวัฒนธรรมองค์กร โดยพิจารณาว่าวัฒนธรรมในองค์กรถูกผลิตขึ้นมาได้อย่างไร ใครเป็นผู้ผลิตวัฒนธรรม วัฒนธรรมดังกล่าวมีการเผยแพร่หรือสื่อสารในองค์กรอย่างไร สมาชิกในกลุ่มรับรู้และเข้าใจวัฒนธรรมเหล่านี้ได้อย่างไร อีกทั้งสมาชิกในกลุ่มมีวิธีการผลิตซ้ำวัฒนธรรมองค์กรอย่างไร ตามภาพ

ภาพประกอบ 1 กระบวนการผลิตและผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม

แหล่งที่มา: กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. 2551: 675

กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน (2551 : 67) จะได้ให้แนวทางในการวิเคราะห์กระบวนการผลิตและผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม อธิบายเพิ่มเติมถึงกระบวนการผลิตและผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมทั้ง 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการผลิต คือการพิจารณาว่าวัฒนธรรมได้รับการผลิตและสร้างความหมายขึ้นมาได้อย่างไร ใครเป็นผู้ผลิตทางวัฒนธรรม ผู้ผลิตสร้างสัญลักษณ์หรือสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมอย่างไร ทั้งนี้ กริสเวิร์ล (Grisworld. 2004 : 80-85) ได้อธิบายว่าการผลิตวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร เช่น ระบบการตลาด ผู้ซื้อผู้บริโภค ผู้ที่มีอำนาจทางการตลาด รวมทั้งโครงสร้างทางการเมือง สังคมและวัฒนธรรม ผู้ผลิตวัฒนธรรมจะทำการตรวจสอบสภาพแวดล้อมอย่างรอบคอบเพื่อที่จะผลิตวัฒนธรรมให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อต่อสู้กับคู่แข่ง การผลิตวัฒนธรรมจะนำไปสู่การสร้างความหมายของวัตถุประสงค์

วัฒนธรรม โดยการสร้างความหมายทางวัฒนธรรมต้องอาศัยความเข้าใจที่ตรงกันทั้งผู้ผลิตและผู้รับด้วย

2. ด้านการเผยแพร่ คือการพิจารณาว่าผู้ผลิตวัฒนธรรมดำเนินการเผยแพร่วัฒนธรรมให้เป็นที่รับรู้กันในองค์การอย่างไร โดยกล่าวถึงการเผยแพร่วัฒนธรรมว่าเกิดมาจากการที่แต่ละกลุ่มสังคมพยายามที่จะผลิตวัฒนธรรมให้เป็นของตนเอง ดังนั้นจึงทำให้ผู้ผลิตวัฒนธรรมและสมาชิกในกลุ่มร่วมกันสร้างความหมายและวิถีทางการรับรู้วัตถุทางวัฒนธรรม และดำเนินการแบ่งปันความหมายทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ด้วยวิธีการต่าง ๆ ให้เป็นที่รับรู้กันภายในกลุ่ม ซึ่งอาจจะทำให้เกิดผลประโยชน์หรือเป็นอุปสรรคต่อการขับเคลื่อนกลุ่มก็ได้ การเผยแพร่วัฒนธรรมเป็นกิจกรรมการแลกเปลี่ยนความรู้ในระดับปัจเจกบุคคล ระดับกลุ่มย่อยและระดับกลุ่มใหญ่ของสมาชิกทั้งหมดในกลุ่ม เพื่อให้สมาชิกในกลุ่มรับรู้ความหมายทางวัฒนธรรมขององค์การ ผู้ผลิตวัฒนธรรมจะดำเนินการกระตุ้นเตือนให้สมาชิกในกลุ่มประพฤติตามเป้าหมายเสมอ

3. ด้านการบริโภค คือการพิจารณาว่าสมาชิกในกลุ่มบริโภคหรือรับรู้วัฒนธรรมที่ถูกเผยแพร่อย่างไร และความหมายของวัฒนธรรมที่สมาชิกในกลุ่มรับรู้มีการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่ผู้ผลิตวัฒนธรรมได้สร้างขึ้นไว้อย่างไรบ้าง ทั้งนี้การรับรู้ของปัจเจกบุคคลเกี่ยวข้องกับการรับรู้ทางสังคม (Social Mind) ในฐานะสมาชิกของกลุ่มที่เข้าไปมีส่วนร่วม ซึ่งเกิดขึ้นมาจากการสื่อสารระหว่างบุคคลอันจะทำให้เกิดความคิดที่แตกต่างเมื่อมารวมอยู่กันเป็นหมู่คณะ เนื่องจากการรับรู้ทางสังคมมีที่มาจากความสนใจเฉพาะส่วนบุคคล อารมณ์ความรู้สึกและการทำความเข้าใจความหมายจากสัญลักษณ์หรือวัตถุที่รับรู้และมองเห็น ความแตกต่างของระดับชนชั้นในสังคมและประสบการณ์ที่สะสมมาจะส่งผลให้แต่ละคนมีการรับรู้ทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

4. ด้านการผลิตซ้ำคือการพิจารณาว่าวัฒนธรรมถูกผลิตซ้ำต่อเนื่องเพื่อให้ดำรงอยู่อย่างไร ทั้งนี้ การผลิตซ้ำมีความเกี่ยวข้องกับการสื่อสารทางวัฒนธรรมซึ่งมีผลต่อการรับรู้ความหมายทางวัฒนธรรมโดยเทคโนโลยี กลุ่มคนและสังคมมีความสัมพันธ์ต่อการสร้างและการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของกลุ่มเพราะสมาชิกในกลุ่มมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและความรู้ทางวัฒนธรรมตลอดเวลา ซึ่งการผลิตซ้ำสามารถทำได้โดยการสื่อสารผ่านตัวบุคคลหรือการใช้สื่อเทคโนโลยีด้วยวิธีต่าง ๆ ดังนี้ (Grisworld. 2004: 155-156)

4.1 การบอกเล่า การบอกเล่าเป็นการสื่อสารแบบเผชิญหน้า (Face to Face) ซึ่งถูกใช้ในการแบ่งปันความรู้ร่วมกันอย่างกว้างขวาง การใช้รูปแบบการสื่อสารด้วยการบอกเล่าสามารถพบได้ตั้งแต่ในระดับครอบครัว กลุ่มเพื่อนหรือในกลุ่มที่ทำงาน ความรู้ที่ถูกพูดซ้ำอย่างต่อเนื่องจะกลายมาเป็นแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ในการสื่อสารด้วยวิธีการบอกเล่า คำศัพท์หรือเรื่องราวที่ถูกนำมาใช้สื่อสารจะมีลักษณะเฉพาะเจาะจง มีการแต่งเติมไปด้วยเรื่องมหัศจรรย์พลังลึกลับและเรื่องทางจิต

วิญญาน ใช้ได้ทีใดที่หนึ่งเท่านั้น เรื่องที่เกิดขึ้นจริงและข้อมูลทางประวัติศาสตร์ส่วนมากมักถูกมองข้ามไป

4.2 การบันทึกลายลักษณ์อักษร ความรู้ที่ได้มาจากการบันทึกลายลักษณ์อักษรที่ปรากฏในงานเขียนเป็นการแบ่งเรื่องราวทางประวัติศาสตร์จากตำนาน และเป็นการเสริมความรู้ของปัจเจกบุคคลอย่างเฉพาะเจาะจง งานเขียนมีอิทธิพลต่อกลุ่มสังคมเพราะงานเขียนจะทำหน้าที่สร้างความสัมพันธ์ของหมู่คณะเป็นสื่อกลางระหว่างสมาชิกที่ไม่เคยรู้จักหรือไม่เคยพบกันมาก่อนใช้ในการพัฒนาความรู้หรือเชื่อมความสัมพันธ์ในกลุ่มของตน ตัวอย่างเช่นการสื่อสารทางการค้าผ่านทางหนังสือสัญญาการค้าขาย การสื่อสารทางการเมืองหรือทางศาสนาผ่านทางเอกสารที่บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรหรือการสื่อสารระหว่างบุคคลด้วยการใช้จดหมาย นอกจากนี้งานเขียนยังสามารถนำไปใช้อ้างสิทธิ์ทางกฎหมายได้ งานเขียนในที่นี้ยังรวมถึงเอกสารที่มักปรากฏในกลุ่มสังคมใดสังคมหนึ่งด้วย อาทิ จดหมายข่าว พันธกิจ การประกาศ ระเบียบ คู่มือ รายงาน ซึ่งเป็นการแสดงการสื่อสารที่เป็นทางการของกลุ่มเพราะมีความชัดเจน แน่นนอนและสามารถควบคุมได้ ส่วนงานเขียนที่ไม่เป็นทางการ เช่น ข้อความหรือภาพวาดบนกำแพง (Graffiti) สามารถเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมที่ไม่ได้กล่าวถึงอย่างเป็นทางการหรือแสดงถึงอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของสมาชิกที่เกิดขึ้นจริงในกลุ่มงานเขียนถือเป็นประโยชน์ในการสืบหาวัฒนธรรมที่ถูกประกาศออกมาถึงสิ่งที่ไม่ได้ถูกกล่าวถึง

4.3 สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์มี 2 รูปแบบคือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์สองทาง ได้แก่ โทรเลข โทรศัพท์ แฟกซ์ อินเทอร์เน็ต และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ทางเดียว ได้แก่ วิทยุโทรทัศน์ หนังสือนิตยสาร ซีดี สื่ออิเล็กทรอนิกส์เหล่านี้ มีคุณสมบัติร่วมกันคือ

4.3.1 สื่ออิเล็กทรอนิกส์ทำหน้าที่เชื่อมโยงผู้คนต่างสถานที่ให้ติดต่อสื่อสารกันได้ ไม่มีช่องว่างเรื่องระยะเวลา สามารถนำเสนอไปยังผู้คนกลุ่มใหญ่มากกว่าสิ่งตีพิมพ์ เช่น จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) ที่สามารถใช้ในการกระจายข่าวสารไปยังทั่วโลก

4.3.2 สื่ออิเล็กทรอนิกส์สามารถแสดงความคิดและอารมณ์ที่เกิดขึ้นจริงในขณะนั้น และการสร้างความใกล้ชิดระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร

4.3.3 สื่ออิเล็กทรอนิกส์ทำให้การเข้าถึงวัฒนธรรมมีความเป็นประชาธิปไตยในเรื่องของเขตแดนและเวลา เช่น การบันทึกการแสดงคอนเสิร์ตไว้ในเทปบันทึกภาพและเสียงที่ทำให้ผู้ชมสามารถเลือกฟังหรือรับชมที่ใดเวลาใดก็ได้ ไม่มีข้อจำกัดในเรื่องของเวลาและสถานที่

4.3.4 สื่ออิเล็กทรอนิกส์ทำให้การเข้าถึงวัฒนธรรมง่ายมากขึ้นลดข้อจำกัดด้านพื้นฐานการศึกษา ในขณะที่การสื่อสารด้วยการเขียนต้องการทักษะมากมาย แต่ในการสื่อสารด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางโทรทัศน์หรือโทรศัพท์ ต้องการทักษะที่ใช้ในการสื่อสาร

น้อยกว่า อีกทั้งมนุษย์สามารถควบคุมและใช้งานได้แบบเสมือนจริง เช่น การรับชมรายการที่น่าสนใจผ่านทางโทรทัศน์ การติดตามข่าวสารได้จากทั้งหนังสือพิมพ์และทางวิทยุหรือโทรทัศน์การแสดงความคิดเห็นหรือความรู้ผ่านทางการใช้โทรศัพท์ รายการทอล์คโชว์ (Talk Show) หรือทางเว็บไซต์ นอกจากนี้การสื่อสารผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์สามารถนำไปเป็นเครื่องมือในทางการเมืองหรือนำเสนอแนวคิด ค่านิยมที่มีอิทธิพลต่อคนในสังคมได้ รวมถึงสามารถนำไปใช้สร้างโอกาสทางธุรกิจหรือสร้างปัญหาสังคมเพิ่มขึ้นอีกด้วย

แนวคิดความเกี่ยวกับประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่

ประเพณี หมายถึงกิจกรรมที่มีการปฏิบัติสืบเนื่องกันมา เป็นเอกลักษณ์และมีความสำคัญต่อสังคม เช่น การแต่งกาย ภาษา วัฒนธรรม ศาสนา ศิลปกรรม กฎหมาย คุณธรรม ความเชื่อ ฯลฯ เป็นกฎระเบียบในการปฏิบัติตนและการวางระวางบุคคลในสังคม เช่น มารยาทในห้องรับประทานอาหาร ประเพณีของไทยนั้นให้ความสำคัญในการให้ความสำคัญกับผู้อาวุโส ผู้เฒ่าต้องรู้จักสัมมาคารวะให้ความเคารพผู้ใหญ่ เช่น นักเรียนต้องให้ความเคารพครูบาอาจารย์ ประเพณีล้วนได้รับอิทธิพลมาจากสิ่งแวดล้อมภายนอกที่เข้าสู่สังคม รับเอาแบบปฏิบัติที่หลากหลายเข้ามาผสมผสานในการดำเนินชีวิต ประเพณีจึงเรียกได้ว่าเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตของสังคม โดยเฉพาะศาสนาซึ่งมีอิทธิพลต่อประเพณีไทยมากที่สุด วัฒนาอารามต่าง ๆ ในประเทศไทยสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย และชี้ให้เห็นว่าชาวไทยให้ความสำคัญในการบำรุงพุทธศาสนาด้วยศิลปกรรมที่งดงามเพื่อใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาตั้งแต่โบราณกาล เป็นต้น คำว่าประเพณี ตามพจนานุกรมภาษาไทยฉบับบัณฑิตยสถาน ได้กำหนดความหมายประเพณีไว้ว่า ขนบธรรมเนียมแบบแผน สามารถแยกคำต่าง ๆ ออกได้เป็น ขนบ มีความหมายว่า ระเบียบแบบอย่าง ธรรมเนียมมีความหมายว่า ที่นิยมใช้กันมาและเมื่อนำมารวมกันแล้วก็มีความหมายว่า ความประพฤติที่คนส่วนใหญ่ ยึดถือเป็นแบบแผนและได้ทำการปฏิบัติต่อกันมา จนเป็นต้นแบบที่จะให้คนรุ่นต่อ ๆ ไปได้ประพฤติปฏิบัติตามกันไป (ปรีชา พินทอง. 2534 : 27)

ประเพณี หมายถึงแบบความเชื่อ ความคิด การกระทำ ค่านิยม ทัศนคติ ศิลปกรรม จารีต ระเบียบแบบแผนและวิธีการกระทำสิ่งต่าง ๆ เช่นการประกอบพิธีกรรมในบางโอกาสที่ปฏิบัติเชื่อดือกันมานานจนกลายเป็นแบบอย่างความคิดหรือการกระทำที่ได้สืบทอดกันมาและยังมีอิทธิพลอยู่ในปัจจุบัน (ยิ่งยง เรือนทอง. 2542 : 100)

ชาวอีสานมีประเพณีที่ประพฤติปฏิบัติกันมาแต่โบราณเรียกว่า ฮีตสิบสองคองสิบสี่ มักเรียกสั้น ๆ ว่า “ฮีตคอง” ฮีตสิบสองคือจารีตในสิบสองเดือน ซึ่งได้แก่พิธีกรรมต่าง ๆ ที่กระทำในรอบหนึ่งปีของชาวอีสานเป็นพิธีกรรมทางด้านศาสนาและพิธีกรรมทางด้านความเชื่อเรื่องภูตผี เช่น

การเลี้ยงผีปู่ตา การเลี้ยงผีตาแฮกก่อนการทำนา เป็นต้น ส่วนคองสิบสี่นั้นเป็นครรลองแห่งธรรมสิบสี่ ประการของชนชั้นปกครองที่พึงปฏิบัติในรอบปี ซึ่งมีพิธีกรรมส่วนหนึ่งจะสอดคล้องกับฮิตสิบสอง และส่วนหนึ่งเป็นของชนชั้นปกครองโดยเฉพาะ (ชวัช ปุณโณทก. 2544 : 43)

ฮิตสิบสองมาจากคำ 2 คำ คือ ฮิตกับสิบสองฮิตมาจากคำว่า จาริต หมายถึงสิ่งที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกลายเป็นประเพณีที่ดั่งามชาวอีสาน เรียกว่า จาฮิตหรือฮิต สิบสอง หมายถึงเดือนทั้ง 12 เดือน ในหนึ่งปี ฮิตสิบสองจึงหมายถึง จาริตประเพณีสิบสองรายการคือประเพณีประจำสิบสองเดือนนั่นเอง เป็นจาริตประเพณีที่จำทำให้สมาชิกในสังคมได้มีโอกาสร่วมชุมนุมกันทำบุญเป็นประจำทุก ๆ เดือน ของรอบปี ผลที่ได้รับก็คือทุกคนจะได้มีเวลาเข้าวัดใกล้ชิดกับหลักธรรมของธรรมทางศาสนายิ่งขึ้น ทำให้ประชาชนในย่านใกล้เคียงรู้จักมักคุ้น สามัคคีกันเป็นอย่างดีและมีผลงานทางอ้อมคือ เมื่อว่างจากการงานอาชีพแล้วก็มีจาริตบังคับให้ทุกคนเสียสละทำงานร่วมกันเพื่อสังคมส่วนรวม ไม่ให้คนอยู่ว่าง ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนก็ถูกสังคมลงโทษตั้งข้อรังเกียจอย่างจริงจัง

ฮิตสิบสองของชาวอีสานส่วนที่กำเนิดจากคำสอนและความเชื่อของพระพุทธศาสนาคล้ายกับ ประเพณีของชาวพุทธในสังคมอื่น ส่วนฮิตที่เกิดจากความเชื่อในเรื่องผี อำนาจลี้ลับและปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวันของชาวอีสานจะมีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น (จารุบุตร เรื่องสุวรรณ. 2549 : 89)

ปราโมทย์ ทศนาสุวรรณ (2524 : 35) ได้กล่าวไว้ว่า “ประเพณี” อีสานมาจากคำว่า “ฮิต” ประเพณีของชาวอีสานที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาสิบสองเดือนที่เรียกว่า “ฮิตสิบสอง” ชาวอีสานเคร่งครัด งานประเพณีซึ่งได้จัดทำขึ้นทั้งพิธีที่เกี่ยวข้องในทางพระพุทธศาสนา และพิธีของชาวบ้านและมัก กล่าวควบกันกับระบอบการปกครองโบราณของภาคนี้ซึ่งเรียกว่า “คองสิบสี่” แล้วเรียกคู่กันไปว่า “ฮิตสิบสองคองสิบสี่” ฮิตสิบสองหรือประเพณีสิบสองเดือนมีดังนี้

1. เดือนอ้าย (เดือนเจียง) – บุญเข้ากรรม

เดือนเจียง (เดือนอ้าย) นิมนต์สังฆเจ้าเข้ากรรมฯ ชาวบ้านจะเลี้ยงผีแถนและผีต่าง ๆ (บรรพบุรุษหรือบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ) การนิมนต์พระสงฆ์เข้ามาเข้าปริวาสกรรมหรือเข้ากรรมนั้น เป็นพิธีกรรมเพื่อให้พระภิกษุผู้กระทำความผิดได้สารภาพต่อหน้าคณะสงฆ์ (มิใช่การล้างบาป) เป็นการ ฝึกความรู้สึกสำนึก วิจัยต่อความบกพร่องของตัวเอง ซึ่งตรงกันข้ามกับสังคมสมัยนี้ที่มีแต่โพชนทะนา ถึงความชั่วความผิดของผู้อื่นข้างเดียว

2. เดือนยี่ – บุญคูณลาน

เดือนยี่ ทำบุญ “คูณข้าว” มีพระสวดมนต์เย็นยันเช้า เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ข้าวเปลือก เมื่อพระฉันเช้าแล้วก็ทำพิธีสู่ขวัญข้าว (ทำขวัญหรือสูตรขวัญ) นอกจากนั้นในเดือนนี้ชาวบ้านยัง ต้องเตรียมสะสมเชื้อเพลิงหาฟืนและถ่านมาไว้ในบ้าน

3. เดือนสาม – บุญข้าวจี

เดือนสาม ในมื่อเพ็ง (วันเพ็ญ) ให้ทำบุญข้าวจีและบุญมาฆะบูชา เริ่มพิธีทำบุญข้าวจีในตอนเช้าโดยใช้ข้าวเหนียวปั้นหุ้มน้ำอ้อยเอาไปปิ้งหรือจี่พอเกรียมแล้วชุบด้วยไข่ลนไฟจนสุกแล้วใส่ภาชนะไปตั้งไว้ในหั่วแจก (ศาลาวัด) นิมนต์พระรับศีล แล้วเอาข้าวจีใส่บาตรนำถวายแด่พระภิกษุสงฆ์พร้อมด้วยอาหารอื่น เมื่อพระฉันเสร็จแล้วมีการแสดงพระธรรมเทศนา ข้าวจีที่เหลือจากพระฉันก็แบ่งกันรับประทานจะถือว่าโชคดี

4. เดือนสี่ – บุญพะเหวด

เดือนสี่ ทำบุญพระเวสฟิ่งเทศน์มหาชาติ มูลเหตุเนื่องมาจากพระกัมภีร์มาลัยหมื่นและมาลัยแสนว่าผู้ใดปรารถนาที่จะได้พบพระศรีอริยเมตไตรย์หรือเข้าถึงศาสนาของพระพุทธองค์แล้วจงอย่าฆ่าตีบิดามารดา สมณพราหมณาจารย์ อายอายุยให้สงฆ์แตกสามัคคีกันกับให้อุตสาห์ฟิ่งธรรมเทศนาเรื่องพระมหาเวสสันดรชาดกให้จบสิ้นภายในวันเดียวกัน เป็นต้น ในงานบุญนี้มักจะมีผู้นำของมาถวายพระซึ่งเรียกว่า “กัณฑ์หลอน” หรือถ้าจะเจาะจงถวายเฉพาะพระนักเทศน์ที่ตนนิมนต์มาก็เรียกว่า “กัณฑ์จอบ” เพราะต้องแอบซุ่มดูให้แน่เสียก่อน

5. เดือนห้า-บุญสงกรานต์

เดือนห้า ทำบุญขึ้นปีใหม่หรือตรุษสงกรานต์ สรงน้ำพระพุทธรูปไปเก็บดอกไม้ป่ามาบูชาพระ ในระหว่างบุญนี้ทุกคนจะหยุดงานธุรกิจประจำวัน โดยเฉพาะมีวันสำคัญดังนี้ คือ

5.1 วันสังขารล่วง เป็นวันแรกของงานจะนำพระพุทธรูปลงมาความสะอาดและตั้งไว้ ณ สถานที่อันสมควร แล้วพากันสรงพระด้วยน้ำหอม

5.2 วันสังขารเนา เป็นวันที่สองของงาน พากันทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บิดามารดาที่ล่วงลับไปแล้ว

5.3 วันสังขารขึ้น เป็นวันที่สามของงาน ทำบุญตักบาตรถวายภัตตาหารแก่ พระ-เณรแล้วทำการคารวะบิดามารดาและคนแก่ ส่งท้ายด้วยมีพิธีบายศรีสู่ขวัญ แล้วใช้น้ำที่เหลือใช้จากการรดน้ำให้ผู้ใหญ่ น้ำ มารดให้แก่ผู้ร่วมงาน ภายหลังจึงแสดงมาเป็นการวิ่งไล่สาदन้ากลั่นแกล้งกัน

6. เดือนหก – บุญบั้งไฟ

เดือนหก ทำบุญวันวิสาขบูชา มีการเทศน์ตลอดวัน ตลอดกลางคืนมีการเวียนเทียนในเดือนนี้มีงานบุญสำคัญอีกบุญหนึ่งคือ บุญสัจจะหรือบุญบั้งไฟเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาและขอฝนมีผลทางอ้อมเพื่อฝึกฝนให้รู้จักผสมดินปั้นและให้ประชาชนมาร่วมสนุกสนานกันได้อย่างสุดเหวี่ยงก่อนจะลงมือทำนาซึ่งเป็นงานหนักประจำปี นอกจากนี้ก็มักจะมีการบวชนาคไปพร้อมกันด้วย ตอนกลางคืนมักจะมีการตีกลองเอาเสียงดังแข่งกันเรียกว่า “กลองเสียง” บางตำราก็ว่าต้องมีพิธีสรงน้ำพระพุทธรูปฝ่ายเหนือและฝ่ายใต้ตลอดจนมีการถือน้ำพระพิพัฒน์ต่อพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า และต่อแผ่นดิน

7. เดือนเจ็ด – บุญช่าชะ

เดือนเจ็ดทำบุญบูชาเทวดาอัยกหลังเมือง (วีรบุรุษ) ทำการเช่นสรวงหลักเมือง ผีพ่อแม่ ผีปู่ตา ผีเมือง (บรรพบุรุษ) ผีแขก (เทวดารักษานาไร่) ทำนองเดียวกันกับแรกนาขวัญ ซึ่งเป็นพิธีกรรมก่อนจะมีการทำนา สรุปลงแล้วคือให้รู้จักคุณของผู้มีพระคุณและสิ่งที่มีคุณจึงจะเจริญ

8. เดือนแปด – บุญเข้าพรรษา

เดือนแปดทำบุญเข้าพรรษา ทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหารเช้าและเพลแก่พระสงฆ์ บ่ายมีการฟังธรรมเทศนากับมีการป่าวร้องให้ชาวบ้านนำจี๊ผึ่งมาหล่อเทียนใหญ่หน่อย สำหรับจุดไว้ในโบสถ์เป็นพุทธบูชาตลอดฤดูกาลเข้าพรรษา ในเมืองหลวงมีการถวาย “เทียนจำ” แก่อารามสำคัญ

9. เดือนเก้า – บุญข้าวประดับดิน

เดือนเก้าทำบุญข้าวและอาหารความหวานพร้อมทั้งหมากพลูบุหรี่ห่อด้วยใบตองกล้วย แล้วนำไปวางไว้ตามต้นไม้และพื้นหญ้าเพื่ออุทิศให้แก่บรรดาญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว โดยกำหนดทำในวันแรมสิบสี่ค่ำเดือนเก้า ต่อมาภายหลังนิยมทำภัตตาหารถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ สามเณร แล้วอุทิศให้ผู้แก่ตามด้วยการหยาดน้ำ (กรวดน้ำ) ทั้งนี้เกิดจากความเชื่อตามนิทานชาดกและเป็นที่มาของการแจกข้าวด้วย

10. เดือนสิบ – บุญข้าวสาก

เดือนสิบทำบุญข้าวสากหรือข้าวสลา (สลาภภัต) ในวันเพ็ญเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตายเช่นเดียวกับบุญข้าวประดับดิน โดยมีเวลาห่างกัน 15 วัน เป็นระยะเวลาที่พวกเปรตจะต้องกลับคืนไปเมืองนรก (ตามนิทานชาดก) โดยผู้ที่ถวายทานจะเขียนชื่อของตนไว้ในภาชนะที่ใส่ของทานไว้ แล้วเขียนชื่อของตนใส่กระดาษนำไปใส่ไว้อีกบาตร เมื่อภิกษุสามเณรรูปใดจับได้สลาภของผู้ใดก็จะเรียกให้เจ้าของสลาภนำเอาของถวาย ครั้นพระเณรฉันแล้วก็ประชุมกันฟังเทศน์ บรรยายนิทานวัตถุและภยิตต่าง ๆ ทั้งอันนิสงส์สลาภภัตด้วยชั้ววันกับคืนหนึ่งจึงเลิก

11. เดือนสิบเอ็ด – บุญออกพรรษา

เดือนสิบเอ็ดทำบุญออกพรรษา หรือสังฆเจ้าออกวัสสปวารณาฯ มีการตามประทีป โคมไฟเรียกว่าทำบุญจุดประทีป ถ้าไม่ใช่โคมแก้วโคมกระดาษก็มักชูดเปลือกลูกกลมกาให้ใสหรือชูดเปลือกลูกฟักทองให้ใสบางทำเป็นโคม ใช้น้ำมันมะเขือหรือมะพร้าวมีไส้ลอยอยู่ มีหูหิ้วและนำไปแขวนไว้ตามต้นไม้เต็มวัด นอกจากนั้นบางหมู่บ้านก็ทำริ้วลวดเลี้ยวไปเรียกว่ากี๊รวงกตและมีการทำปราสาทผึ้งถวายพระด้วย

12. เดือนสิบสอง – บุญกฐิน

เดือนสิบสอง เป็นเดือนส่งท้ายปีเก่า ตามคติเดิมมีการทำบุญกองกฐิน ซึ่งเริ่มตั้งแต่วันแรมหนึ่งค่ำเดือนสิบเอ็ดถึงกลางเดือนสิบเอ็ดถึงกลางเดือนสิบสอง แต่ชาวอีสานครั้งก่อนนิยมเริ่มทำ

ตั้งแต่วันแรมหนึ่งค่ำเดือนสิบสอง จึงมักเรียกว่าบุญกฐินว่าเป็นบุญเดือนสิบสอง มีทั้งมหากฐิน (กองใหญ่) และบุญจุลกฐิน(กองเล็ก) ซึ่งทำกันโดยด่วน วัตถุประสงค์ที่จำเป็นต้องทอดเป็นองค์กฐิน ขาดมิได้คือบาตร สังฆาฏิ จีวร สบง มีคโจนหรือมีดตัดเล็บ สายรัดประคด ผ้ากรองน้ำและเข็ม นอกนั้น เป็นเพียงองค์ประกอบ หลังจากวันเพ็ญเดือนสิบสองแล้วจะทอดกฐิน ไม่ได้อีก จึงต้องทำบุญกองบัง (บังสกุลหรือทอดผ้าป่า) และทำบุญกองอัฐะ คือการถวายอัฐบริวารแปดอย่างแก่พระสงฆ์

บุญเดือนสิบสองที่สำคัญของชุมชนริมแม่น้ำก็คือการ “ช่วงเหือ” (แข่งเรือ) เพื่อบูชาอุสุ พญานาค 15 ตระกูล รำลึกถึงพระยาฟ้าจุ่มที่นำพระไตรปิฎกขึ้นมาแต่เมืองอินทปัตถนคร (เขมร)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทวน ยุทธพงษ์ (2533) ได้ศึกษาเรื่อง “วัฒนธรรมการบริโภคอาหารของชาวอีสาน : ศึกษา กรณีบ้านเม่นใหญ่ ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม” ผลการศึกษาพบว่าแหล่งที่มา ของอาหารของที่ใช้บริโภคของชาวอีสานส่วนใหญ่ยังคงมีที่มาจากแหล่งอาหารธรรมชาติ คือจาก แหล่งน้ำ ที่นา ป่าและที่โคกกับอาหารที่เกิดจากการผลิตขึ้นเอง คืออาหารประเภทเนื้อสัตว์และพืชผัก ต่าง ๆ อาหารเหล่านี้มีปริมาณมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับฤดูกาลและความขยันขันแข็งของผู้ผลิต การซื้อขายแลกเปลี่ยนเพื่อให้ได้มาซึ่งอาหารเพื่อบริโภคยังคงมีน้อย อาหารที่ใช้บริโภคใน โอกาสปกติและ ในโอกาสพิเศษและจะแตกต่างกันมากทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ ในโอกาสปกติอาหารที่รับประทาน จะเป็นอาหารที่ทำได้โดยทั่วไปจากแหล่งธรรมชาติและผลิตขึ้นเองเป็นหลัก อาหารในโอกาสพิเศษ จะมีการเตรียมไว้ล่วงหน้าโดยผลิตหรือซื้อจากร้านค้าเพื่อให้ปราณีตและคุณภาพดี ค่าใช้จ่ายในการ บริโภคอาหารมีกำหนดแน่นอนขึ้นอยู่กับภาวะเศรษฐกิจและความจำเป็นครั้งคราว สภาพสังคม สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไม่มีผลกระทบทำให้วัฒนธรรมการบริโภคอาหารเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

สาทิค แทนบุญ (2545) ศึกษาเรื่อง “อัตลักษณ์ในวรรณกรรมนิราศของหมื่นพรหมสมพัตร (นายมี)” ผลการวิจัยพบว่าอัตลักษณ์ด้านศิลปะการประพันธ์ของหมื่นพรหมสมพัตรหรือนายมี นำเสนอการดำเนินเรื่องโดยใช้เวลาเป็นแกนในการดำเนินเรื่องคือ ใช้ประเพณีในแต่ละเดือนมา พรรณนาใช้ลำดับของสถานที่ในการดำเนินเรื่องในนิราศ บางตอนแต่งเป็นกลบทมธุรสวาที ขนบ ในการพรรณนา ได้พรรณนาสิ่งที่พบเห็น ด้านประดิษฐ์การเริ่มแรกในการพรรณนาเปรียบเทียบความ ทุกข์ของตนกับความทุกข์ของคู่พระนางในวรรณคดี ด้านทัศนวิไลได้แสดงทัศนะไว้ 3 ลักษณะ คือ ทัศนะต่อชีวิต โลกและสังคม ทัศนะต่อชีวิตเน้นเรื่องความรักและความไม่เที่ยงของสรรพสิ่ง นอกจากนี้ ทัศนะของหมื่นพรหมสมพัตรหรือนายมีมีการแสดงถึงการวิจารณ์พระและสตรี

ฝนจันทร์ ศรีจันทร์ (2543) ศึกษาเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของคนในเมือง ประวัติศาสตร์ กรณีศึกษาเมืองประวัติศาสตร์พิมาย” ผลการศึกษาพบการเปลี่ยนแปลงสถานะของ

เมืองพิมายไปสู่การเป็นเมืองประวัติศาสตร์ทำให้หน่วยงานของรัฐเข้ามาจัดการและคุมเมืองเพื่อรองรับการท่องเที่ยวและเพื่อแสดงถึงอารยธรรมที่มีมาในอดีตส่งผลดีต่อคนในพื้นที่ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสถานภาพทางสังคม คนพิมายได้รับการผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงนี้อย่างชัดเจนโดยเฉพาะทำให้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เช่น ตำนานเรื่องเล่าและความทรงจำที่มีต่อภูมิภานาได้เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากประวัติศาสตร์โบราณคดีของรัฐได้สร้างความหมายใหม่ให้กับปราสาทพิมาย เมื่อคนท้องถิ่นนำประวัติศาสตร์รัฐมาตีความตามวิธีคิดแบบท้องถิ่นจึงก่อให้เกิดระบบความเชื่อและพิธีกรรมที่ถูกสร้างขึ้นมาใหม่ เป็นการสร้างความหมายที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งรัฐเป็นผู้สร้าง จึงทำให้เกิดสำนึกในอัตลักษณ์ของท้องถิ่นใหม่ที่เป็นการผสมผสานระหว่างแนวคิดจากรัฐและภูมิปัญญาท้องถิ่น

จักรี ศรีมุงคุณ (2547) ศึกษาเรื่อง “อัตลักษณ์ในวรรณกรรมเพลงเพื่อชีวิตของพงสิทธิ์ คัมภีร์” โดยศึกษาเนื้อหา แนวคิดและศิลปะในการประพันธ์เพลงจำนวนทั้งหมด 99 เพลง ผลการศึกษาพบว่าด้านเนื้อหาจะมุ่งเสนอเกี่ยวกับเรื่องชวานาและกรรมกรผู้ใช้แรงงาน วีรชนที่ต่อสู้เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตย อาชีพขายบริการเกี่ยวกับภาคอีสาน ประสบการณ์ชีวิตส่วนตัวเกี่ยวกับความรัก การให้กำลังใจ ด้านแนวคิดมีการนำเสนอแนวคิดที่สะท้อนให้เห็น โลกทัศน์ของพงสิทธิ์ คัมภีร์ ในเรื่องความรัก อุดมการณ์ ปรัชญาชีวิตและการดำเนินชีวิตในสังคม การเมือง ต่อสู้เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตย ชวานากรรมกรผู้ใช้แรงงาน ผู้หญิงที่มีอาชีพขายบริการและการศึกษาด้านศิลปะในการประพันธ์ แสดงให้เห็นความรู้ความสามารถที่เป็นอัตลักษณ์ของพงสิทธิ์ คัมภีร์ คือสร้างสรรค์ทำนองเพลงให้แปลกใหม่ มีการเลือกถ้อยคำต่าง ๆ เช่น คำแสดงอารมณ์ภาษาถิ่น การใช้ศิลปะ การเรียบเรียงถ้อยคำ การหลอกลำ มีการใช้โวหารต่าง ๆ เพื่อให้บทเพลงเกิดความไพเราะ กลวิธีนำเสนอมีการนำเสนอผ่านตัวอย่าง อุทาหรณ์ผ่านความคิด ผ่านการแต่งเป็นเรื่องสั้นและผ่านการบอกเล่าตรงไปตรงมา

ทรงศิลป์ แสนสุข (2547) ได้ศึกษาเรื่อง “วิถีอีสานจากเพลงลูกทุ่งของไมค์ ภิรมย์พร” ผลการศึกษาพบว่า ชีวิตและพัฒนาการงานเพลงลูกทุ่งอีสานไมค์ ภิรมย์พร ซึ่งมีชื่อจริงว่า พรภิรมย์ พินทะปะกั มีภูมิลำเนาอยู่ที่จังหวัดอุดรธานี ครอบครัวมีฐานะยากจน ทำให้ต้องต่อสู้ชีวิตมาตั้งแต่เยาว์ จากสภาพแวดล้อมของบุพการีที่เป็นศิลปินนักแสดงหมอลำพื้นบ้านอีสาน ทำให้ได้รับการปลูกฝังมาจากบริบท เพลงลูกทุ่งของไมค์ ภิรมย์พร มีเนื้อหาสะท้อนให้เห็นข้อเท็จจริงจากวิถีการดำเนินชีวิตของคนอีสานในด้านสังคม เช่น ครอบครัวและเครือญาติที่มีความรัก ความเคารพ เอื้ออาทรต่อกัน ลักษณะของคนอีสานและกิจกรรมที่ทำในชุมชนและท้องถิ่นตลอดจนการเคลื่อนย้ายแรงงานทั้งในประเทศและต่างประเทศ ด้านเศรษฐกิจเกี่ยวกับการประกอบอาชีพและปัญหาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ด้านวัฒนธรรมได้กล่าวถึงประเพณี นันทนาการและค่านิยมต่าง ๆ ตามสภาพแวดล้อมคุณภาพชีวิต ผลการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นแนวทางการดำเนินชีวิตของนักร้องลูกทุ่ง ไมค์ ภิรมย์พร

ที่เป็นคนขยัน อดทน ต่อสู้กับชีวิตที่ยากจน สร้างชีวิตด้วยผลงานเพลงลูกทุ่งประพันธ์ขึ้นจากข้อเท็จจริงของชาวอีสาน บทเพลง ได้แสดงแนวคิด คติเตือนใจให้กับผู้บริ โภคเพลงทำให้ดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีแบบแผน

นวนลิตี พรหมพักพิง (2547) ได้ศึกษาเรื่อง “การสร้างอัตลักษณ์ของชาวมุขชนแออัดในจังหวัดขอนแก่น” ผลการวิจัยพบว่า การนิยามความหมายความเป็นตัวตนของชาวมุขชนรักษ์รดไฟ เน้นเรื่องของสิทธิจะดำรงอยู่อย่างคนเมืองอย่างมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกว่าการนิยามความหมายที่มองมุขชนแออัดเพียงกายทางภาพ ดังนั้นการนิยามความหมายของมุขชนแออัดระหว่างมุขชนแออัดกับรัฐและคนภายนอกจึงสวนทางกันอย่างสิ้นเชิง การนิยามความหมายหรืออัตลักษณ์มุขชนแออัดจะแสดงออกอย่างชัดเจนในพื้นที่การเคลื่อนไหวทางสังคม โดยเฉพาะสถานการณ์การเรียกร้องสิทธิในเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นปัญหาร่วมของมุขชนแออัด เช่น สิทธิเรื่องที่อยู่อาศัยและสิทธิในเรื่องสาธารณสุขไปรษณูปโภคพื้นฐาน ในสถานการณ์เรียกร้องสิทธิดังกล่าว อัตลักษณ์ความเป็นคนมุขชนแออัดถูกนำมาใช้ในการต่อสู้ เพื่อตอบโต้ต่อรองต่อต้านกระแสการไล่รื้อมุขชน ซึ่งเป็นการกระทำการฉีกรอนสิทธิชาวมุขชนแออัดของรัฐ

สำหรับกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของมุขชนรักษ์รดไฟนั้นพบว่า การสร้างอัตลักษณ์ของชาวมุขชนรักษ์รดไฟไม่ได้เกิดขึ้นเพียงมุขชนนี้เท่านั้น พบว่าแต่การสร้างอัตลักษณ์ของชาวมุขชนรักษ์รดไฟเกิดขึ้นมาในหลายระดับชั้นของกลุ่มผู้กระทำการทางสังคม จึงมีการเชื่อมโยงกันเป็นกระบวนการตั้งแต่การสร้างอัตลักษณ์ระดับมหภาค ระดับมุขชน ระดับกลุ่มและปัจเจกในระดับมหภาคนั้นมีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายสลัม 4 ภาคและสร้างกลุ่มพันธมิตรที่พร้อมที่จะเคลื่อนไหวภาคประชาชนเพื่อช่วยเหลือในการติดตามแก้ไขปัญหาของมุขชนแออัด โดยเฉพาะการไล่รื้อมุขชนแออัดเพื่อเรียกร้องความชอบธรรมและการสนับสนุนจากสาธารณะ ส่วนในระดับมุขชนชาวมุขชนรักษ์รดไฟพยายามปรับปรุงสภาพแวดล้อมในมุขชนให้ดีขึ้น มีการจัดผังแนวความคิดที่จะปรับปรุงมุขชนให้เป็นมุขชนที่สะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยตามนโยบายเมื่องนำอยู่ของรัฐเพื่อนำเสนอต่อรองขอเช่าที่ดินการรถไฟแห่งประเทศไทย การกระทำเหล่านี้เป็นการสร้างอัตลักษณ์ซึ่งจะนำไปสู่การเจรจาต่อรอง ตลอดจนการต่อต้าน ชัดขึ้น การกระทำที่เป็นการฉีกรอนสิทธิของผู้อยู่อาศัยในมุขชนสลัม

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสืบทอดอัตลักษณ์ของคนอีสานสรุปได้ว่า นอกจากภาษา อาหาร การแต่งกายนั้นเป็นอัตลักษณ์ภายนอกที่มองเห็นว่าเป็นอัตลักษณ์ของอีสาน การศึกษาอัตลักษณ์ของคนอีสานนั้นควรที่จะศึกษาถึงวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ ค่านิยม ความเชื่อ โดยเฉพาะประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่นั้นเป็นประเพณีพื้นบ้านทั้งสิบสองเดือนที่มีความสำคัญกับมุขชนอีสานมาก เพราะประเพณีบางอย่างนอกจากกระทำเพื่อเป็นขวัญกำลังใจแล้วยังเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้ผู้ประกอบรอดพ้นภัยอันตรายทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นภัย

จากผี สัตว์ร้ายหรือมนุษย์ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตัวเอง ฮิตสิบสองนั้นถือได้ว่าเป็นประเพณีทางสังคมที่ทุกคนต้องปฏิบัติร่วมกัน ส่วนคองสิบสี่ที่ปฏิบัติกันมานับเป็นกรอบและแนวทางในการปฏิบัติตนของบุคคล ให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาในเรื่องดังกล่าวของชาวอีสานจะปรากฏภาพสะท้อนอัตลักษณ์ของคนอีสานให้เด่นชัดขึ้น

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีในการวิจัยเชิงคุณภาพทางประวัติศาสตร์ พิจารณาหัวข้อเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล
2. การตรวจสอบข้อมูล
3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้จะใช้วิธีต่าง ๆ ดังนี้

1. การสัมภาษณ์แบบประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า (Oral History) เป็นการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีนี้เพราะผู้วิจัยต้องการข้อมูลที่ละเอียดลึกซึ้งเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ของกลุ่มชน และข้อมูลดังกล่าวเป็นข้อมูลที่ยังไม่มีผู้ใดรวบรวมมาก่อน ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะนำมาวิเคราะห์เพื่อให้เห็นภาพและเข้าใจปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมของประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ของชุมชน

- 1.1 การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ เป็นการสัมภาษณ์แบบเปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบ มีความยืดหยุ่นและผู้วิจัยต้องการให้ผู้ถูกสัมภาษณ์มีอิสระในการเล่าเรื่องและให้ผู้สัมภาษณ์เองได้มองเห็นภาพและลำดับเหตุการณ์ได้ถูกต้อง

- 1.2 การสัมภาษณ์ที่มีแนวสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสัมภาษณ์ในที่นี้ผู้สัมภาษณ์จะกำหนดผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เป็นการเฉพาะเจาะจง (Key - informants) ได้แก่ ผู้อาวุโสที่รู้เรื่องเกี่ยวกับหัวข้อวิจัยเป็นอย่างดี ได้แก่ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ในชุมชน ผู้นำในการประกอบพิธีกรรมและผู้นำการอพยพ

2. การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่มในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้กับกลุ่มชาวบ้านผู้รู้เรื่องราวของชุมชนเป็นอย่างดี ปราชญ์ชุมชน ผู้นำในการประกอบพิธีกรรม เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูลที่ได้รับตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย แล้วศึกษาหาความเข้าใจของชุมชนตามกรอบรูปแบบที่สร้างขึ้นว่ามีความเป็นจริงมากน้อยเพียงใดโดยดำเนินการวางแผนการสนทนา เวลา สถานที่ ผู้ร่วมสนทนา จัดเตรียมแนวคำถาม นัดหมาย เชิญสมาชิก จัดสนทนากลุ่มบันทึกเทป จดบันทึกโดยคัดเลือกผู้ร่วมสนทนากลุ่มที่มีลักษณะร่วม (Homogenous) มีผู้ร่วมสนทนาจำนวน 6-10 คน

3. การวิจัยเอกสาร เอกสารที่ใช้ในการวิจัยนี้แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

3.1 เอกสารขั้นต้น (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ยังไม่ได้ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้ได้จากการเก็บรวบรวมเอกสารจากทางราชการ เช่น เอกสารในการตั้งชุมชนสะตอ ประวัติชุมชนสะตอ

3.2 เอกสารชั้นรอง (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่ได้ผ่านการวิเคราะห์มาแล้วระดับหนึ่ง เอกสารชั้นรองเหล่านี้ที่สำคัญ เช่น ตำรา บทความทางวิชาการ วารสาร งานวิจัย วิทยานิพนธ์ อินเทอร์เน็ต ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

3.3 การสังเกตการณ์เป็นรูปแบบการเก็บข้อมูลเสริมวิธีการอื่น ๆ โดยใช้กระบวนการสังเกตจากการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน เข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรมของชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชนเพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นด้านสภาพแวดล้อม บริบทของชุมชน ศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของชุมชนบ้านสะตอ รวมไปถึงพฤติกรรมทางสังคม ประกอบไปด้วยการจัดบันทึกภาคสนาม จัดทำแผนที่สังคม

การตรวจสอบข้อมูล

ในที่นี้จะตรวจสอบข้อมูลโดยใช้เทคนิคต่าง ๆ คือ

1. การตรวจสอบข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนว่าข้อมูลมีความสอดคล้องกันหรือไม่
2. การตรวจสอบข้อมูลจากเอกสารว่ามีความถูกต้องมีความสัมพันธ์ เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยหรือไม่
3. ตรวจสอบข้อมูลจากการสังเกตการณ์ในการดำเนินกิจกรรม การประกอบพิธีกรรมของชุมชนมีความสอดคล้องกับคตินิยม ความเชื่อ วิถีของชุมชนหรือไม่
4. ตรวจสอบข้อมูลโดยบุคคลที่เกี่ยวข้อง (Member Checks) โดยให้บุคคลที่เกี่ยวข้องหรือสมาชิกในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักฐานต่าง ๆ ในภาคสนามวิจัย (Audience Members) ตรวจสอบความถูกต้องและครบถ้วนของข้อมูลหลักฐานและผลการวิจัยที่สร้างสรรค์ขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดจนกระบวนการแสวงหาความรู้ ความจริงที่กระทำอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ
5. เชื่อมโยงข้อมูลการวิจัยแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อสะท้อนให้เห็นว่าข้อมูลหลักฐานและผลการวิจัยที่อาศัยการตีความของข้อมูลหลักฐานที่เก็บรวบรวมได้มีความไว้วางใจว่ามีความถูกต้องตามความเป็นจริงที่น่าเสนอ ในทางปฏิบัติจะกระทำได้โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากหลายแหล่ง (Data Triangulation) หลากหลายวิธี (Methodological Triangulation)

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพที่ใช้ในงานวิจัยเป็นการตีความในลักษณะต่าง ๆ คือ

1. การตีความเพื่อวิเคราะห์คุณลักษณะทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ จำแนกตามเพศ อายุ สถานภาพในชุมชน
2. การตีความในเชิงเหตุและผลในลักษณะเปรียบเทียบความคิดเห็นของคนในชุมชน และของสมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการสืบทอดอัตลักษณ์และการดำรงอยู่เกี่ยวอัตลักษณ์ของคนอีสาน รวมทั้งปัจจัยที่มีผลที่ทำให้การสืบทอดอัตลักษณ์ตามประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ของคนอีสานในชุมชน สะท้อน ตลอดจนแนวทางในการทำให้ประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ดำรงอยู่ในชุมชน สะท้อนต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการนำเสนอผลงานเรื่องการสืบทอดอัตลักษณ์ของคนอีสานในตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลหลายรอบจนได้ข้อมูลหลักและข้อมูลย่อย ซึ่งแต่ละประเด็นจะตอบวัตถุประสงค์และคำถามในการวิจัยโดยแยกประเด็นการอภิปรายตามลำดับข้อคำถามออกเป็น 3 หัวข้อดังต่อไปนี้

1. บริบทของชุมชน
2. ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านสะตอน
3. อัตลักษณ์คนอีสานที่ยังคงสืบทอดในชุมชนสะตอน ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว

จังหวัดจันทบุรี

บริบทของชุมชน

การศึกษางานวิจัยเรื่องการสืบทอดอัตลักษณ์ของคนอีสานในตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยเห็นว่าเพื่อตอบคำถามการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย จึงควรที่จะทราบประวัติความเป็นมาของชุมชนและทำความเข้าใจถึงโครงสร้างพื้นฐานด้านต่าง ๆ ของชุมชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ทางการปกครองของตำบลสะตอนที่ผ่านมา ในทำนองเดียวกันอดีตมักจะเป็นที่มาของปัจจุบันและปัจจุบันมักจะส่งผลไปสู่อนาคตเสมอ เช่น บริบททางเศรษฐกิจ บริบททางการเมือง การปกครอง บริบททางสังคม ตลอดจน โครงสร้างความสัมพันธ์ภายในชุมชนและเป็นการศึกษาเพื่อให้เห็นถึงวิวัฒนาการทางด้านต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของโลกาภิวัตน์เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้รากฐานทางประวัติศาสตร์ ความเชื่อ เอกลักษณ์ที่มีความโดดเด่นที่สะท้อนถึงความเป็นอัตลักษณ์ของคนอีสานในชุมชนท้องถิ่นบ้านสะตอน หลังจากนั้นจะพบความต่อเนื่องของการเปลี่ยนแปลงที่มีความเชื่อมโยงการสืบทอดกันเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน จากการศึกษาเอกสารทางประวัติศาสตร์พบว่านับแต่อดีตเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันยังไม่มีผู้ที่เข้ามาศึกษาและส่งต่อข้อมูลไปยังหน่วยราชการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีเพียงข้อมูลขององค์การบริหารส่วนตำบลสะตอนที่กล่าวถึงความเป็นมาของสะตอนจากการศึกษาจึงอ้างจากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน เนื่องจากไม่สามารถหาข้อสรุปทางเอกสารที่ชัดเจนได้ การศึกษาประวัติศาสตร์ของคนอีสานในตำบลสะตอนในครั้งนี้จึงอาศัยการศึกษาด้วยวิธีการสัมภาษณ์เป็นข้อมูลหลัก และจากการศึกษาข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นเอกสารทางวัตถุและคำบอกเล่าของปราชญ์ชาวบ้านและของผู้เฒ่าผู้แก่ในบ้านสะตอน ดังนั้นการนำเสนอ

ผลการศึกษาอัตลักษณ์ของคนอีสานในบ้านสะตอน ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาย้ายเข้ามาของคนอีสานในบ้านสะตอนสรุปได้ดังนี้

ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านสะตอน

บ้านสะตอนเป็นหมู่บ้านหนึ่งซึ่งอยู่ในเขตการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี เป็นดินแดนภาคตะวันออกเฉียงนอกของประเทศไทยที่มีลักษณะภูมิศาสตร์ที่ดี พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบเชิงเขาหรือที่ราบสูง มีบางพื้นที่เป็นภูเขาสลับที่ราบลุ่ม โดยสภาพภูมิศาสตร์ บ้านสะตอน ทิศเหนือติดตำบลทุ่งขาน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี ทิศใต้ติดกับบ้านหนองตาก ตำบลหนองตาก อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี ทิศตะวันออกติดกับราชอาณาจักรกัมพูชา ทิศตะวันตก ติดกับตำบลทรายขาว อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี บ้านสะตอน ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอสอยดาวเป็นระยะทางโดยประมาณ 16 กิโลเมตร ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3424 ห่างจากจังหวัดจันทบุรี เป็นระยะทางโดยประมาณ 72 กิโลเมตรและบ้านสะตอนเป็นหมู่บ้านที่มีกลุ่มคนที่มาจากหลากหลายที่ แต่ส่วนใหญ่ของประชากรที่อาศัยอยู่ที่บ้านสะตอน ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี เป็นกลุ่มคนที่อพยพมาจากทางภาคอีสาน จังหวัดใกล้เคียง เช่น ขอนแก่น ร้อยเอ็ด อุรธานี นครราชสีมา สกลนคร อุบลราชธานี กาฬสินธุ์ เพชรบูรณ์ สระบุรี ปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา นครนายก บุรีรัมย์ สระแก้วและพูดภาษาอีสาน ร้อยละ 90 ของคนในพื้นที่เป็นคนอีสาน หมู่บ้านสะตอนเป็นหมู่บ้านคนอีสานที่อยู่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงนอกและเป็นพื้นที่ที่ติดเขตชายแดนกัมพูชา ซึ่งเป็นคนที่มาจากหลากหลายที่ ถึงแม้จะมาจากหลายที่แต่คนอีสานในชุมชนแห่งนี้ก็ยังมีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ที่เป็นระเบียบแบบแผนปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันในชุมชน

ความเป็นมาของสะตอนยุคที่ 1 ย้อนอดีตจากนี้กลับไปประมาณ 40 กว่าปี พื้นที่สะตอนยังเป็นผืนป่าใหญ่ที่มีแนวเขตเชื่อมต่อกับพื้นที่ป่าเขาสอยดาวและทอดยาวไปเชื่อมต่อกับพื้นที่ป่าฝั่งกัมพูชายังมีไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ขนาดใหญ่นานาชนิด เช่น มะค่าโมง มะค่าแต้ ประคู้ พะยุง ชิงชันแดง ยางนา ตะแบก ตะเคียน เป็นต้น และยังไม่มีการมาจับจองเป็นเจ้าของที่ดินและยังไม่มีชื่อเรียกสถานที่นี้มาก่อน ต่อมาได้มีผู้คนเริ่มเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่นี้แต่ยังไม่มากนัก และแผ้วถางป่าเพื่อปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหารและได้ตั้งเป็นชุมชนเล็ก ๆ ขึ้นมาว่า “สะตอน” ที่ตั้งชื่อนี้เพราะคำว่า “สะตอน” นั้น ได้ทราบจากคำบอกเล่าของคนท้องถิ่นในสมัยก่อนว่าเป็นชื่อของชาวบ้านที่เป็นผู้ชายชาวเขมร ในอดีตซึ่งยังไม่มีชื่อเรียกสถานที่มาก่อน อันเป็นพื้นที่ป่าเขาถ้ำนาไพร หลากหลายเต็มไปด้วยสัตว์ป่านานาชนิด ไข่ป่ามาลาเรียชุกชุม ยังไม่มีผู้คนอาศัยอยู่เป็นชุมชน มีบ้านเรือนอยู่ประปราย ชายผู้นั้นเป็นพรานป่าชาวเขมร ได้ยิงชีพด้วยการหาของป่าและล่าสัตว์ป่าเป็นอาหารและได้เข้ามาล่าสัตว์และหาของป่าในพื้นที่แห่งนี้อยู่เป็นประจำและได้มาพักแรมค้างคืนในบริเวณนี้อยู่บ่อย ๆ เพราะที่บริเวณ

แห่งนี้จะมีบ่อน้ำและมีคลองน้ำไหลผ่านอยู่ตลอดเวลา ชายฝั่งนี้ได้อาศัยน้ำในบ่อใช้กินใช้อาบ ชายฝั่งนั้นคนเรียกชื่อว่า “ตาตอน” ต่อมาได้ล้มป่วยและเสียชีวิตลงด้วยไข้มาลาเรีย บริเวณที่เขาเสียชีวิตคือที่ตั้งหมู่บ้านสะตอนปัจจุบันผู้คนจึงเรียกว่า “ตาตอน” และได้เพี้ยนมาเป็น “สะตอน” จนถึงปัจจุบัน (ไบลี เทวโลก. สัมภาษณ์. 2557)

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2510 มีคนอีสานที่อพยพมาจากขอนแก่น ร้อยเอ็ด อุรธานี นครราชสีมา สกลนคร อุบลราชธานี กาฬสินธุ์ เพชรบูรณ์ คนอีสานกลุ่มนี้เป็นคนอีสานกลุ่มใหญ่ที่ย้ายถิ่นมาจากทางภาคอีสาน เดิมทีได้ประกอบอาชีพค้าขายการทำไร่ทำนา ในการทำมาหาเลี้ยงชีพในถิ่นกำเนิดเดิมของตนคือภาคอีสาน แต่ด้วยพื้นที่ทางภาคอีสานเป็นพื้นที่ที่แห้งแล้งเพราะถูกแผ้วทางป่าทำไร่ทำนา ที่ดินที่ใช้ทำมาหาเลี้ยงชีพก็มีไม่เพียงพอที่ทำการเลี้ยงชีพอีกต่อไป เพราะการทำไร่ทำนา ในสมัยก่อนเป็นการทำตามฤดูกาล ตามสภาพดินฟ้าอากาศ ปีไหนฝนตกชุกผลผลิตก็ดี แต่ปีไหนฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาลผลผลิตในการทำไร่นาก็ไม่พอในการดำรงชีวิต จึงได้คิดหาแหล่งที่อยู่อาศัยและแหล่งที่ทำกินที่มีความอุดมสมบูรณ์กว่าที่อยู่เดิมของตน ได้ยินข่าวตรงไหนดีที่ดินยังมีความอุดมสมบูรณ์ก็พากันเดินทางไปดูไปสำรวจกัน ในตอนแรกได้ยินข่าวว่าในจังหวัดเพชรบูรณ์ยังมีพื้นที่ที่ยังว่างและมีความอุดมสมบูรณ์ จึงได้ไปสำรวจตรวจดูว่ามีที่ว่างเปล่าให้จับจองไว้ทำไร่ ทำนาหรือไม่ เมื่อเดินทางไปสำรวจดูแล้วปรากฏว่ามีที่ว่างให้จับจองเป็นเจ้าของและเห็นว่าเป็นที่ที่เหมาะสมจึงพากันกลับไปยังถิ่นที่อยู่เดิมไปแจ้งข่าวกับญาติพี่น้องว่าที่ทำกินตรงนี้ยังมีที่ให้จับจองเป็นเจ้าของได้ พอได้ข่าวได้รับฟังคำบอกกล่าวจึงได้พากันขายที่ขายบ้านที่อยู่อาศัยเดิมแล้วย้ายมาอยู่ อำเภอวิเชียรบุรี และอำเภออื่น ๆ ที่ใกล้เคียง ในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์ ก็ได้ทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยอาชีพเดิมคือทำไร่ทำนา อยู่ระยะหนึ่งก็พากันคิดหาที่ทำกินใหม่เพราะที่จังหวัดเพชรบูรณ์เวลาทำนาแล้วเกิดน้ำท่วมผลผลิตได้รับความเสียหายไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพและอีกอย่างคือ โจรชุกชุมมีการลักขโมยเกิดการปล้นจี้กันอยู่ตลอดเวลาจึงได้คิดหาที่ทำกินใหม่ พอได้ยินข่าวจากญาติพี่น้องที่มาทำสวนที่จังหวัดระยองและญาติพี่น้องที่มาทำงานอยู่ที่ชลบุรี ว่าที่จังหวัดชลบุรียังมีที่ว่างที่ยังมีความอุดมสมบูรณ์ที่พอให้จับจองเป็นที่ทำกินและเป็นพื้นที่ป่าดงดิบยังมีความอุดมสมบูรณ์อยู่ ปลุกอะไรก็งาม ปลุกอะไรก็ได้กิน พอได้ยินเช่นนั้นจึงพากันลงมาดูที่ทำกินที่เมืองจันทบุรี โดยนั่งรถโดยสารมาพักที่บ้านญาติที่ระยองและที่ชลบุรีแล้วค่อยนั่งรถต่อมาที่เมืองจันทบุรี พอถึงอำเภอเมืองจันทบุรีแล้วต่อรถสองแถวมาลงที่อำเภอมะขามแล้วก็พากันเดินทางด้วยทางเท้ามาจนถึงสะตอนที่ต้องเดินกันเข้ามาที่สะตอน เพราะในสมัยก่อนการคมนาคมไม่สะดวกยังไม่มียานยนต์ผ่านสายจันทบุรีสระแก้วเลย มีถนนลูกตั้งจากจันทบุรีถึงอำเภอมะขามเท่านั้น จากอำเภอมะขามถึงสอยดาวยังเป็นทางเกวียน ทางรถลากไม้ซุงกันอยู่จึงได้พากันเดินเท้าเข้าไปที่สะตอนในระหว่างที่เดินมาก็สำรวจพื้นที่สองข้างทางที่เดินไปด้วยว่าตรงไหนพอจะจับจองเป็นเจ้าของได้บ้าง ก่อนที่จะถึงสะตอนได้มาพักค้างคืนที่เขาเกลือเพราะ

เดินทางเข้ามาค้าอยู่ตรงนั้นพอดี พอรุ่งก็พากันออกเดินทางต่อโดยผ่าน โป่งน้ำร้อนมาถึงบ้านตามูล และสำรวจพื้นที่ไปด้วย แต่ได้ทราบว่าพื้นที่สองข้างทางที่ผ่านมีคนอื่นจับจองเป็นเจ้าของหมดแล้ว (เหล็ก จันทวงษา, สัมภาษณ์, 2557)

“ตาอ่อนลาวอยู่ระยองลาวย้ายมาเฮ็ดสวนอยู่ระยองเลยหละ ลาวย้ายมาจากร้อยเอ็ดไปอยู่ พิจิตร แล้วตาอ่อนนิกะมาซื้อที่เฮ็ดสวนที่ระยองก่อนแล้ว กะไปเว้าข่าวให้หมู่ฟิ่งที่อยู่วิเชียรบุรี กะ เลยมานำกันกับตาอ่อนนิไปเว้าให้พ่อใหญ่หนู เลงไทสง ฟิ่งกะเลยไปหาหมู่หาพ่อใหญ่นิหละอยู่ บ้านโคกสะอาด อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ไปเว้าให้ฟิ่งกะเลยพากันลงมาเบ็งลงมาระยอง มาพักบ้านพ่อใหญ่อ่อนก่อนมือใหม่กะพากันนั่งรถมา มาลงจันทบุรีกะห่างจากอำเภอเมืองจันทบุรี ฟันแห้วห่างมาอำเภอหมากขามห่างมาเรื่อย ๆ แต่ว่ามันกะบ่อมีรถเที่ยวเอาเสื้อผ้าใส่กระเป่า กะพากันอย่างเบ็งที่เบ็งทางมาเรื่อย ๆ ทางจากอำเภอมาขามถึงสอยดาว สะดอนนี่ยังเป็นป่าอยู่มีแต่ ทางเกวียน ทางลูกรังมีมาจากจันทบุรีถึงอำเภอหมากขาม จากมะขามมาถึงสอยดาวยังเป็นทางเกวียนยุ ทางเกวียนตลอดเลยจนสอดวงน้ำเย็น จากสระแก้วมาถึงวงน้ำเย็นยังเป็นทางลูกรังอยู่ จากวงน้ำเย็น มาสอดสอยดาวกะยังเป็นทางเกวียนอยู่ พากันห่างตามทางมาทางเกวียนแน่ ทางรถเขาลากซุงแน่” (เหล็ก จันทวงษา, สัมภาษณ์, 2557)

ได้เดินทางมาถึงบ้านตามูลก็พากันเดินทางต่อไปที่บ้านวังยาวไปหาญาติพี่น้องที่ซึ่งเป็น ชาวอีสานที่อพยพมาอยู่ก่อนแล้ว ได้มาเจอเพื่อนเจอญาติพี่น้องที่มาจากถิ่นเดียวกันก็พากันดีใจมาก ก็ได้ต้อนรับจับคู่ด้วยดี ด้วยข้าวปลาอาหารตามสภาพความเป็นอยู่และก็ได้ถามข่าวคราวว่าไปอย่างไร มาอย่างไร จึงได้รู้วัตถุประสงค์ที่มาก็ได้จัดที่พักพาอาศัยให้หลับนอน พอรุ่งเช้ามาก็พากันออกสำรวจ พื้นที่และได้สำรวจมาถึงตรงบริเวณพื้นที่สะดอนปัจจุบัน เห็นว่าพื้นที่ตรงนี้ยังเป็นผืนป่าไม้มีนา นานาพันธุ์ที่เต็มไปด้วยสัตว์ป่านานาชนิดที่ยังมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะที่จะจับจองเป็นที่ทำสวน ทำไร่ จึงได้พากันจับจองวัดเป็นถ้อย ๆ เอาเลยเพราะที่ตรงนั้นยังไม่มีใครเป็นเจ้าของจึงจับจองได้ตามใจ ต้องการ “หากกะเลยแนะนำให้กะพากันเข้ามาเบ็งว่าที่จากนี้ไปสอดวงน้ำเย็น สระแก้ว จองเอาโลดชี้ เขาโลด วัดเอาโลดคนละสี่เส้นห้าเส้น ข่อยสิเอาจากนี้ไปนี่ถึงใสกะช่างชี้ไป บาดนั้นกะพากันมาถาง มาเบ้วไว้” จึงได้แผ้วถางป่าทำไร่ เมื่อมาได้ที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์แล้วก็ได้แจ้งข่าวไปยังญาติพี่น้อง ตามถิ่นต่างให้ได้รับข่าว เมื่อญาติพี่น้องได้รับทราบข่าวสารที่แจ้งไปก็อพยพตามกันมาจนมาเป็น หมู่ชนที่ใหญ่ขึ้นมาเป็นหมู่บ้านสะดอนจนทุกวันนี้ (เหล็ก จันทวงษา, สัมภาษณ์, 2557)

ในระยะเวลาไม่ห่างกันในปี พ.ศ. 2510 มีคนอีสานอีกกลุ่มที่อพยพมาจากสระบุรี ปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา นครนายก บุรีรัมย์ สระแก้ว คนอีสานกลุ่มที่สองเป็นกลุ่มคนอีสานอีกกลุ่มที่อพยพเข้ามา อาศัยอยู่ในชุมชนสะดอนซึ่งได้เข้ามาในปีเดียวกัน เดิมทีเป็นกลุ่มคนลาวที่ถูกกวาดต้อนมาตั้งแต่ สมัยกรุงธนบุรีจนถึงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ สมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งสยาม

ประเทศได้ยกทัพไปตีหัวเมืองลาวทั้งทางหลวงพระบางตอนเหนือและเวียงจันทน์ตอนกลางและทางจำปาสักในเขตลาวได้จนตกเป็นประเทศราชขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ และได้กวาดต้อนผู้คนทั้งไพร่พลและเจ้านายเมืองต่าง ๆ มาหลายครั้ง จนครั้งสุดท้ายเมื่อครั้งรบกับพระเจ้าอนุวงศ์ พ.ศ. 2369 ที่ยกทัพไปตีกรุงเวียงจันทน์แล้วกวาดต้อนผู้คนทั้งหมดมายังฝั่งสยามให้ตั้งบ้านเรือนอยู่หลากหลายท้องที่ปรากฏมากที่เขตเขมรป่าดงเมืองศรีสะเกษ เมืองขุขันธ์และขุนหาญ ปรากฏชนลาวเวียงจันทน์ตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ร่วมกับผู้คนเชื้อสายเขมรจากศรีสะเกษ โดยเดินทางผ่านช่องตะโกลงมายังเขตเมืองกบินทร์บุรีประเทศไทย และประจันตะคามยังมีชุมชนลาวเวียงจันทน์ปรากฏอยู่และพูดภาษาลาวอย่างชัดเจน กลุ่มคนลาวเวียงจันทน์จำนวนไม่น้อยตั้งถิ่นฐานอยู่หัวเมืองแถบสระบุรี นครนายก เช่น แถบแก่งคอย หนองแค หนองแซง เสาไห้ วิหารแดง บ้านหมอ ปะปนไปกับลาวที่มาจากหลวงพระบาง

“ผมเป็นเป็นลาวสระบุรีพ่อแม่พี่น้องบ่นอยู่ว่าก่อนตายอยากไปหาญาติพี่น้องอยู่เวียงจันทน์ได้ ที่ได้มาอยู่สะตอนนิกะเพราะว่ากรรมพามามีลูกลูกพี่ลูกน้องกันมาขุขันธ์ก่อนแล้วตามมาเบิ่งถูกใจกะเลยย้ายบ้านขายที่ดินที่อยู่สระบุรีมาพ่อแม่พี่น้องบ่นอยากมาดอก เลยเฝ้ากับพี่น้องว่าไปบ่อไปข่อยกะสิไปกะเลยพากันได้มา” จากการสัมภาษณ์ (เสงี่ยม ศิริปัญญา, สัมภาษณ์, 2557)

คนอีสานที่อาศัยอยู่ที่บ้านสะตอนส่วนหนึ่งสืบเชื้อสายมาจากประเทศลาวฝั่งขวาแม่น้ำโขงของประเทศไทยคนอีสานกลุ่มนี้เป็นคนอีสานที่อาศัยอยู่ที่ปราจีน ประจันตะคาม กบินทร์บุรีซึ่งเป็นอีสานสายลาวที่ถูกกวาดต้อนมาในสมัยรัชกาลที่ 3 ให้อยู่ในพื้นที่แห่งนี้ และคนอีสานกลุ่มนี้ก็ได้ยื่นข่าจากญาติพี่น้องที่มาอยู่ก่อนว่าที่ดินในเขตสอยดาวยังเป็นพื้นที่ป่าดงดิบที่ยังมีความอุดมสมบูรณ์ยังไม่มีผู้คนจับจองเป็นเจ้าของและเป็นที่ว่างให้จับจองเป็นเจ้าของหรือมีเจ้าของแต่ก็สามารถซื้อขายกันในราคาที่ถูกมากเหมือนให้กันฟรี ๆ เลย ก็เลยเดินทางมาคู่ที่ทำกิน ในการเดินทางมาคู่ในระยะแรกที่จะมาถึงสะตอนได้นั้นต้องเดินทางจากปราจีนบุรี สระบุรี ลงมาทางกรุงเทพ ต่อมาที่จันทบุรี ที่ต้องเดินทางอ้อมมาอย่างนี้เพราะถนนสายสระแก้ว จันทบุรี ยังไม่มีถนนตัดผ่าน นั่งรถบัสพอมาถึงที่อำเภอเมืองจันทบุรีก็นั่งรถสองแถวต่ออีกทอดหนึ่งมาลงที่อำเภอมะขาม แล้วเดินทางต่อด้วยทางเท้า มาพักค้างแรมที่เขาเกลือหนึ่งคืน แล้วเดินทางเข้ามา โดยผ่าน โป่งน้ำร้อน มาถึงบ้านตามูน สอยดาวเดินทางมาเรื่อยจนเข้ามาถึงสะตอนมาสมทบกับญาติพี่น้องที่มาอยู่ก่อนแล้ว ก็ได้หาที่พักพาอาศัยให้ ญาติที่มาอยู่ก่อนก็ได้พากันออกสำรวจหาที่ที่เหมาะสมที่ตัวเองถูกใจ ญาติก็แนะนำว่าจงเอาเลขวัดเอาถางเอาอยากได้ตรงไหนก็จับจองได้ตามใจต้องการเพราะในพื้นที่สะตอนสมัยนั้นยังเป็นพื้นที่ว่างเปล่าไม่มีเจ้าของ ก็ได้แล้วถางป่าจับจองเป็นเจ้าของ พอได้ที่ทำกินที่มั่นคงแล้วก็ได้แจ้งข่าวไปยังญาติของตนตามถิ่นต่าง ๆ แล้วจึงได้อพยพตามกันมา ส่วนกลุ่มที่มาทีหลังนี้ใช้เส้นทางคารอพพมาทางสระแก้ว เขาฉกรรจ์ วังน้ำเย็น สอยดาวเพราะเริ่มตัดถนนมาถึงสอยดาวแล้วแต่ยังเป็นทางรถลากขงอยู่และทางลูกรังแล้วก็เข้ามาซื้อเอาแต่ก็สามารถซื้อขายกันในราคาที่ถูกมากเหมือนให้กันฟรี ๆ เลย

ที่เดียว เพราะที่ยังไม่ได้แผ้วถางเพียงแต่มีเจ้าของจับจองไว้เท่านั้นจึงได้ซื้อในราคาถูกและแผ้วถางเอาบริเวณบ้านสะตอนและมาสมทบกับคนอีสานกลุ่มที่ 1 (ใบลี เทวโลก. สัมภาษณ์. 2557)

กลุ่มที่ 3 เป็นกลุ่มคนกลุ่มคนที่เป็นคนภาคกลางและภาคใต้ มีอยู่ประปรายที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่บ้านสะตอน คนกลุ่มนี้มาหลังจากที่หมู่บ้านสะตอนการคมนาคมที่สะดวกแล้วมาอาศัยอยู่ตอนที่บ้านสะตอนมีถนนลาดยางเข้ามามีการแลกเปลี่ยนค้าขายพืชไร่หรือผลิตผลทางการเกษตรและมาเป็นพ่อค้าซื้อผลิตผลพืชไร่จากคนอีสาน เมื่อมาบ่อย ๆ ก็เลยหาซื้อที่แถวสะตอนเป็นที่รับซื้อสินค้าทางการเกษตรจากคนอีสานในสะตอนและเห็นว่าการทำงานธุรกิจในเรื่องการเกษตรน่าจะไปได้ดีจึงได้อยู่เป็นการถาวรจนมาถึงปัจจุบัน

เมื่อคนกลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ 2 เข้ามาอยู่อาศัย ก็ได้แผ้วถางป่าเพื่อปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหาร แต่ผู้คนที่อพยพเข้ามาอยู่อาศัยตอนนั้นยังมีไม่มาก เข้ามาอยู่ในช่วงแรกมีบริษัทสัมปทานป่าเข้ามาดำเนินการฟันป่าบริเวณนี้ได้ตัดป่าเป็นถนนเพื่อลำเลียงไม้ซุง เป็นถนนกว้างพอที่รถใหญ่จะวิ่งสวนกันได้ ตอนนั้นถนนยังเป็นถนนที่ตัดเพื่อลำเลียงไม้ออกไปยังโรงเลื่อยเท่านั้น ยังไม่ใช่ถนนที่ทางราชการเป็นผู้สำรวจเมื่อมีถนนหนทางก็เป็นธรรมดาว่าผู้คนจะต้องสัญจรไปมา แม้จะไม่ได้เป็นผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวกับงานสัมปทานก็ตาม จึงได้พบว่าสองข้างทางเป็นพื้นที่มีดินอุดมสมบูรณ์ไปด้วยปุ๋ยธรรมชาติ ปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหารอะไรก็เจริญงอกงาม ให้ผลผลิตเป็นที่พึงพอใจอย่างยิ่ง ความที่ได้พบเจอแหล่งทองแห่งการเพาะปลูกในพื้นที่สะตอน จึงได้ส่งข่าวคราวไปยังญาติมิตรของตนเองตามจังหวัดต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยเรา จึงได้มีการย้ายถิ่นฐานเข้ามาสู่ท้องที่มากขึ้นตามลำดับ การย้ายเข้ามาอยู่ช่วงแรก ๆ เป็นการมาจับจองที่ดินได้ตามต้องการเพราะยังไม่มีเจ้าของที่ดินมาก่อน ต่อมาได้มีการซื้อสิทธิ์ถือครองจากเจ้าของที่ดินมือแรกในราคาถูกหรือบางทีเจ้าของที่ดินมือแรกก็ยกให้โดยเสนหาไม่คิดค่าราคาอะไรก็มี เพราะบางรายจับจองเป็นเจ้าของที่ดินนับเป็นร้อยไร่หรือมากกว่านั้น การแบ่งปันให้กับผู้มาใหม่ก็เท่ากับเป็นการสร้างมิตรด้วยน้ำใจอันดีงามต่อมานายพรหม เวชเพ็ญ ซึ่งได้จับจองที่ไว้เป็นจำนวนมาก เห็นว่าญาติพี่น้องย้ายที่มาจากภาคอีสานมาเยอะจึงได้สละที่ดินของตนให้แก่ญาติพี่น้องที่มาจากที่เดียวกันให้มาอยู่รวมกันเพื่อจะได้มีเพื่อนที่คอยดูแลและช่วยเหลือกัน จึงได้จัดสรรที่ดินว่าให้ตรงนี้ คือบริเวณที่ตั้งบ้านสะตอนปัจจุบัน จึงได้กำหนดคร่าว ๆ ไว้ให้ตั้งเป็นที่สำหรับปลูกบ้านเรือนอีกที่หนึ่ง แบ่งให้เป็นที่สำหรับสร้างโรงเรียนอีกแห่งหนึ่ง ต่อมาผู้คนจึงได้อยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมากขึ้นมีประชากรหนาแน่นขึ้น จึงได้เกิดเป็นชุมชนในพื้นที่สะตอนและพื้นที่ใกล้เคียงมากขึ้นเป็นลำดับ การเพาะปลูกของชาวสะตอนในอดีตจะเป็นพืชล้มลุกเกือบทั้งสิ้น เช่น ฝ้าย ข้าวโพด ถั่วลิสง มันสำปะหลัง เป็นต้น ที่ให้ผลผลิตตามสภาพดินฟ้าอากาศ ชุมชนสะตอนเดิมอยู่ในเขตการปกครองของหมู่ 4 บ้านวังยาว ตำบลทรายขาว อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ต่อมาเมื่อมีคนอพยพเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่มากขึ้นเลยได้ยกชุมชนสะตอน

ให้เป็นหมู่บ้านและให้ชื่อว่า “บ้านสะตอน” จึงได้แยกบ้านสะตอนออกจากบ้านวังยาว ในปี พ.ศ. 2517 เป็นบ้านสะตอน หมู่ที่ 9 ตำบลทรายขาว อำเภอ โป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี มีผู้ใหญ่บ้านชื่อนายหนู เล็ง ไชสง ซึ่งเป็นคนอีสานที่อพยพเข้ามาสะตอนในยุคแรก ๆ ในปี พ.ศ. 2520 บ้านสะตอนได้รับผลกระทบจากภัยสงครามของประเทศเพื่อนบ้านอย่างมาก มีลูกปืนใหญ่มาตกในท้องที่อยู่บ่อยครั้ง ทั้งผู้คนของประเทศเพื่อนบ้านต้องอพยพหนีภัยความไม่สงบจากประเทศของตนคือการสู้รบกันเอง ระหว่างเขมรด้วยกัน ประชาชนชาวเขมรส่วนหนึ่งจึงได้อพยพเข้ามาพึ่งพาพระบรมโพธิสมภารของ พระมหากษัตริย์ไทยในพื้นที่สะตอนก็ไม่่น้อย ถึงกระนั้นประชาชนในชุมชนสะตอนก็ไม่ยอมอพยพ ทิ้งถิ่นฐาน ไปอยู่ที่อื่น ผู้อดทนกับภัยอันตรายดังกล่าวมาจนถึงยุคเปลี่ยนสนามรบมาเป็นสนามการค้า ทั้งนี้เพราะชาวตำบลสะตอนมีความสำนึกรักชาติรักผืนแผ่นดินของตนเองและไม่อยากจะหนีไป ไหนอีกแล้ว ประกอบกับหน่วยงานทางราชการก็ได้เข้ามาดูแล มีกำนันผู้ใหญ่บ้านกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ ทหาร พลเรือนที่เข้มแข็งและมีพระสงฆ์องค์เจ้าในท้องที่คอยเป็นขวัญกำลังใจตลอดและประชาชน ก็ไม่ยอมหนีไปไหนทนอยู่มาจนสะตอนมีความมั่นคง ต่อมาเมื่อนายหนู เล็ง ไชสง พ้นจากตำแหน่ง แล้ว ชาวบ้านได้ให้ความไว้วางใจตั้งนายเหล็ก จันทวงษาเป็นคนอีสานที่อพยพเข้ามาในยุคแรก ๆ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่ 2 ของบ้านสะตอนขึ้นกับตำบลทรายขาว อำเภอ โป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ซึ่งมีนายจรินทร์ พยงค์ เป็นกำนันตำบลทรายขาวในขณะนั้น บ้านสะตอนถึงแม้จะมีการผู้คนอาศัย อยู่มากแต่คนที่เข้ามาอยู่ในสะตอนก็อาศัยอยู่แบบกระจัดกระจายอยู่ตามที่ดินของตน เขตบ้านสะตอน จึงได้กว้างครอบคลุมพื้นที่บ้านคลองแจ่ม บ้านทรัพย์สมบูรณ์ บ้านสวนส้มและบ้านอื่น โดยรอบบ้าน สะตอนกินพื้นที่ไปถึงติดเขตชายแดนกัมพูชาด้วย บ้านสะตอนในขณะนั้นการสัญจรไปมาก็ไม่ค่อย สะดวกนัก โดยเฉพาะในฤดูฝนลำบากมากไปไหนมาไหนก็ลำบาก เวลาเดินต้องถอดรองเท้าเพราะ ดินเหนียวมากเวลาเดิน ไปตามถนนดินก็จะติดเท้าจนแทบจะยกเท้าไม่ขึ้นเลยทีเดียว และในปี พ.ศ. 2522 ได้มีหน่วยทหารช่างของกองกำลังช่างดำจากลพบุรี ได้ทำถนนลูกรังจากปากทางบ้านใหม่เข้ามาสู่หมู่บ้านสะตอน จึงทำให้การสัญจรไปมาระหว่างบ้านสะตอนกับหมู่บ้านใกล้เคียง สะตอนกับ ในเมือง การติดต่อราชการในตัวเมือง ในตัวอำเภอที่สะดวกขึ้นมากกว่าแต่เดิม สะตอนก็เริ่มมีความ มั่นคงทั้งในเรื่องความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพและที่อยู่อาศัย การปกครองของบ้านสะตอนในยุค แรกยังเป็นสังคมแบบดั้งเดิมมีการนับถือเครือญาติและผู้สูงอายุมีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ในชุมชนมีการปกครองแบบนายบ้านคือชาวบ้านจะเลือกบุคคลที่เป็นคนดีมีคุณธรรมมาปกครอง โดยมีความรู้สึกผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความรู้สึกนึกคิดที่ติดต่อกัน มีการปฏิบัติต่อกันด้วยความรู้สึกที่ว่าแต่ละคนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนนั้น ระบบความสัมพันธ์ในชุมชนซึ่งอิงอาศัยความ เอื้ออาทร ความผูกพันและการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน

ความเป็นมาของระลอกยุคที่ 2 เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526- 2540 เมื่อการสร้างบ้านแปลงเมืองของชุมชนระลอกมีความมั่นคง การดำเนินชีวิตและวิถีชีวิตมีความมั่นคงขึ้น จึงได้คิดหาที่พึ่งทางจิตใจ เพราะปกติในการสร้างชุมชนขึ้นมาของคนอีสานนั้นก็สร้างที่ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจควบคู่ไปด้วยสิ่งที่ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจก็คือศาสนา เพราะศาสนาเป็นสิ่งที่มอิทธิพลต่อพฤติกรรมและความรู้สึกสำนึกผิดของชาวอีสานมากที่สุด ชาวอีสานเห็นว่าสังคมต้องมีศาสนา ถ้าปราศจากศาสนาจะทำให้สังคมป่าเถื่อน คนไม่รู้ดีชั่ว ไม่ละอายหรือเกรงกลัวต่อบาป บ้านเมืองจะวุ่นวาย ศาสนาจึงเป็นเสาหลักในการยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ เป็นหลักแห่งความเชื่อถือศรัทธาและในทัศนะของชาวอีสานนั้น ศาสนาคือพระพุทธศาสนาเท่านั้น การนับถือศาสนาของชาวอีสานจึงเป็นการเลื่อมใสศรัทธาต่อองค์รวมของศาสนา ได้แก่ ศรัทธาต่อคำสอน ศรัทธาต่อพิธีกรรม ศรัทธาต่อสัญลักษณ์ทางศาสนา ชาวบ้านจึงได้พากันสร้างวัดประจำหมู่บ้านชื่อว่า วัดบ้านระลอกขึ้นมาเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจเป็นที่ทำบุญประจำของคนในชุมชนและใช้สำหรับทำกิจกรรมบุญตามประเพณีในแต่ละเดือนของชุมชน และอีกหนึ่งวัดที่ชาวบ้านระลอกได้ร่วมกันสร้างเป็นวัดป่าซึ่งหลวงปู่สมชาย ฐิตวิริโย วัดเขาสุกิมได้ให้ท่านครูบาคำพันธ์ุ คัมภีร์ญาโณ พร้อมพระสงฆ์สามเณรรวม 10 รูป มาสร้างวัดเขาแจ่มซึ่งเป็นวัดป่าสายปฏิบัติกรรมฐานในเขตชุมชนบ้านระลอก ชาวบ้านในชุมชนบ้านระลอกและใกล้เคียงได้ร่วมกันสร้างวัดเขาแจ่มขึ้นมาเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจและเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและที่บำเพ็ญบุญกุศลของคนในชุมชนและสำหรับผู้ที่ต้องการความสงบเพราะห่างไกลจากชุมชน เมื่อสร้างวัดขึ้นสำหรับเป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจเป็นที่เรียบร้อยแล้ว คนในชุมชนเห็นว่บุตรหลานของตนที่เกิดมาถึงเกณฑ์การศึกษาเล่าเรียนแล้วต้องเดินทางไปเรียนที่อื่นที่ห่างไกลจากหมู่บ้านมาก การไปมาก็ลำบากเพราะการสัญจรในเวลานั้นไม่ค่อยสะดวกเท่าที่ควร เพราะในชุมชนไม่มีโรงเรียนที่จะให้บุตรหลานของตนได้เรียนหนังสือ จึงได้สร้างโรงเรียนขึ้นมาเพื่อให้บุตรหลานของคนในชุมชนได้มีโอกาสเรียนหนังสือบ้างและเป็นโรงเรียนที่อยู่ในความดูแลของตำรวจตระเวนชายแดน โดยได้รับความอนุเคราะห์และความร่วมมือจากตำรวจตระเวนชายแดนส่งครูมาสอนนักเรียนในเกณฑ์ประถมศึกษาในระยะแรก

ต่อมานายเหล็ก จันทวงษา ซึ่งเป็นผู้นำของชุมชนระลอกในขณะนั้นเห็นว่าคนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นแล้ว แต่ว่าเหมือนยังขาดอะไรสักอย่างที่เป็นอีสาน คือคนอีสานไม่มีประเพณีอีสานจะเป็นคนอีสานได้อย่างไร นายเหล็ก จันทวงษา จึงเป็นผู้ริเริ่มเอาขนบธรรมเนียมประเพณีสืบทอดของอีสานมาสู่ชุมชนระลอกและเป็นผู้นำพาในการทำงานบุญงานประเพณีต่าง ๆ ในแต่ละเดือนในหนึ่งปี โดยได้รับคำแนะนำจากท่านครูบาคำพันธ์ุ คัมภีร์ญาโณ วัดเขาแจ่ม เป็นผู้ชี้แนะว่าประเพณีในแต่ละเดือนเขาทำกันอย่างไร ท่านครูบาก็จะคอยให้คำปรึกษาอยู่ตลอดมา ท่านครูบาคำพันธ์ุ คัมภีร์ญาโณ ได้บอกกับนายเหล็ก จันทวงษา ซึ่งเป็นทั้งผู้นำชุมชนและผู้นำพาในเรื่อง

ฮิตคองว่า “พ่อออกกำนันฮิตคองให้รักษาเอาไว้เด้อ ถ้าเฮาบ่อรักษาไว้เด้อกรุ่นหลังเกิดใหม่ใหญ่ลุนที่ เกิดทีหลังเฮาสิบอู้เด้อ” เมื่อครูบาอาจารย์ท่านบอกท่านฝากให้รักษาฮิตคองเอาไว้ก็เลยได้มีการนำพา คนในชุมชนประพฤติปฏิบัติตามฮิตคองตั้งแต่นั้นมา คือใน ฮิตสิบสองคองสิบสี่ของชาวอีสานนั้น เป็นหลักความเชื่อที่มาจากหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่สอนให้รู้จักการแบ่งปัน คือ สอนให้รู้จักการให้ ไม่ให้มีความตระหนี่ สอนให้รู้จักเคารพผู้ใหญ่ผู้มีพระคุณ เคารพพ่อแม่และสอน ให้รู้จักกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ เมื่อคนอีสานในชุมชนได้ปฏิบัติตามฮิตคองแล้วก็รู้จักการให้ คือการ ให้อภัยและการให้ทานไม่ตระหนี่ รู้จักกตัญญูต่อผู้มีพระคุณและรู้จักให้ความเคารพต่อผู้ใหญ่ผู้อาวุโส เมื่อได้ปฏิบัติตามก็ทำให้ชุมชนเกิดความสงบสุขมีความสามัคคีเกิดขึ้นในชุมชน จึงได้นำฮิตคองมา เป็นแบบแผนในการอยู่ร่วมกัน

ในปี 2532 มีการอพยพเข้ามาของกลุ่มที่เป็นคนภาคกลางและภาคใต้ มีอยู่ประปรายที่บ้าน สะตอน คนกลุ่มนี้อพยพเข้ามาหลังจากที่หมู่บ้านสะตอนได้มีไฟฟ้าใช้แล้วมีถนนลาดยางเข้ามาแล้ว ซึ่งมีถนนลาดยางจากแยกบ้านใหม่ถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว มายังหมู่บ้านสะตอน เมื่อมีถนนลาดยาง เข้ามา การสัญจรไปมาก็สะดวกมากขึ้น การติดต่อค้าขายก็เริ่มเข้ามามีการซื้อขายสินค้าทางการเกษตร ระหว่างพ่อค้ากับชาวบ้านมากขึ้น ความรวดเร็วในการขนส่งสินค้าทางการเกษตรมีความสะดวก การขนส่ง ผลผลิตทางการเกษตรไปขายก็สะดวกมากขึ้น การซื้อขายแลกเปลี่ยนก็มีมากขึ้น ในขณะที่เดียวกัน สินค้าฟุ่มเฟือยก็เริ่มเข้ามาเมื่อชุมชนท้องถิ่นมีรายได้จากการขายสินค้าทางการเกษตรบางครอบครัว พอมีเงินเก็บหน่อยก็เริ่มหาสิ่งที่มาอำนวยความสะดวกคือโทรทัศน์ ตู้เย็น พัดลม รถจักรยานยนต์ รถยนต์ตามลำดับ เมื่อการสัญจรสะดวกเริ่มมีผู้คนทางภาคกลางเริ่มเข้ามามีบทบาทต่อชุมชนโดยเฉพาะ พ่อค้าที่เป็นนายทุนมาเป็นผู้รับซื้อผลผลิตจากสวนจากไร่ของคนอีสานในชุมชน บ้างก็อพยพเข้ามาอยู่ ด้วยการซื้อที่ของคนในชุมชน ต่อมาการทำไร่มันสำปะหลัง ไร่ข้าวโพดประสบกับภาวะแห้งแล้ง ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลจึงทำให้การทำไร่มันสำปะหลัง ไร่ข้าวโพด บางปีก็ขาดทุนต้องเป็นหนี้แก่ พ่อค้าที่ยืมเงินเขามาลงทุนก่อน เมื่อผลผลิตไม่ได้ตามเป้าคนทำไร่มันสำปะหลัง ไร่ข้าวโพดก็เป็นหนี้ ต่อไป เมื่อเป็นหนี้ไม่มีเงินใช้หนี้ ก็ต้องถูกยึดที่เพื่อมาใช้หนี้ ในบางครอบครัวไม่ต้องการให้ที่ดิน ที่ทำกินถูกยึดก็ให้ลูกที่เป็นคนหนุ่มคนสาวออกไปทำงานยังต่างถิ่นในเมืองหลวงบ้าง รอบ ๆ เมือง หลวงบั้งหรือในโรงงานบ้าง เพื่อมาผ่อนชำระหนี้สินและเป็นค่าแรงในการจ้างแรงงานทำไร่ เมื่อมีคนรุ่นใหม่ก็คือคนหนุ่มคนสาวออกไปทำงานยังต่างถิ่นมากขึ้นที่มีความเจริญกว่าและคนเมือง ก็มาหาซื้อที่ดินตามต่างจังหวัดเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยและหนีความวุ่นวายจากในเมือง เมื่อคนในเมือง เข้ามาอยู่ในชุมชนก็เริ่มมีบทบาทต่อคนในชุมชน ทั้งด้านความคิด ความเชื่อ วิถีชีวิต ทำให้วิถีชีวิต ที่เคยอยู่กันแบบเรียบง่ายกลับกลายเป็นชุมชนที่ต้องปากกัดตีนถีบเพื่อที่ที่ต้องการที่จะพัฒนาคนให้ ขึ้นมาทัดเทียมกับคนเมืองทั้งทางด้านฐานะ ความเป็นอยู่ การศึกษา ภาษาที่พูด และสิ่งอำนวยความสะดวก

สะดวก จึงทำให้คนในชุมชนที่เป็นคนรุ่นใหม่มีแนวคิดที่ต่างจากเดิมเพราะว่าคนในชุมชนรุ่นใหม่ได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นจึงทำให้ไม่เชื่อ ความเชื่อและค่านิยมที่สั่งสมมาตั้งแต่บรรพบุรุษและเชื่อในหลักของวิทยาศาสตร์แทนเพราะสามารถพิสูจน์ได้และมีเหตุผลกว่า ซึ่งต่างกับแนวคิดของคนรุ่นแรก ๆ (พระอริการบุญธรรม สุทธิญาโณ. สัมภาษณ์. 2557)

ความเป็นมาของสะพานยุคที่ 3 เริ่มตั้งแต่ ปี 2541- ปัจจุบัน ชาวตำบลสะตอนนั้น เมื่อได้สัมผัสกับผลกระทบของการทำพีชไร้ที่อาศัยดินฟ้าอากาศเป็นหลัก บางปีได้กำไร บางปีเท่าทุน บางปีขาดทุน ส่วนมากจะขาดทุนต้องกู้หนี้ยืมสินเขามาลงทุน เมื่อขาดทุนบ่อยเข้า การถูกยึดที่ดินทำกินมีมากขึ้น ทั้งเวลาจะปลูกพีชไร้แต่ละครั้งต้องมีการเผาวัชพีชทำให้เสียบรรยากาศโดยรอบ ท้องฟ้ามีดครึ้มไปด้วยควันไฟ เวลาหายใจก็ได้อากาศที่มีกลิ่นควันไฟเข้าสู่ร่างกายทำให้ไม่สบายถึงกับเจ็บป่วยหนักก็มี จึงได้เปลี่ยนจากการทำไร่มันสำปะหลัง ไร่ข้าวโพด หันมาปลูกพีชสวน เช่น มะม่วง ขางพาราลำไย ที่ต้องหลีกเลี่ยงการเผาวัชพีชมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ปัจจุบันตำบลสะตอนมีบรรยากาศใหม่ท้องฟ้าสวย บรรยากาศเขียวจีไปด้วยพีชสวน โดยการปลูกพีชสวน เช่น มะม่วง ขางพาราลำไย เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งลำไยเป็นพืชเศรษฐกิจของตำบลสะตอนในยามนี้เลยทีเดียว

ในปัจจุบันชุมชนสะตอนเป็นชุมชนที่กำลังเจริญเติบโต ในชุมชนเศรษฐกิจเริ่มจะดีขึ้นเพราะผลพวงมาจากการที่ชุมชนสะตอนได้เปลี่ยนจากการทำไร่มัน ไร่ข้าวโพด มาเป็นทำสวนขางพาราลำไยแทนและในปัจจุบันพีชสวนส่งผลต่อคนในชุมชนแล้ว คือตอนนี้ลำไยเป็นสินค้าเศรษฐกิจที่สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนอย่างเป็นกอบเป็นกำ เป็นสินค้าที่ส่งขายยังประเทศจีนซึ่งเป็นตลาดที่ใหญ่ จึงทำให้คนในชุมชนเริ่มอยู่ดีกินดี ภาระหนี้สินก็ลดลงหรือหมดไป การที่คนสะตอนอยู่ดีกินดีขึ้นทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนเริ่มเปลี่ยนไป ทำให้อยากคืออยากมี เช่น อยากรักษาตัว เครื่องซักผ้า ตู้เย็น โทรศัพทมือถือ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต รถยนต์ บ้าน สิ่งเหล่านี้เข้ามามีบทบาทต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน เมื่อชีวิตมีความสะดวกสบายขึ้นก็ไม่อยากที่ทำงานหนักเหมือนแต่ก่อนงานอะไรที่หนักที่ใช้แรงงานก็จะจ้างเอา งานรับจ้างที่ใช้แรงงานคนในชุมชนก็ไม่อยากทำแล้วหรือทำแต่ค่าแรงก็สูง เมื่อคนในชุมชนไม่อยากทำก็ต้องนำแรงงานจากเพื่อนบ้านคือแรงงานจากกัมพูชา เพราะค่าแรงงานเขมรถูกกว่าค่าแรงของคนในชุมชน ซึ่งปัจจุบันคนในชุมชนและบริเวณใกล้เคียงก็ใช้แรงงานจากเพื่อนบ้านกันหมด ทำให้ในชุมชนสะตอนไม่ว่าในตอนเช้า ตอนเย็นที่ตลาดในชุมชนเต็มไปด้วยเขมรที่เข้ามารับจ้างเก็บลำไย ทำให้ตลาดมีความคึกคักขึ้น สิ่งทีกล่าวมาทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนค่อย ๆ เปลี่ยนไปที่ละน้อย โดยคนในชุมชนไม่รู้ตัว เมื่อมีความเจริญทางด้านวัตถุเข้ามา คนในชุมชนไปทำงานต่างถิ่นมากขึ้นทำให้สังคมในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงและการเปลี่ยนแปลงของสังคมของชุมชน ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของชีวิตของที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ชาวบ้านพยายามรักษาให้ดำรงอยู่ต่อไปตราบนานเท่านาน แต่ก็มีบางชีวิต

บางคงจะสูญหายไปบ้างตามกาลเวลาหรือมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับพื้นที่และการเปลี่ยนแปลงของสังคม แต่วิถีชุมชนก็ยังคงยึดถือปฏิบัติและสอดแทรกอยู่ในชีวิตประจำวัน (พระอริการบุญธรรม สุทธิญาโณ. สัมภาษณ์. 2557)

อัตลักษณ์คนอีสานที่ยังคงสืบทอดในชุมชนสะตอน ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี

เท่าที่สังเกตและได้สอบถามผู้ทรงวิวุฒิและปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ผู้เฒ่าผู้แก่ที่อาศัยอยู่ในชุมชนสะตอน ซึ่งเป็นคนอีสานที่อพยพมาจากทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ที่หมู่บ้านสะตอนเป็นกลุ่มคนที่มีชาติพันธุ์ที่มีลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมเดียวกันกับคนอีสานที่อยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือและสิ่งทีกลุ่มคนอีสานในชุมชนสะตอนสืบทอดมาจากบรรพบุรุษและยังคงปฏิบัติอยู่ คือประเพณีฮีตสิบสองกองสิบสี่ ซึ่งเป็นประเพณีที่ประชาชนในภาคอีสานปฏิบัติกันมาในโอกาสต่าง ๆ ทั้งสิบสองเดือนของแต่ละปี เป็นประเพณีที่ผสมผสานพิธีกรรมความเชื่อที่เกี่ยวกับเรื่องผีและพิธีกรรมทางการเกษตรเข้ากับพิธีกรรมทางพุทธศาสนา เพราะชุมชนอีสานเป็นสังคมเกษตรกรรมวิถีชีวิตตลอดทั้งปีจึงโยงอยู่การเกษตร ประเพณีของคนอีสานตลอดทั้งปีในสิบสองเดือนจึงเป็นประเพณีเกี่ยวกับการเกษตรและพระพุทธศาสนา กลุ่มคนอีสานเป็นกลุ่มคนที่เคร่งครัดในประเพณี โดยเฉพาะประเพณีฮีตสิบสองกองสิบสี่ ซึ่งประเพณีฮีตสิบสองกองสิบสี่นั้นเป็นประเพณีพื้นบ้านทั้งสิบสองเดือนที่มีความสำคัญกับชุมชนอีสานมาก เพราะประเพณีบางอย่าง นอกจากกระทำเพื่อเป็นขวัญกำลังใจแล้วยังเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้ผู้ประกอบรอดพ้นภัยอันตรายทั้งปวงไม่ว่าจะเป็นภัยจากผี สัตว์ร้ายหรือมนุษย์ ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตัวเอง ฮีตสิบสองนั้นถือได้ว่าเป็นประเพณีทางสังคมที่ทุกคนต้องปฏิบัติร่วมกัน ส่วนกองสิบสี่ คนในชุมชนใช้เป็นกรอบและแนวทางในการปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน ทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ฮีตสิบสองกองสิบสี่ที่ชุมชนบ้านสะตอนประเพณีปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันเปรียบเสมือนเข็มทิศและปฏิทินชีวิตของชุมชน เป็นบรรทัดฐานของคนในชุมชนและเป็นสิ่งที่ทุกคนในสังคมสะตอนต้องเคารพและถือปฏิบัติ ฮีตสิบสองกองสิบสี่จึงเปรียบเสมือนกฎหมายของคนในชุมชนสะตอนทุกคนจะต้องปฏิบัติตาม ถ้าไม่ปฏิบัติตามก็จะถูกลงโทษจากอำนาจผีลับหรือเรียกว่าผีผี เป็นบทลงโทษบุคคลที่ล่วงละเมิดจารีตที่เรียกว่า “ฮีตบ้านกองเมือง” โดยกล่าวถึงผีบรรพบุรุษ โกรธเคืองบันดาลให้เป็นเจ็บไข้ได้ป่วยและมีความเชื่อว่าถ้าไม่ทำตามฮีตของผีบรรพบุรุษก็จะ โกรธเคืองบันดาลให้เกิดอาเพศ ครอบครัวยแตกร้าง คำขายขาดทุน ไม่มีความเจริญในชีวิต เมื่อคนในสังคมปฏิบัติตามฮีตของก็จะมีแต่ความสุขในครอบครัว ร่มเย็นในชีวิต การปฏิบัติตามฮีตของ ในแต่ละเดือนนั้นก็จะทำกิจกรรมตามความเชื่อของประเพณีของแต่ละเดือน ซึ่งทุกคนในชุมชนก็จะได้มีโอกาสพบปะพูดคุยสังสรรค์สนุกสนานรื่นเริง เพื่อแสดงความสามัคคีและรักใคร่ของคนในชุมชน

และได้ทำสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่า ฮีตสิบสองเป็นประเพณีทำบุญทางพระพุทธศาสนาที่ได้กำหนดหน้าที่ทาง จริยธรรมของทุกคนในสังคมไว้แล้ว โดยมีความเชื่อว่า สังคมใดปฏิบัติตามก็จะมีแต่ความสงบสุขร่มเย็นในการดำเนินชีวิต ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำฮีตสิบสองคองสิบสี่ที่เป็นหลักปฏิบัติของคนอีสานในชุมชนสะตอนที่ยังมีการสืบทอดและยังคงมีการประพฤติปฏิบัติอยู่ในชุมชนบ้านสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรีในสิบสองเดือนมาอธิบายดังต่อไปนี้

ฮีตสิบสองคองสิบสี่

คำว่าฮีตสิบสอง คือขนบธรรมเนียม แบบแผน ความประพฤติดีงามหรือประเพณีทำบุญ 12 เดือนในแต่ละปีของคนอีสาน มีดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ประเพณีงานบุญฮีตสิบสอง

ฮีตสิบสองเดิม	ฮีตสิบสองที่ยังคงอยู่
เดือนอ้าย - บุญเข้ากรรม	เดือนอ้าย - บุญเข้ากรรม
เดือนยี่ - บุญคูณลาน	
เดือนสาม - บุญข้าวจี	เดือนสาม - บุญข้าวจี
เดือนสี่ - บุญพระเวส	เดือนสี่ - บุญพระเวส
เดือนห้า - บุญสงกรานต์	เดือนห้า - บุญสงกรานต์
เดือนหก - บุญบั้งไฟ	เดือนหก - บุญบั้งไฟ
เดือนเจ็ด - บุญช่าชะ	
เดือนแปด - บุญเข้าพรรษา	เดือนแปด - บุญเข้าพรรษา
เดือนเก้า - บุญข้าวประดับดิน	เดือนเก้า - บุญข้าวประดับดิน
เดือนสิบ - บุญข้าวสาก	เดือนสิบ - บุญข้าวสาก
เดือนสิบเอ็ด - บุญออกพรรษา	เดือนสิบเอ็ด - บุญออกพรรษา
เดือนสิบสอง - บุญกฐิน	เดือนสิบสอง - บุญกฐิน

ฮีตสิบสองที่ยังคงอยู่ในชุมชนสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี ได้แก่

1. บุญเดือนอ้าย-บุญเข้ากรรม

เป็นบุญประเพณีในทางพระพุทธศาสนาเป็นการทำพิธีกรรมที่เกี่ยวกับพระภิกษุที่บวชเข้ามาในบวรพระพุทธที่จะประพาศิตนให้เป็นผู้มีศีลอันบริสุทธิ์สำหรับให้ประชาชนได้เป็นกราบไหว้

และการบริจาคทาน ผู้รับการให้ทานก็ต้องเป็นผู้มีปฏิภาณเหมาะสมแก่การเป็นผู้รับทานคือต้องเป็นผู้มีศีลอันบริสุทธิ์เพราะพุทธศาสนิกชนและพระภิกษุมีความเชื่อว่าพระภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วต้องเข้ากรรม ถ้าไม่เข้ากรรมถือว่าไม่บริสุทธิ์แม้จะบำเพ็ญคุณงามความดีก็ไม่อาจบรรลุมรรคผลได้ มีตัวอย่างเล่าไว้ในสมัยพระกัสสปะพุทธเจ้า ภิกษุหนุ่มรูปหนึ่งล่องเรือไปในแม่น้ำคงคาเอามือจับใบตะไคร้ เมื่อเรือแล่นไปใบตะไคร้ขาด ท่านคิดว่าเป็นเรื่องเล็ก เวลาใกล้จะตายคิดจะแสดงอาบัติแต่หาพระภิกษุจะรับแสดงไม่มี แม้ท่านจะบำเพ็ญธรรมอยู่ในป่านานถึง 2 หมื่นปี ก็ไม่อาจบรรลุมรรคขั้นสูงได้ เวลาตายไปแล้วได้เกิดเป็นพญานาคชื่อเอรภักต คงจะเป็นเพราะเหตุนี้ นักปราชญ์โบราณอิสานจึงได้จัดการเข้ากรรมไว้ให้เป็นประเพณีและเป็นพิธีกรรมเพื่อให้พระภิกษุผู้กระทำความผิดได้สารภาพต่อหน้าคณะสงฆ์ (มิใช่การล้างบาป) เป็นการฝึกความรู้สึกสำนึกในความบกพร่องของตัวเองและมุ่งประพฤติดตนให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยด้วยการเข้ากรรมแก้ราตรี คือสามราตรีแรกเรียกว่า “อยู่ปริวาส” และหกราตรีต่อมาเรียกว่า “อยู่มนต์” พิธีเข้าปริวาสกรรมจะเป็นข้างขึ้นหรือข้างแรมก็ได้และเมื่อถึงเวลาออกกรรมจะมีพระสงฆ์ 20 รูป เป็นผู้สวด “อัฏฐาน” คือสวดระงับอาบัติภิกษุที่ออกจากกรรมแล้วถือว่าเป็นผู้หมดมลทินบริสุทธิ์ผุดผ่อง

พุทธศาสนิกชนในพระพุทธศาสนามีความเชื่อว่าการที่ตนได้ทำบุญกับพระที่ออกจากกรรมแล้วถือว่าได้ทำบุญกับพระผู้หมดมลทินบริสุทธิ์ผุดผ่องถือว่าได้กุศลแรงผู้ที่ป็นชาวพุทธจึงได้มีการประพฤตปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน เพราะด้วยความเชื่อนี้จึงทำให้ฮัตการทำบุญเดือนอ้ายจึงยังมีการสืบต่อไม่สูญหายไป

2. บุญเดือนสาม-บุญข้าวจี

เป็นบุญประเพณีในทางพระศาสนา มีเรื่องเล่าไว้ในพระธรรมบทว่า คราวหนึ่งมีนางปุลณทาสีได้ทำขนมแป้งจี (ข้าวจี) ถวายแด่พระพุทธเจ้าและพระอานนท์ นางคิดว่าเมื่อพระองค์รับแล้วคงจะไม่ฉัน เพราะอาหารของเราไม่ประณีตคงจะโยนให้กาและสุนัขกินเสีย เมื่อพระองค์ทรงทราบวาระจิตของนางปุลณทาสีแล้ว จึงรับสั่งให้พระอานนท์ ปลูกอาสาสนะลงทรงประทับนั่งฉันขนมแป้งจี ณ ที่นั้น พอนางปุลณทาสีได้เห็นก็เกิดความปีติยินดีสุดกำลัง พระองค์ทรงแสดงธรรมให้ฟัง นางก็ได้บรรลุนิเวศน์เป็นอริยบุคคลเพราะข้าวจีเป็นมูลเหตุดังนั้น ชาวนาเมื่อเก็บเกี่ยวแล้วจึงพากันทำบุญข้าวจี เพราะการถวายข้าวจีมีอันสงฆ์มาก

นอกจากบุญข้าวจีนี้แล้ว ยังเป็นวันสำคัญในทางพระพุทธศาสนาด้วย คือวันมาฆบูชา เป็นวันที่พระพุทธเจ้าแสดงหัวใจหรือหลักพระพุทธศาสนาไว้โดยย่อเนื่องจากเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นเมื่อ 2,500 กว่าปีก่อน คือองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ท่ามกลางที่ประชุมมหาสังฆสันนิบาตครั้งใหญ่ในพระพุทธศาสนา โดยมีเหตุการณ์เกิดขึ้นพร้อมกัน 4 ประการ คือ พระสงฆ์สาวก 1,250 รูปได้มาประชุมพร้อมกันยังวัดเวฬุวัน โดยมีได้นัดหมาย พระสงฆ์ที่มา

ประชุมทั้งหมดเป็น “เอหิภิกขุอุปสัมปทา” หรือผู้ได้รับการอุปสมบทจากพระพุทธเจ้าโดยตรง พระสงฆ์ที่มาประชุมล้วนเป็นพระอรหันต์ผู้ทรงอภิญญา 6 และในวันดังกล่าวตรงกับวันเพ็ญมาฆปุรณมีดิถีขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ดังนั้น จึงเรียกวันนี้อีกอย่างหนึ่งว่า “วันจาตุรงคสันนิบาต” หรือวันที่มีการประชุมพร้อมด้วยองค์ 4

ด้วยความเชื่อที่ว่า การได้ถวายข้าวจีแด่พระสงฆ์ทำให้ได้อานิสงส์มากและข้าวจีเป็นอาหารที่ทำงานง่าย ไม่มีขั้นตอนซับซ้อนอะไรมากมาย ถึงแม้การทำประเพณีบุญข้าวจีจะเกี่ยวกับการทำนาก็ตาม เพราะในถิ่นอีสานจะทำหลังจากฤดูการเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จและคนอีสานในชุมชนสะดวกไม่ได้ประกอบอาชีพทำนาแต่ก็ยังรักษาประเพณีบุญข้าวจีสืบมา เพราะการทำข้าวจีไม่มีขั้นตอนที่ยุ่งยากและทำไปพร้อมกับประเพณีบุญวันมาฆบูชาด้วย ประเพณีบุญข้าวจีทำเดือนเดียวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา จึงยังคงได้รับการสืบทอดกันมา ยังชุมชนสะดวก

3. บุญเดือนสี่-บุญพระเวส

งานบุญพระเวสเป็นบุญเกี่ยวกับศาสนา โดยตรงสถานประกอบพิธีจึงอยู่ที่วัดส่วนใหญ่ (บุญพระเวสสันดรหรือบุญมหาชาติ) คำว่าพระเวส เป็นสำเนียงของชาวอีสาน ที่มาแผลงมาจากคำว่าพระเวส ซึ่งหมายถึง พระเวสสันดร การทำบุญพระเวส เป็นการทำบุญและนิมนต์พระมาเทศน์เรื่องพระเวสสันดรชาดกหรือเทศน์ มหาชาติซึ่งมีจำนวน 13 กัณฑ์ให้ประชาชนได้ฟัง ทั้งนี้เพื่อเป็นการรำลึกถึงพระเวสสันดรผู้ซึ่งบำเพ็ญเพียรอันยิ่งใหญ่ด้วยวิธีบริจาคทานหรือทานบารมีในชาติสุดท้ายหรือมหาชาติของพระพุทธองค์ก่อนที่จะมาเสวยชาติและตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า งานบุญพระเวสเป็นงานบุญที่ยิ่งใหญ่ของชาวอีสานนิยมทำกันทุกหมู่บ้าน ด้วยความเชื่อว่าหากได้ฟังเทศน์มหาชาติครบทั้ง 13 กัณฑ์จบภายในวันเดียวนั้น อานิสงส์จะคลบบันดาลให้ไปเกิดในศาสนาของพระศรีอริยเมตไตรย ซึ่งเป็นดินแดนแห่งความสุขตามพุทธคติทางพุทธศาสนา

มีเรื่องเล่าไว้ในหนังสือเทศน์มัลลย์หมื่นมัลลย์แสนว่า ครั้งหนึ่งพระมัลลย์เถระได้ขึ้นไปไหว้พระธาตุเกษแก้วจุฬามณีบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ได้ไปพบและสนทนากับพระศรีอริยเมตไตรยโพธิสัตว์ ผู้ซึ่งจะมาเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต เมื่อพระศรีอริยเมตไตรยได้ทราบความประสงค์ของมนุษย์จากพระมัลลย์แล้วจึงสั่งความมากับพระมัลลย์ว่า ถ้ามนุษย์ต้องการพบและร่วมเกิดกับท่าน จงอย่าฆ่าตีบีบข่ม พ่อแม่ สมณะพราหมณาจารย์ อย่าทำร้ายพระพุทธเจ้า และยุยงพระสงฆ์ให้แตกกันให้ตั้งใจฟังมหาเวสให้จบในมือหนึ่งวันเดียวจะได้เกิดร่วมและพบเห็นพระองค์ อาศัยเหตุนี้ประชาชนที่หมู่บ้านสะดวกจึงพากันทำบุญพระเวสหรือบุญพระเวสเอาบุญมหาชาติเป็นประจำทุกปี

ประเพณีบุญพระเวสที่ทำกันเป็นประจำทุกปีถือว่ามีความสำคัญต่อชีวิตของชาวอีสานเป็นการบ่งบอกถึงความศรัทธาความเชื่อมั่นในพระพุทธศาสนา และด้วยความเชื่อว่าหากได้ฟังเทศน์มหาชาติครบทั้ง 13 กัณฑ์จบภายในวันเดียวนั้น อานิสงส์จะคลบบันดาลให้ไปเกิดในศาสนาของ

พระศรีอาริยมตไตรย ซึ่งเป็นดินแดนแห่งความสุขตามพุทธคติ ทางพุทธศาสนาด้วยความเชื่อที่กล่าวมานี้จึงทำให้ประเพณีบุญสะเทวดาได้รับการสืบต่อมา

4. เดือนห้า-บุญสงกราน์หรือบุญสงกรานต์

บุญสงกราน์หรือบุญสงกรานต์เป็นประเพณีเกี่ยวกับขวัญและกำลังใจในการดำรงชีวิตของคนในสังคมหรือในหมู่บ้านให้อยู่เป็นสุขและเป็นการทำบุญวันขึ้นปีใหม่ของไทยแต่โบราณนิยมทำในเดือนห้าจึงกำหนดเอาวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนห้า จึงมีชื่อเรียกว่าบุญเดือนห้า เริ่มตั้งแต่วันที่ 13 เมษายนถึงวันที่ 15 เมษายน คำว่าสงกรานต์เป็นคำสันสกฤต แปลว่า ผ่านหรือเคลื่อนย้ายเข้า ในที่นี้หมายถึงพระอาทิตย์ที่ผ่านหรือเคลื่อนย้ายเข้าไปในจักรราศีหนึ่ง เรียกว่า “สงกรานต์” ปีหนึ่งมี 12 ราศี ราศีละเดือน แต่วันที่พระอาทิตย์ยกขึ้นราศีเมษ เราเรียกเป็นพิเศษว่า “มหาสงกรานต์” เพราะถือว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่ของไทยตามคติโบราณหรือวันที่พระอาทิตย์เคลื่อนย้ายจากฤดูหนาว ก้าวขึ้นไปสู่ฤดูร้อน ในระยะนี้เรียกตรุษสงกรานต์กำหนดเอาวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนห้า เพราะมีกำหนดเข้าไปในจักรราศีหนึ่งเป็นเดือนที่เริ่มต้นปี

คนอีสานมีความเชื่อว่าเมื่อฤดูเดือนเคลื่อนมาถึงเดือนห้า อากาศอบอ้าวร้อนผิดปกติทำให้คนเจ็บไข้ได้ป่วย การอาบน้ำชำระร่างกาย เป็นอุบายวิธีแก้ร้อนฟ่อนเป็นเย็นให้ได้รับความสุขกายสบายใจและยังมีเรื่องเล่ากันว่า เศรษฐีผู้หนึ่งได้อยู่กินกับภรรยามานานไม่มีบุตร บ้านอยู่ใกล้โรงสุราที่มีบุตร 2 คน วันหนึ่งนักเลงได้กล่าวคำหยาบว่าเศรษฐีมีสมบัติมากไม่มีบุตรตายแล้วสมบัติก็สูญเปล่าและว่าตนนั้นประเสริฐกว่า เมื่อได้ยินเช่นนั้นเศรษฐีจึงไปทำการบวงสรวงขอบุตรต่อพระอาทิตย์และพระจันทร์ เวลาว่างเลยมาสามปีก็ยังไม่ได้บุตรจึงไปขอบุตรกับดั้นไทรอีก ไทรมีความกรุณาได้ไปขอบุตรกับพระอินทร์ พระอินทร์ให้ประทานบุตรให้ ชื่อธรรมบาลกุมารมาเกิดในท้องภริยาเศรษฐี เมื่อธรรมบาลประสูติแล้วเป็นผู้มีความฉลาดทุกเรื่องเกินความสามารถเด็ก 7 ขวบ และเมื่อเจริญวัยได้เรียนจบไตรเพทเป็นอาจารย์สอนการท่างมกลแก่คนทั้งหลาย ครั้งนั้นกบิลพรหมในพรหมโลกลงมาถามปัญหากะธรรมบาลกุมาร โดยต่างว่าจะให้ศิระเป็นประกันให้เวลาเจ็ดวันในการตอบปัญหา ว่าคนเราในวันหนึ่ง ๆ เวลาเข้าศรีอยู่ที่ไหน เวลาเที่ยงศรีอยู่ที่ไหน เวลาเย็นศรีอยู่ที่ไหน และได้สัญญาว่าถ้าธรรมบาลแก้ได้จะตัดศิระของตนบูชา จนกระทั่งวันที่ 6 ธรรมบาลยังตอบไม่ได้คิดกังวลใจเดินเข้าป่าและได้ยี่นกกอินทรียักยักกันจึงได้รู้คำตอบว่า ยามเข้าศิระอยู่ที่หน้าคณจึงล้างหน้าในตอนเช้า กลางคืนอยู่ที่อกคณจึงเอาเครื่องหอมประพรมที่หน้าอก เวลาเย็นศิระอยู่ที่เท้าคณจึงล้างเท้า เมื่อธรรมบาลตอบปัญหานี้ได้กบิลพรหมจึงตัดศิระตนโดยศิระนี้ถือกันว่าศิระของกบิลพรหมศักดิ์สิทธิ์ถ้าวางบนแผ่นดินไฟจะไหม้ ถ้าทิ้งขึ้นไปบนอากาศฝนจะแล้ง ถ้าทิ้งลงในมหาสมุทรน้ำจะแห้ง ก่อนจะตัดศิระเรียกธิดา 7 คน เอาพานมารองรับแห่รอบเขาพระสุเมรุ 60 นาที แล้วนำไปตั้งไว้เขาไกรลาส ครั้งถึงกำหนดปีนางเทพธิดาทั้ง 7 ผลัดกันเชิญเอาศิระ ท้าวกบิล

พรหมมาแห่รอบเขาพระสุเมรุแล้วแห่กลับไปยังพรหมโลก แต่ประเพณีชาวพุทธนิยมเอาสิ่งของที่ตนเคารพบูชามาทำการสงฆ์น้ำเพื่อจะนำความสงบสุขร่มเย็นมาสู่ตนและครอบครัวและมีความสุขในการดำเนินชีวิตและได้ทำการสงฆ์น้ำผู้ใหญ่ที่ตนเคารพ เพราะคนอีสานมีความเชื่อว่าการสงฆ์น้ำผู้หลักผู้ใหญ่ ผู้เป็นเจ้าบ้านเจ้าเมืองคือ เป็นหลักประกันความปลอดภัย เรียกว่าผู้หลักผู้ใหญ่ คือผู้ที่มีอายุสูง มีความรู้สูง เกิดในตระกูลสูง โดยเป็น พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ท่านเหล่านี้เป็นผู้ควรแก่การได้รับการสักการะเนื่องในเทศกาลเช่นนี้ผู้น้อยในบ้านจึงต้องนำน้ำหอมไปสงฆ์เอาน้ำไปให้ท่านอาบ เพื่อท่านจะได้ดีใจ มีอายุมั่นคงขวัญยืนต่อไปและถือเป็นประเพณีขึ้นปีใหม่ของชาวไทยโบราณก็จะได้ทำบุญตักบาตรในวันขึ้นปีใหม่ของไทยเพื่อรับความเป็นสิริมงคลแก่ตัวเอง ตอนบ่ายก็จะทำน้ำอบหอมดอกไม้ธูปเทียนไปรวมกันที่วัด แล้วทำพิธีสงฆ์น้ำพระแล้วนำน้ำที่ได้จากการสงฆ์น้ำพระถือเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ไปพรมหัวลูก หลาน สัตว์เลี้ยง เพื่อกันภูตผีปีศาจแก้โรคร้ายไข้เจ็บให้หายและเพื่อความอยู่ดีกินดี ด้วยความเชื่อนี้จึงทำให้ประเพณีบุญเดือนห้าได้รับการสืบทอดมา

5. บุญเดือนหก-บุญบั้งไฟ

ประเพณีบุญบั้งไฟ ซึ่งเป็นประเพณีที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน เพื่อความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิตจากการทำการทำสวน ไร่ นา บุญบั้งไฟเป็นประเพณีหนึ่งที่บ้านสะตอนที่มีการสืบทอดมาจากภาคอีสานของไทยเรา บุญบั้งไฟมีความสำคัญต่อชาวอีสานบ้านสะตอนมากโดยสืบทอดความเชื่อว่าการจุดบั้งไฟให้ทะยานขึ้นสู่ท้องฟ้าเป็นการขอฝนจากเทพเจ้าเหล่าเทพา เพื่อให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลและเชื่อว่าการทำบุญประเพณีนี้จะทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ของฟ้าฝนเพียงพอแก่การปลูกข้าวปลาอาหารพืชพรรณเจริญเติบโตงอกงามดีและนำมาซึ่งความสนุกสนานเพลิดเพลินเกิดความหวังในชีวิต เหมือนมีที่พึ่งอยู่ใกล้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เพราะมีความเชื่อว่าพญาแถน (เทวดาชาวอีสาน) คลบบันดาลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์จึงมีการทำบุญบูชาพญาแถนและบูชาแม่ศรีศักดิ์หลักเมืองทุกปี เพราะเชื่อว่าหากไม่ทำจะทำให้ฝนตกไม่ตามฤดูกาล เกิดโรคระบาดต่าง ๆ ได้ โดยชาวบ้านสะตอนมีความเชื่อเช่นเดียวกับทางอีสานคือมีความเชื่อว่าบนฟ้ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พญาแถน คือเทวดาที่คอยประทานฟ้าฝน ความอุดมสมบูรณ์แห่งฤดูกาล บั้งไฟคือเครื่องบูชาที่จะบอกกล่าวให้พญาแถนทราบ ว่าตอนนี้ถึงฤดูกาลเริ่มต้นการทำนา ทำไร่ ทำสวนแล้วโปรดช่วยคลบบันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลหน่อยและเป็นการบอกกล่าวว่ามีชาวโลกยังให้ความเคารพ นับถือบูชาไม่เคยขาด ของคลบบันดาลหรือประทานฟ้าฝนให้ตกต้องตามฤดูกาล

ซึ่งมีนิทานเล่าต่อกันมาว่า นานมาแล้วบ้านเมืองเกิดความเดือดร้อน ฟ้าฝนไม่ตกตามฤดูกาลเกิดความลำบากถ้วนหน้า ผืนดินแตกระแหงแห้งแล้ง มีพญาคันคาก (คางคก) สัตว์วิเศษปกครองอยู่พื้นดินออกตรวจหาสาเหตุว่าทำไมฝนฟ้าจึงไม่ตก จึงรู้ว่าสาเหตุเป็นเพราะพญาแถน จึงมีการต่อสู้กับพญาแถนโดยเอาฝนฟ้าเป็นเดิมพันและพญาแถนสู้พญาคันคากไม่ได้ จึงต้องทำให้ฝนตกโดยต้อง

จุดบั้งไฟบอกว่าให้ตกเมื่อใด ดังนั้นเมื่อถึงช่วงทำนาก็จะทำบุญบั้งไฟแล้วนำบั้งไฟไปจุดเพื่อบอกกล่าวพญาแถนเพื่อพญาแถนจะบันดาลซึ่งความเชื่อนี้ก็มีการถ่ายทอดมายังชุมชนอีสานที่สะตอนด้วยเช่นกัน

6. บุญเดือนแปด – บุญเข้าพรรษา

บุญเข้าพรรษา เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ซึ่งชาวอีสานออกสำเนียงบุญเข้าวัดสา ส่วนไทยปัจจุบันนี้ใช้คำว่า พรรษา ซึ่งเป็นบุญที่สำคัญแก่ทุกคนในไทยทั่วประเทศไม่เฉพาะชุมชนอีสานบ้านสะตอนเท่านั้นและเป็นช่วงที่พระต้องจำพรรษา เพื่อศึกษาธรรมไม่ต้องเดินทางไปค้างคืนที่ไหน และเชื่อว่าการทำบุญช่วงนี้จะได้กุศลมากเหมือนบุญออกพรรษาเพราะเป็นช่วงที่พระมีเจตนาสร้างบุญสะสมบารมีจิตแน่วแน่ในคำสอน ซึ่งการทำบุญกับพระที่มีเจตนาดีจึงถือว่าได้อานิสงส์มาก

มีเรื่องเล่าว่า สมัยก่อน โลกยังไม่เจริญมีการเดินทางของภิกษุบริษัทเที่ยวไปสู่ชนบทต้องเดินด้วยเท้าเวลาไปโปรดญาติโยมจะต้องเดินลัดทุ่งนาและเมื่อฤดูฝนทำให้ไม่มีเวลาพักผ่อนทั้งฤดูร้อนหนาวและฤดูฝน โดยเฉพาะฤดูฝนได้ย่ำเหยียบข้าวต้นกล้าประชาชนเสียหาย สัตว์น้อยใหญ่พลอยถูกเหยียบไปและถูกว่ากล่าวว่าขนาดนกแจ้วแวว ช่วงเข้าพรรษาจะไม่ส่งเสียงจะอยู่ถนัดจนกว่าออกพรรษาแล้วเหตุใดพุทธสาวกจึงออกมาเดินย่ำข้าวกล้าให้เดือดร้อน เมื่อมีการร้องเรียนพระพุทธองค์จึงประทับอยู่ที่เวฬุวัน และให้สงฆ์จำพรรษาที่วัด 3 เดือนเริ่ม แรม 1 ค่ำ เดือนแปด ถึงขึ้น 15 ค่ำเดือนสิบเอ็ด คือพรรษาแรก ซึ่งจะไม่อนุญาตให้ภิกษุไปพักวัดอื่นหรือมีเหตุจำต้องพักได้ไม่เกิน 7 วัน ถ้าไปพรรษาขาดต้องอาบัติทุกกฏ เว้นแต่กรณีจำเป็น เช่น บิดามารดาป่วยเหตุ เป็นต้น แต่ต้องให้กลับมภายใน 7 วัน พรรษาจึงจะไม่ขาด การอยู่ประจำในอาวาสแห่งเดียวตลอด 3 เดือน ในฤดูฝนเรียกเข้าพรรษา โดยกำหนดเอาวันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 เป็นวันเข้าพรรษาเพราะมีกำหนดทำในเดือน 8 จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างว่า บุญเดือนแปด เริ่มแต่เมื่อถึงฤดูเข้าพรรษาก็เป็นหน้าที่ของญาติโยมอุบาสกอุบาสิกาจะต้องนำปัจจัยไทยทานต่าง ๆ โดยเฉพาะเทียนพรรษาเครื่องสำหรับให้แสงสว่าง แม้ปัจจุบันจะเจริญแล้วแต่ยังรักษาฮีตเดิม โดยการนำเทียน รูปเทียน ไปถวายเช่นเดิม แต่ก็มีเปลี่ยนไปบ้างตามแนวคิดของแต่ละคนเพราะบางคนเห็นว่าปัจจุบันการใช้เทียนไม่ค่อยมีความจำเป็นบางคนจึงใช้การนำหลอดไฟฟ้าไปถวายแทนเทียนพรรษา และมีการถวายผ้าอาบน้ำฝนเพื่อให้พระภิกษุสงฆ์ได้ใช้อาบน้ำในช่วงฤดูฝน ซึ่งเดิมก่อนพระพุทธเจ้าให้ภิกษุใช้เพียง 3 ผืน คือสังฆาฏิ ผ้าห่มและผ้าถุง แต่พออาบน้ำฤดูฝนไม่มีผ้าเปลี่ยนอาบจึงเปลือยกายอาบ เมื่อนางวิสาขาทราบเช่นนี้จึงนำความทูลพระพุทธเจ้า ว่าอยากขอถวายผ้าอาบน้ำฝนแด่ภิกษุ ท่านจึงอนุญาตและให้ภิกษุใช้ผ้าอาบน้ำฝนเป็นวัตรปฏิบัติ เป็นต้น การทำบุญจึงได้ถวายเทียนพรรษา ให้ท่านทำบุญตักบาตร รักษาศีลห้า ศีลแปด เป็นต้น อุปฐากพระภิกษุสงฆ์ตามกำลังความสามารถที่ตนทำได้ และภายในครอบครัวก็จะมีการเขียน

คำสัจย์ปฏิญาณตนต่อพระสงฆ์ว่าภายในเวลาสามเดือนว่าตนจะประพฤติปฏิบัติอย่างไรบางคนก็จะมี การอธิฐานว่าในช่วงเข้าพรรษาจะเลิกดื่มสุรา จะเลิกสูบบุหรี่ จะไม่กินหมาก จะไม่เล่นการพนัน เป็นต้น ซึ่งชุมชนบ้านสะตองก็ยังคงประพฤติปฏิบัติเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีและเป็นอุบาสิกอุบาสิกาที่ยังให้ การเคารพในประเพณีบุญเดือนแปดสืบต่อกันมาเป็นประจำทุกปี

7. บุญเดือนเก้า-บุญข้าวประดับดิน

เป็นประเพณีเกี่ยวกับความกตัญญู และระลึกถึงบรรพบุรุษด้วยการเช่นไหว้ บุญข้าวประดับดินเป็นบุญสิ้นเดือนเก้า ที่เรียกอีกอย่างว่า ข้าวประดับดินเพราะการทำข้าวประดับดินนั้น เป็นการนำอาหารคาวหวาน หมากพลู บุหรี่ จัดใส่กระทงวางไว้บนพื้น ใต้ต้นไม้หรือตามไหล่ทาง ตามไร่ ตามทุ่งนา ตามสวนเพื่อเป็นการเช่นดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ บุญข้าวประดับดินเป็นบุญ ที่มีความสำคัญต่อชาวอีสานมาก เพราะเชื่อว่าเป็นบุญที่ต้องส่งส่วยให้กับผีซีกและผีบรรพบุรุษ เพื่อให้เกิดความเป็นอยู่ที่ดี ทรัพย์สิน ข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์ไม่มีภัยร้ายใด ๆ มาเยือน

มีเรื่องเล่าไว้ในพระธรรมบทว่าญาติของพระเจ้าพิมพิสารกษัตริย์ของสงฆ์ ตายไปแล้วเกิด ในนรก ครั้นพระเจ้าพิมพิสารถวายทานแด่พระพุทธเจ้าแล้ว มิได้อุทิศบุญให้แก่ญาติที่ตาย ตกกลางคืน พวกญาติที่ตายไปมาแสดงตัวเปล่งเสียงที่น่ากลัวให้ปรากฏใกล้พระราชนิเวศน์ รุ่งเช้าได้เสด็จไปทูล ถวายพระพุทธเจ้าพระองค์ได้ทูลเหตุให้ทรงทราบพระเจ้าพิมพิสารจึง ได้ถวายทานอีก แล้วอุทิศส่วน กุศลไปให้ พวกญาติที่ตายไปจึงได้รับส่วนกุศลต่อจากนั้นมาปรตเหล่านี้ก็ไม่มารบกวนอีก (ชนยา ชัยมงคล. 2542 : 8)

การทำบุญข้าวประดับดิน ทำเพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่ญาติผู้ตายแล้วอย่างเช่น ผีบรรพบุรุษ ผีปู่ย่า ตายายและดวงวิญญาณเร่ร่อน คนอีสานเชื่อว่าการทำอย่างนี้จะทำให้วิญญาณบรรพบุรุษได้รับ ส่วนบุญที่ตนทำไปให้ เมื่อได้รับแล้ววิญญาณบรรพบุรุษก็จะคลบ้นดาลให้ลูกหลานมีความสุข ในครอบครัว มีความเจริญรุ่งเรือง หายจากโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ นานา ถ้าไม่ทำให้ก็จะคลบ้นดาลให้ เกิดสิ่งเลวร้ายขึ้นกับญาติและครอบครัว เมื่อมีความเชื่ออย่างนี้กล่าวมาจึงมีการรับการสืบทอดกันมา ในชุมชนสะตอง

7. บุญเดือนสิบ-บุญข้าวสาก

บุญข้าวสากเป็นบุญที่ทำเพื่ออุทิศให้แก่ผู้ตายหรือปรต โดยมีเวลาห่างจากบุญข้าวประดับดินเพียง 15 วัน เป็นเวลาที่ปรตต้องกลับไปอยู่ที่ของตน ซึ่งทั้งสองบุญนี้จะมีลักษณะคล้าย ๆ กัน คือการห่อข้าวส่งให้ปรต รวมทั้งดวงวิญญาณบรรพบุรุษและญาติพี่น้องของผู้ทำบุญด้วยและปรต ไม่มีญาติด้วย และทุกคนให้ความสำคัญกับบุญนี้มาก เพราะเชื่อว่าผีบรรพบุรุษจะมีความหิว กำลังรอ ส่วนบุญจากงานนี้ ถ้าหากลูกหลานบ้านเรือนไหนไม่ทำเมื่อวิญญาณบรรพบุรุษที่คอยมารับส่วนบุญ แล้วไม่ได้รับส่วนบุญเพราะลูก ๆ หลาน ๆ ไม่ทำให้ วิญญาณบรรพบุรุษก็จะกระทำคลบ้นดาลให้ เป็นไปต่าง ๆ

มีเรื่องเล่าไว้ในพระธรรมบทว่า บุตรชายของกระดุมพี (พ่อค้าวานิช) คนหนึ่งพ่อตาย ยังเหลือแต่แม่ แม่หาหญิงสาวมีตระกูลและมีอายุรุ่นราวคราวเดียวกันมาให้เป็นภริยา แต่นางไม่มีบุตรแม่จึงหาหญิงสาวคนใหม่มาให้เป็นภริยาอีก นางคนนี้มีบุตร เมียหลวงคิดอิจฉาเมียน้อยว่าถ้าเจ้าตั้งครรภ์จงบอกแก่ข้า นางเมียน้อยพอตั้งครรภ์ก็บอกเมียหลวง เมียหลวงให้กินยาแท้งออก ครั้งที่สองก็เหมือนกัน พอมีครรภ์ครั้งที่สามนางไม่บอก นางหลบหนีไปอาศัยอยู่บ้านญาติ จนท้องแก่เมียหลวงตามไปทันบังคับให้กินยา คราวนี้ไม่แท้งเพราะครรภ์แก่ลูกในท้องนอนขวางอึดหัวใจตาย ก่อนจะตายนางเมียน้อยได้ผูกแวนเมียหลวงว่า ขอให้ข้าเกิดเป็นนางยักษิณีให้ได้เลี้ยงกินตัวมันและลูกของมัน แล้วเมียน้อยก็ตายไปเกิดเป็นแมว เมียหลวงถูกฟัวฆ่าตายไปเกิดเป็นไก่ในเรือนเดียวกัน พอไก่ไข่ออกมา แมวก็กินไข่ ครั้งที่สองก็กินอีก ครั้งที่สามแมวกินทั้งไข่ทั้งแม่ไก่ แม่ไก่ก่อนจะตายได้ผูกแวนต่อแมวไว้ แม่ไก่เกิดเป็นนางเสื่อเหลือง แมวเกิดเป็นนางเนื้อ พอนางเนื้อมีครรภ์เสื่อก็กินลูกเนื้อ ครั้งที่สองก็กินครั้งที่สามกินทั้งแม่ทั้งลูก ก่อนแม่เนื้อจะตายได้ผูกแวนต่อแม่เสื่อไว้ แม่เนื้อเกิดเป็นนางยักษิณี เสื่อเหลืองเกิดเป็นนางกุลธิดาในเมืองสาวัตถี เมื่อเติบโตได้แต่งงานกับชายคนหนึ่ง พอคลอดบุตรคนแรกนางยักษิณีปลอมตัวเป็นหญิงสหายไปเยี่ยม ได้โอกาสก็จับทารกกินเสีย ครั้งที่สองก็เหมือนกัน ครั้งที่สามนางหนีไปอยู่บ้านฟัว พอไปถึงสระ โบกขรณีนางอยากอาบน้ำ จึงส่งบุตรให้ฟัวอุ้ม อาบแล้วรับเอาบุตรมาอุ้มให้กินนม ฟัวกำลังลงอาบน้ำ เห็นนางยักษิณีตามมา จึงเรียกฟัวให้ขึ้นจากสระ พาทั้งอุ้มบุตรวิ่งไปยังพระเชตุวันมหาวิหาร ขณะนั้นพระพุทธเจ้ากำลังเทศน์สอนประชาชนอยู่ ฟัวเมียนำบุตรน้อยของตนเข้าไปมอบกายถวายตัวต่อพระพุทธเจ้า ส่วนนางยักษิณีวิ่งตามไปหยุดยืนอยู่ข้างนอกสมณเทวดาขึ้นกั้นทางไว้ พระองค์ตรัสเรียกพระอานนท์ให้ไปตามยักษิณีเข้ามา แล้วสั่งสอนมิให้พยายามอาฆาตกัน ถ้าจองเวรกันก็จะเป็นเวรต่อกันหลายกัปหลายกัลป์ แล้วตรัสสั่งให้นางกุลธิดานำนางยักษิณีไปเลี้ยงไว้ นางได้นำนางยักษิณีไปไว้ที่เทิบมวง แอ่งน้ำ คีไพชายคา กองขี้ฝอยประตูบ้าน สถานที่เหล่านั้นางยักษิณีไม่พอใจจึงจัดให้อยู่ที่แจ้ง นางยักษิณีรู้เกณฑ์ฟ้าฝนดี ปีไหนจะแล้งหรือท่วมบอกหญิงสหายให้ทราบ หญิงสหายทำนาได้ผลดี ชาวบ้านได้ทราบความจริง พาทั้งนับถือนางยักษิณี นำข้าวปลามาเลี้ยงอย่างอุดมสมบูรณ์จนนางยักษิณีได้เอาของเหล่านั้นถวายเป็นสลากภัตวันละแปดองค์ อาศัยเหตุนี้คนจึงพากันทำบุญข้าวสาก ถือเป็นประเพณีมาจนถึงทุกวันนี้และความเชื่อนี้ก็ได้ถูกถ่ายทอดมายังชุมชนสะตองให้ได้ยึดถือปฏิบัติต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

8. บุญเดือนสิบเอ็ด-บุญออกพรรษา

เป็นวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 11 เป็นวันออกพรรษา วันปวารณา เป็นบุญที่มีความสำคัญ เพราะเชื่อว่าพระสงฆ์ได้อยู่จำพรรษาเป็นเวลาไตรมาส (3 เดือน) ย่อมมีความบริสุทธิ์ จริยธรรมงดงามจะมาซึ่งบุญและได้บุญมาก ชาวอีสานเชื่อว่าเหมือนได้บุญจากพระที่ท่านได้ออกจากนิโรธสมบัติใหม่ (การออกจากการปฏิบัติสมาธิภาวนาของพระอรหันต์) ถ้าได้ทำบุญกับพระในช่วงเวลานี้จะได้บุญและมีอานิสงส์มากจึงได้มีการทำบุญตักบาตรเทโว

เหตุที่ต้องทำบุญตักบาตรเทโวในวันออกพรรษาถือเอาเหตุการณ์เสด็จลงจากสวรรค์ของพระพุทธเจ้าที่เล่าว่าพระพุทธเจ้าทรงมีความต้องการโปรดพระมารดาที่สวรรคตไปอยู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์แล้วทรงไปจำพรรษาอยู่ที่นั่นโปรดพระมารดาถึงสามเดือนจนครบไตรมาสออกพรรษาจึงกลับเมืองมนุษย์และมีพุทธศาสนิกชนไปรอรับและรอใส่บาตรมากมาย จึงทำให้เกิดประเพณีการตักบาตรพอถึง 15 ค่ำ เดือน 11 ชาวบ้านจะร่วมกันทำบุญตักบาตรเทโวที่วัด และพึงธรรมเทศนาและกล่าวกินจะจุคประทีปเพื่อความสว่างไสวพร้อมมีการจุดปะทัดเสียงดังสนุกสนานหวั่นไหวด้วยและได้ทำสืบต่อมายังชุมชนสะตอนในปัจจุบัน

9. บุญเดือนสิบสอง-บุญกฐิน

บุญกฐิน กฐินคือ ไม้สะดึงที่ใช้สำหรับขึงผ้าเวลาจะเย็บผ้าจีวรพระ ในการเย็บให้สะดวกขึ้นจึงเป็นที่มาของผ้ากฐิน คือผ้าจีวร สบงหรือผ้านุ่งห่มที่จะนำไปถวายพระนั่นเอง บุญกฐินคือบุญที่ต้องนำผ้าเข้าไปถวายพระเป็นสำคัญ บุญกฐินเป็นบุญอิตที่สุดท้ายของอิตเดือนสิบสองของชาวอีสาน เป็นช่วงที่ต้องนำจีวรไปถวาย เพราะเป็นช่วงซึ่งมีกาลเวลา เรียกว่าเทศกาลกฐิน เกิดเป็นประเพณีขึ้น ซึ่งมีความสำคัญต่อชาวอีสานมาก ถือว่าเป็นให้อานิสงส์แก่ผู้ทำบุญอย่างมากเพราะจะได้ถวายจีวรให้แก่ภิกษุที่ครบไตรมาส เท่านั้นและเป็นบุญที่อยู่ในช่วงข้าวใหม่ปลาใหม่ ผ้าที่ใช้สะดึงทำเป็นกรอบขึงเย็บจีวร เรียกผ้ากฐิน ผ้ากฐินนี้มีกำหนดเวลาทำถวายเพียง 1 เดือน คือตั้งแต่ แรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึงเพ็ญเดือน 12 เพราะมีกำหนดทำในระหว่างเดือน 12 จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าบุญเดือนสิบสอง

คนอีสานเชื่อว่าเมื่อเรื่องเล่า ในสมัยพุทธกาลว่ามีพระภิกษุ ชาวเมืองปาฐา 30 รูปพากันเดินทางไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าซึ่งประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหารแต่ไปไม่ทันเนื่องจากการเดินทางไกลวันเข้าพรรษาและหนทางระยะไกลและไม่สามารถไปถึงพระเชตวันมหาวิหารได้จึงกำหนดเข้าพรรษาที่เมืองสาเกต พอออกพรรษาจึงรีบเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าแต่ระยะทางไกลพร้อมกับช่วงฤดูฝนพากันเดินกรำฝนทนแดดมีจีวรเปียกชุ่มไปด้วยน้ำฝน จนถึงพระเชตวันมหาวิหารก็พากันเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าทันที พระองค์ทรงเห็นความลำบากของภิกษุเหล่านั้น จึงมีพุทธบัญญัติให้ภิกษุแสวงหาผ้าและรับผ้ากฐินได้ ฝ่ายนางวิสาขา มหาอุบาสิกา เมื่อได้รับทราบพุทธประสงค์แล้วก็นำผ้ากฐินไปถวายแด่พระสงฆ์ โดยมีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน นางจึงเป็นคนแรกที่ถวายผ้ากฐิน การทำบุญกฐินจึงถือเป็นประเพณีปฏิบัติ มีกำหนด 1 เดือน นับแต่แรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึงวันเพ็ญเดือน 12 จึงมีประเพณีทอดกฐินต่อ ๆ กันมาจนถึงปัจจุบันและทุกสถานที่ทั้งคนอีสานและคนภาคอื่น

สรุปอิตสิบสองที่ยังคงสืบทอด เป็นประเพณีที่ประเพณีปฏิบัติกันมาแต่สมัยโบราณ คือจารีตในสิบสองเดือนที่มีพิธีกรรมต่าง ๆ ที่กระทำตามปฏิทินในรอบหนึ่งปี เป็นพิธีกรรมทางด้านศาสนาและพิธีกรรมทางด้านความเชื่อทั้งเรื่องผีที่กลมกลืนอยู่กับวิถีชีวิตของชาวอีสานที่กระทำขึ้น

เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจแล้วยังเป็นเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับผู้ประกอบการรอดพ้นจากภัยอันตราย ทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นภัยจากผี สัตว์ร้ายหรือมนุษย์ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตัวเอง พิธีกรรมทางศาสนา เป็นสิ่งที่เอื้ออำนวยต่อกิจกรรมทางสังคมและกิจกรรมทางสังคมก็อ่อนอ่อนผ่อนตามและสัมพันธ์ กับพิธีกรรมทางศาสนาเสมอมา และในจำนวนประเพณี 12 เดือนของชาวอีสานนี้สามารถแยกเป็น ประเภทตามจุดมุ่งหมายหลักในการกระทำได้ดังนี้ (พระครูสุเทพสารคุณ และคณะ. 2544 : 186)

1. ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา มีทั้งหมด 6 เดือน คือเดือนอ้าย เดือนสาม เดือนสี่ เดือนแปด เดือนสิบเอ็ดและเดือนสิบสอง
2. ประเพณีที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน เพื่อความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิตจากสวน ไร่ นา ตลอดจนความบริบูรณ์ของฟ้าฝน มี 3 เดือน คือ เดือนยี่ เดือนหกและเดือนสิบ
3. ประเพณีที่เกี่ยวกับขวัญกำลังใจ ในการดำรงชีวิตของคนในสังคมหรือในหมู่บ้านให้ อยู่เย็นเป็นสุขมี 2 เดือน คือ เดือนห้าและเดือนเจ็ด
4. ประเพณีที่เกี่ยวกับความกตัญญูและระลึกถึงบรรพบุรุษด้วยการเช่นไหว้มี 2 เดือน เดือนเก้าและเดือนสิบ (ซึ่งเดือนสิบนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิตในสวน ไร่ นา และเพื่อแสดงความกตัญญูแก่บรรพบุรุษ)

ฮีตสิบสองที่ไม่มีการสืบทอดและไม่มีการประพฤติปฏิบัติในชุมชนสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี ฮีตสิบสองที่ไม่รับการสืบทอดและไม่มีการประพฤติปฏิบัติเป็นเพราะ ฮีตนั้นมีความ ต่างในบริบทของพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมหรือพื้นที่ที่อาศัยอยู่ไม่เอื้อต่อการประพฤติปฏิบัติในเรื่องของฮีต ความต่างในเรื่องของอาชีพก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ฮีต ไม่ได้รับการสืบทอด และความต่างการ ดำเนินวิถีชีวิต การศึกษา กระแสโลกาภิวัตน์ การกีดกันทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมก็เป็นอีก ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ฮีตนั้น ไม่ได้รับการสืบทอดหรือมีการสืบทอดแต่ก็มีการปรับเปลี่ยนไปตามบริบท ด้านพื้นที่ ด้านอาชีพและวิถีของการดำเนินชีวิตในชุมชนนั้น เช่นประเพณีดังต่อไปนี้

1. บุญข้าวคูณลานหรือบุญเดือนยี่

ประเพณีบุญเดือนยี่เป็นประเพณีที่เกี่ยวกับการทำมาหากินและความอุดมสมบูรณ์ของ ผลผลิตจากสวน ไร่ นา แต่ไม่มีการรับการสืบทอดมาเลยเพราะประเพณีบุญข้าวคูณลานได้มีการกำหนด ทำขึ้นในเดือนยี่ของทุกปีหลังจากฤดูการเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จ แต่ที่ชุมชนสะตอนนั้นไม่ได้มีทำนาข้าว การทำบุญเดือนยี่หรือบุญข้าวคูณลานจึงไม่ได้รับการสืบทอดมาหรือไม่ได้รับมา เพราะคนอีสานใน ชุมชนบ้านสะตอนนั้นตอนอยู่ถิ่นที่อยู่เดิมคือภาคอีสานนั้น มีอาชีพ คือทำไร่ ทำนา เมื่อได้อพยพย้าย ถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในพื้นที่สะตอนตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบันนั้น คนในชุมชนไม่ได้ประกอบอาชีพ การทำนาเพราะว่าพื้นที่ตรงบริเวณนี้ไม่เหมาะแก่การทำนา แต่เหมาะแก่การทำสวน ทำไร่มากกว่า การทำนา การทำบุญเดือนยี่นั้นต้องทำในฤดูหลังการเก็บเกี่ยวข้าวก่อนเวลาจะเอาข้าวไปเก็บฉาง

หรือที่เก็บข้าวเพื่อไว้กินได้ตลอดทั้งปี เมื่อถึงเดือนยี่หรือถึงฤดูนี้ก็จะมีการนิมนต์พระไปทำบุญที่ลานข้าวหรือเอาข้าวมารวมกันไว้ที่ลานวัดแล้วนิมนต์พระเจริญพระพุทธมนต์ทำบุญตักบาตรรอบกองข้าว มีการเทศน์หนึ่งกัณฑ์ เพราะเชื่อว่าข้าวในนาจะงาม ทำนาปีต่อไปจะอุดมสมบูรณ์ไม่มีศัตรูพืช รุกรานพร้อมกรวดน้ำอุทิศแก่ญาติผู้ล่วงลับตลอดเทพยดา เมื่อได้รับกุศลก็จะอวยพรให้ฝนตกตามฤดูกาลและให้ผลผลิตอุดมสมบูรณ์ เมื่อเสร็จพิธีก็จะนำข้าวเก็บยุ้งฉางวัดหรือขาย แต่ที่ชุมชนบ้านสะตอนยังไม่มี การสืบทอดประเพณีนี้ เพราะมีความต่างด้านพื้นที่เพราะพื้นที่บริเวณชุมชนบ้านสะตอนนั้นเป็นดินที่ปนด้วยหิน จึงไม่เหมาะที่จะประกอบอาชีพทำนาเหมาะแก่การทำไร่มากกว่า และคนแถวนี้ก็นิยมทำไร่มากกว่าเพราะให้ผลตอบแทนมากกว่า

2. บุญช่าชะหรือบุญเดือนเจ็ด

ฮีตบุญช่าชะ (บุญเดือนเจ็ด) เป็นบุญที่จัดขึ้นเพื่อทำพิธีโปรดรังควาญ ขับไล่ความเสนียดจัญไรภูตผีปีศาจออกจากหมู่บ้าน บางแห่งเรียกว่าบุญเบิกบ้านหรือบุญบ้าน เป็นบุญที่แต่ละหมู่บ้านจะทำไม่ขาด เป็นบุญเกี่ยวกับภูตผีปีศาจ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน ผีปู่ตา ผีตาแฮก มเหศักดิ์หลักเมืองที่คอยคุ้มครองหมู่บ้าน ชาวบ้านเชื่อว่าจะรวมผีบรรพบุรุษอยู่ด้วยที่ช่วยคลบนาคาให้ชาวบ้านมีความสุข แต่ที่ชุมชนบ้านสะตอนนั้นไม่รับมาสืบทอดการทำบุญช่าชะหรือบุญเดือนเจ็ด เพราะเห็นว่าชุมชนของคนมีความสงบสุขร่มเย็นอยู่ไม่เคยมีภูตผีปีศาจมารังควาญและอีกอย่างที่ชุมชนแห่งนี้ไม่มีการนับถือผีปู่ตา เพราะเชื่อในพระรัตนตรัย เชื่อในคำสอนของครูบาอาจารย์ (ของพระเดชพระคุณท่านครูบาคำพันธ์ุ คัมภีร์ญาโณ) ท่านสอนว่า “ไผ่นับถือผีตายไปแล้วจะไปเป็นลูกน้องผีให้ผีมันไซ้” เพราะท่านมองเห็นว่าขนาดยังไม่ตายยังไปกราบไหว้ผีเป็นลูกน้องผีตั้งแต่ยังไม่ตาย พอตายไปแล้วจะไม่เป็นลูกน้องผีมันจะเป็นไปได้ยังไงให้เลิกนับถือผีปู่ตา คนในชุมชนเลยหันมานับถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งทางจิตใจแทนนับถือนับถือผี ประเพณีการทำบุญกลางบ้านของคนในชุมชนก็จะมีการนิมนต์พระไปเจริญพระพุทธมนต์ ตักบาตรถวายอาหารคาวหวาน และอุทิศบุญกุศลแก่ญาติ พี่น้อง ปู่ย่า ตายายและดวงวิญญาณเร่ร่อนให้แทนการเช่นไหว้ผี

สรุปฮีตที่ไม่มี การสืบทอดและไม่มี การนำมาประพาดปฏิบัติ แสดงว่าเป็นฮีตที่ตายแล้ว เพราะฮีตนั้นไม่เหมาะกับพื้นที่ ไม่เหมาะกับสภาพแวดล้อมของพื้นที่นั้น ๆ และไม่เหมาะกับวิถีในการดำเนินกิจกรรมของคนในชุมชนนั้น ๆ จึงทำให้ฮีตนั้นไม่ได้รับการถ่ายทอด เมื่อไม่ได้รับการถ่ายทอดก็ไม่มี การสืบทอด เมื่อไม่มีการสืบทอดจึงทำให้ฮีตนั้นไม่ได้ประพาดปฏิบัติ เมื่อไม่มีการประพาดปฏิบัติ ฮีตนั้นจึงตายและสูญหายไป

ตารางที่ 2 คองสิบสี่ที่ยังคงอยู่ในชุมชนบ้านสะตอนหมู่ที่ 1

คองสิบสี่เดิม	คองสิบสี่ที่ยังคงอยู่
1. เมื่อได้ข้าวใหม่หรือผลหมากรากไม้ใหม่ให้ บริจาคทานแต่ท่านผู้มีศีลแล้วตนเองจึงบริโภค	1. เมื่อได้ข้าวใหม่หรือผลหมากรากไม้ใหม่ให้ บริจาคทานแต่ท่านผู้มีศีลแล้วตนเองจึงบริโภค
2. อย่าโกหก อิจฉา ริษยา อย่าปลอมแปลง เงินตรา อย่าพูดคำหยาบ	2. อย่าโกหก อิจฉา ริษยา อย่าปลอมแปลง เงินตรา อย่าพูดคำหยาบ
3. ให้ทำรั้วกำแพงล้อมวัดวาอารามและบ้านเรือน ของตนแล้วปลูกหอบูชาเทวดาไว้ในสิมมบ้าน	3. ให้ทำรั้วกำแพงล้อมวัดวาอารามและบ้านเรือน ของตนแล้วปลูกหอบูชาเทวดาไว้ในสิมมบ้าน
4. ล้างเท้าก่อนขึ้นบ้าน	4. ล้างเท้าก่อนขึ้นบ้าน
5. วันพระ วัน โคน ให้บูชาเตา บันได ประตู	5. เมื่อพระภิกษุมาบิณฑบาต อย่าให้พระคอย นาน แต่งตัวให้เรียบร้อย ห้ามโดนบาตรฯ
6. ล้างเท้าให้สามีก่อนนอน	6. เมื่อพระภิกษุเข้าปริวาสกรรมให้จัดดอกไม้ รูปเทียน ขันห้า ขันแปดและเครื่อง อัฐบริวาร ไปถวาย
7. ถึงวันพระเอาดอกไม้รูปเทียนขอมาสามี ผู้เฒ่าผู้แก่	7. เมื่อเห็นพระภิกษุเดินผ่านมาให้นั่งลงยกมือ ไหว้แล้วค่อยเจรจา
8. วันพระให้นิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์ที่บ้าน	8. อย่าเหยียบเงาพระภิกษุ
9. เมื่อพระภิกษุมาบิณฑบาต อย่าให้พระคอย นาน แต่งตัวให้เรียบร้อย ห้ามโดนบาตรฯ	9. ยำนำอาหารที่เป็นเดนให้พระภิกษุหรือสามี รับประทาน
10. เมื่อพระภิกษุเข้าปริวาสกรรมให้จัดดอกไม้ รูปเทียน ขันห้า ขันแปดและเครื่อง อัฐบริวาร ไปถวาย	
11. เมื่อเห็นพระภิกษุเดินผ่านมาให้นั่งลงยกมือ ไหว้แล้วค่อยเจรจา	
12. อย่าเหยียบเงาพระภิกษุ	
13. ยำนำอาหารที่เป็นเดนให้พระภิกษุหรือสามี รับประทาน	
14. อย่าเสพกามคุณในวันพระ วันเข้าพรรษา วัน ออกพรรษา วันมหาสงกรานต์ และวันเกิด ของตน	

คองสิบสี่สำหรับประชาชน

ผู้วิจัยจะขออธิบายเฉพาะคองสิบสี่สำหรับประชาชนทั่วไปที่ต้องประพฤติปฏิบัติตามคองสิบสี่ที่ยังคงยึดถือปฏิบัติกันอยู่ในชุมชนบ้านสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรีมีดังต่อไปนี้

1. เมื่อได้ข้าวใหม่หรือผลหมากรากไม้ใหม่ให้บริจาคทานแก่ท่านผู้มีศีล แล้วตนเองจึงบริโภค คือนำไปถวายพระสงฆ์ สามเณรก่อน ตนเองจึงนำมารับประทานภายหลังและให้นำอีกบางส่วนไปแจกจ่ายญาติพี่น้อง

สาเหตุเพราะชาวอีสานเชื่อในคำสอนของพุทธศาสนาอย่างแนบแน่นและมีความเชื่อว่า ถ้าได้ข้าวใหม่หรือผลไม้ใหม่จะต้องนำไปถวายพระสงฆ์ สามเณร ผู้สืบศาสนา ก่อน ถือว่าได้บุญกุศลแรงและจะทำให้ผลผลิตดี แล้วนำอีกส่วนไปแจกจ่ายพี่น้องนั้นก็เพื่อแสดงความรักความเอื้ออาทรต่อกันและอีกเหตุผลคือเป็นการสอนให้รู้จักการแบ่งปัน สอนให้รู้จักการให้ ไม่ให้มีความตระหนี่และให้รู้จักมีความเอื้อเพื่อต่อกัน เมื่อคนอีสานในชุมชนได้ปฏิบัติตามฮีตคองแล้วก็รู้จักการให้คือการให้อภัยและการให้ทาน ไม่ตระหนี่ มีความเอื้อเพื่อต่อกันแล้ว ผลที่ได้รับคือทำให้สังคมมีแต่ความสุข เพราะผู้คนยึดมั่นในคำสอนพระพุทธรศาสนา จึงทำให้เกิดความเคารพรักนับถือกันในหมู่บ้านญาติพี่น้อง หากมีคนจากถิ่นอื่นไปแสดงความรังเกียจหรือดูหมิ่นญาติพี่น้องคนใดคนหนึ่ง จะทำให้คนในตระกูลนั้น ๆ รวมกันต่อต้าน

2. อย่าโก่งตาง อย่าโกหก อิจฉาริชยา อย่าปลอมแปลงเงินตรา อย่าพูดคำหยาบเป็นคำสอนที่สอนให้คนมีความซื่อสัตย์สุจริตจริงใจต่อกันเพราะว่าทุกคนเกิดมาในโลกนี้ไม่อยากจะให้ใครคนอื่นมาคดโกง โกหก อิจฉาริชยา ไม่อยากจะให้คนอื่นมาพูดส่อเสียดด้วยคำหยาบให้ร้ายคนหรือก็เพื่อป้องกันการคดโกงไม่ให้เกิดการการเอารัดเอาเปรียบ ตลอดจนป้องกันการทะเลาะเบาะแว้ง ผลที่ได้รับคือทำให้สมาชิกในชุมชนมีความซื่อสัตย์ต่อกันและทำมาหากินด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข ไม่เกิดการทะเลาะเบาะแว้งต่อกัน

3. ให้ทำรั้วกำแพงล้อมวัดวาอารามและบ้านเรือนของตน แล้วปลูกหอบูชาเทวดาไว้ในสี่มุมบ้านเพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ภิกษุสามเณรที่อยู่ในวัดและก่อให้เกิดความสะดวกแก่การตกแต่งบริเวณวัดให้สะอาดสวยงามเป็นระเบียบและร่มรื่น ส่วนให้ทำรั้วบ้านของตนนั้น ก็เพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ชีวิตและทรัพย์สินและให้ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ พืชผักสวนครัวไว้ในบริเวณบ้านได้อย่างปลอดภัย กำหนดให้ปลูกหอบูชาเทวดาไว้สี่มุมเรือนของตนเองเพื่อเสริมสร้างขวัญกำลังใจและยังเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้ทุกคนในหมู่บ้านและทุกคนในครัวเรือนพ้นจากภัยอันตรายทั้งปวง

4. ล้างเท้าก่อนขึ้นบ้าน เหตุเพราะเพื่อรักษาความสะอาดของบ้านเรือน และรักษาความสะอาดของเท้า เพราะสมัยก่อนคนอีสานไม่มีรองเท้าใส่ เดินไปไหนมาไหนด้วยเท้าเปล่า อาจเหยียบย่ำสิ่งสกปรกและฝุ่นละอองมาด้วย ถ้าปฏิบัติตามผลที่ได้รับคือ ทำให้บ้านเรือนสะอาดขึ้นและทำให้เท้าได้รับการดูแลเอาใจใส่ นอกจากนี้ทำให้ทุกหลังคาเรือนต้องทำอ่างล้างเท้าไว้ที่ติดบ้าน

5. เมื่อพระภิกษุมาบิณฑบาต อย่าให้พระคายนาน แต่งตัวให้เรียบร้อย ห้ามโดนบาตร อย่าถูกตัวภิกษุสามเณร ขณะใส่บาตรอย่าสวมรองเท้า กางร่ม ฝ่าคลุมศีรษะ อุ้มลูกอุ้มหลาน ถืออาวุธ ที่ไม่ให้ทำเช่นนั้นก็ เพื่อก่อให้เกิดความเรียบร้อย กล่าวคือพระภิกษุสามเณรก็เดินเรียงแถวมาอย่างเป็นระเบียบ ญาติโยมที่ใส่บาตรก็นั่ง (สำหรับผู้หญิง) หรือยืนเรียงแถวคอยใส่บาตรอย่างมีระเบียบ ไม่ซุกมุนวุ่นวาย ใครได้พบเห็นก็เกิดศรัทธา

6. เมื่อพระภิกษุเข้าปริวาสกรรมให้จัดดอกไม้ ธูปเทียน ชันซ์ห้า ชันซ์แปดและเครื่องอัฐบริวาร ไปด้วยเพื่อเป็นการให้กำลังใจแก่ภิกษุผู้สำนึกผิดและมีจิตใจที่กลับตัวใหม่ เพื่อปฏิบัติตามธรรมวินัยให้ตนเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์

7. เมื่อเห็นพระภิกษุเดินผ่านมาให้นั่งลงยกมือไหว้แล้วค่อยเจรจาเป็นข้อปฏิบัติตนของประชาชนทั่ว ๆ ไป ฟังจะกระทำต่อพระภิกษุเพื่อเป็นการให้ความเคารพแก่ผู้มีศีลจึงทำให้ชาวอีสานในบ้านสะตอนให้ความเคารพภิกษุสงฆ์มาตราบเท่าทุกวัน

8. อย่าเหยียบเงาพระภิกษุเพื่อเป็นข้อปฏิบัติตนของประชาชนขณะที่เดินผ่านหรืออยู่ใกล้ภิกษุเป็นการแสดงกิริยานอบน้อมและให้ความเคารพแก่ผู้มีศีลมากกว่าตน คนที่ตนให้ความเคารพนับถือแม้แต่เงาก็ไม่กล้าที่จะเหยียบจึงทำให้ชาวอีสานมีกิริยานอบน้อมต่อภิกษุ

9. อย่านำอาหารที่เป็นคนให้พระภิกษุหรือสามีรับประทานเพื่อเป็นข้อปฏิบัติตนของภริยาในการแบ่งปันข้าวปลาอาหารแก่ผู้ที่ตนเคารพนับถือ ทำให้แม่บ้านทั้งหลายยังให้ความเคารพต่อภิกษุสงฆ์และสามีตนตราบเท่าทุกวันนี้ ดังคำญาของคนอีสานที่กล่าวไว้ว่า “ขามกินเข้าฟัวแก้วกินก่อน สามคำแล้วเมียแก้วจึงค่อยกิน” (อ่อนตา นามูลทัศน. สัมภาษณ์. 2558)

โดยสรุปคองสิบสี่ที่ยังมีการสืบทอดและยังประพฤติปฏิบัติกันอยู่ในชุมชนบ้านสะตอน เพราะคองนั้นเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของบริบทด้านพื้นที่และมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งคองสิบสี่ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นข้อปฏิบัติที่แฝงด้วยคตินิยมที่ทำให้เกิดความรัก ความสามัคคี มีความเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เมตตาต่อกัน เมื่อสังคมใดมีคตินิยมคองตามที่กล่าวมาแล้ว สังคมนั้นนำไปประพฤติปฏิบัติก็จะทำให้สังคมนั้นเป็นสังคมที่สงบสุขร่มเย็นเป็นสังคมที่น่าอยู่น่าอาศัย

คองสิบสี่ที่ไม่มีมีการสืบทอดในชุมชนบ้านสะตอน เช่น

1. การล้างเท้าให้สามีก่อนนอน คนอีสานมีความเชื่อว่าสามีเป็นหัวหน้าครอบครัว และก่อนผู้ชายจะแต่งงานแล้วมาเป็นหัวหน้าครอบครัวนั้นจะต้องผ่านการบรรพชาอุปสมบทโดยสถาบันทางศาสนาหรือที่เรียกกันทั่วไปว่าบวชเรียนเขียนอ่าน โดยถูกขัดเกล้าทางด้านพฤติกรรม และจิตใจก่อนอย่างน้อยหนึ่งปีถึงสามปีถึงจะลาสิกขาออกมาครองความเป็นฆราวาสหรือครองเรือนได้ เมื่อลาสิกขาออกมาแล้วนิสัยของความเป็นพระหรือความเป็นอุมเทศ ยังคงติดตัวมาอยู่ส่วนหนึ่ง

ภายหลังเมื่อแต่งงานเป็นหัวหน้าครอบครัวแล้ว ภรรยายังคงให้ความเคารพในความเป็นพระส่วนหนึ่ง ดังนั้นภรรยาจึงต้องให้ความเคารพนับถือและเกรงใจสามี การปฏิบัติเช่นนั้นจะทำให้ครอบครัวมีความสุข ความเจริญรุ่งเรืองในการดำเนินชีวิต

2. วันพระ วันโกน ให้บูชาเตา บันได ประตู ที่คนโบราณเขาทำอย่างนั้นเพราะมีความเชื่อที่ว่า ให้บูชาเตาไฟนั้น เตาไฟเป็นสิ่งที่มิพระคุณถ้าไม่มีไฟก็ไม่สามารถหุงข้าวปลาอาหารได้และเตาไฟของคนสมัยก่อนจะทำการอบสีเหลืองตั้งอยู่บนบ้านในกรอบสีเหลืองจะมีดินถ้าไฟอยู่ มีพื้นมีหินสามก้อนสำหรับรองตั้งหม้อสำหรับหุงข้าวปลาอาหารและเตาไฟเป็นสิ่งที่ให้ความอบอุ่นแก่บ้านเรือน ท่านจึงให้บูชาเตาไฟ

ส่วนการบูชาบันไดนั้นคนโบราณอีสานถือว่าบันไดเป็นสิ่งที่มิพระคุณที่เราเหยียบย่ำเวลาขึ้นเรือน บ้านเรือนของคนอีสานสมัยก่อนจะเป็นเรือนยกพื้นสูงข้างล่างเป็นที่สำหรับทำเป็นที่สำหรับให้วัวให้ควายนอนบันไดขึ้นบ้านของคนอีสานจึงทำเหมือนบันไดจะมีแม่บันไดพ่อบันไดสูงต่ำไม่เท่ากัน ข้างขวาจะสูงกว่าถือว่าเป็นพ่อบันได ส่วนด้านซ้ายจะต่ำกว่าด้านขวาเรียกแม่บันไดแล้วก็มีลูกบันไดเป็นชั้น ห้าชั้น เจ็ดชั้น เก้าชั้นแล้วแต่ความต่ำสูงของบ้าน เวลาขึ้นลงก็เหมือนเหยียบหัวพ่อแม่ขึ้นบ้านท่านจึงให้เอาดอกไม้ไปบูชาหัวบันไดเพื่อเป็นการขอมาต่อสิ่งที่มีคุณต่อเรา และอีกความหมายหนึ่งก็คือบันไดมีทั้งพ่อบันไดแม่บันไดและลูกบันไดเปรียบเหมือนกับคนเราที่จะขึ้นสู่ที่สูงได้นั้นต้องอาศัยพ่อแม่ที่เป็นเสาหลักที่คอยอบรมสั่งสอนเราชีวิตเราจึงขึ้นสู่ที่สูงได้ ท่านจึงไม่ให้บุญคุณของพ่อแม่ท่านจึงให้บูชาบันไดเพื่อเป็นการเตือนสติของเราไม่ให้เป็นคนอกตัญญู

การบูชาประตูนั้น ตรงทางเข้าประตูจะมีกั้นแม่ธรณีตรงทางเข้าซึ่งแม่ธรณีประตูเป็นเหมือนเทวดาคอยอารักขาประตูเข้าออก เวลาเข้าออกเราอาจจะทำเสียงดังไม่เคารพแม่ธรณี จึงได้นำดอกไม้ไปบูชาเพื่อเป็นการขอมาแม่ธรณีประตูได้ได้ประมาทล่วงเกิน

3. พอถึงวันพระเอาดอกไม้รูปเทียนของมาสามี่ ผู้เฒ่าผู้แก่ทำเพื่อเป็นการขอมาลาโทษได้ประมาทพลาดพลั้งด้วยกายก็ดี ด้วยวาจาก็ดี ระลึกได้ก็ดี ระลึกไม่ได้ก็ดี ตลอดระยะเวลาที่ได้อยู่กับกันมาในเจ็ดวันจากวันพระถึงอีกวันพระ เพื่อไม่ให้มีสิ่งที่ดีค้างคาในใจต่อกันและให้โอกาสกรรมซึ่งกันและกันก่อนที่ทั้งสองฝ่ายจะไปปฏิบัติธรรมรักษาศีลในวันพระอุโบสถศีลเพื่อจะไม่คิดขัดที่ใจเวลาทำสมาธิ

4. อย่าเสพกามคุณในวันพระ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันมหาสงกรานต์และวันเกิด ที่โบราณท่านห้ามเพราะว่าวันพระ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันมหาสงกรานต์ และวันเกิด ควรที่จะชำระร่างกายให้สะอาดได้ให้โอกาสแก่อีกฝ่ายในการเข้าวัดรักษาศีลในวันพระหนึ่ง ๆ เพื่อชำระจิตใจไม่ให้หมกมุ่นอยู่กับเรื่องกามกิเลส เมื่อมีเรื่องพวกนี้เข้ามาทำให้อึดใจมัวหมองไม่เบิกบาน ถ้าไม่ทำตามมันจะละล้าไม่ดีเป็นอุปมงคล

กล่าวโดยสรุปคงทั้งสี่ประการดังกล่าว ไม่มีการปฏิบัติแล้ว สาเหตุเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยีทางวิทยาศาสตร์อย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนอกจากจะส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิต ความเชื่อและหลักปฏิบัติที่ดำรงอยู่วิถีชีวิต โดยยึดครองที่ชาวบ้านได้ยึดถือปฏิบัติกันมาเป็นระยะเวลาอันช้านานแล้ว อีกหนึ่งปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของจิตสืบสอง ได้แก่ ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ปัจจัยด้านความเชื่อต่อประเพณี ปัจจัยด้านทัศนคติส่วนบุคคล ด้านการศึกษา นอกจากนี้การพัฒนาด้านเทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น สื่อทีวี สื่อออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก ไลน์ อินสตาแกรม วอทส์แอปป์ สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้ประเพณีจิตสืบสองคงสืบสืบมีการเปลี่ยนแปลงด้วย การล้างเท้าให้สามีก่อนนอน พอถึงวันพระนำดอกไม้ธูปเทียนมาขอมาสามี ผู้เฒ่าผู้แก่ อย่างเสพกามคุณในวันพระ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันมหาสงกรานต์และวันคล้ายวันเกิด เต็มกรุ่นหลังมีความเห็นว่าเป็นเรื่องความเชื่อที่ล้าสมัย ในคติโบราณสมัยก่อนผู้ชายถือเป็นข้างทำหน้า ส่วนผู้หญิงถือเป็นข้างทำหลัง กล่าวคือถ้าผู้ชายหรือหัวหน้าครอบครัวขาดภาวะความเป็นหัวหน้าครอบครัวที่ดีแล้ว ย่อมจะทำให้ฐานะความเป็นอยู่ของครอบครัวไม่ดีตามไปด้วยที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าในอดีต คนส่วนใหญ่มีอาชีพ ทำไร่นา จึงต้องอาศัยแรงงานของผู้ชายเป็นหลักในการทำงาน ดังนั้นครอบครัวจะกินคืออยู่ดีหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับหัวหน้าครอบครัว นี่ก็เหตุผลในการให้ความเคารพสามีในสมัยก่อน แต่ในปัจจุบันทั้งผู้ชายและผู้หญิงต่างได้รับโอกาสทางสังคมอย่างเสมอภาค มีสิทธิในการได้รับศึกษาและการประกอบอาชีพที่เท่าเทียมกัน ทำให้สัมพันธภาพระหว่างสามีภรรยาเปลี่ยนไป กล่าวคือต่างคนก็มีหน้าที่ความรับผิดชอบต่อครอบครัวและต่อสังคมไม่แพ้กัน เช่น “ทุกวันนี้ นายอำเภอเป็นผู้หญิงก็มี ผู้ใหญ่ก็มี ส.ส ก็มี นายกยังมีเลย อย่างนั้นจะให้กราบไหว้สามีได้อย่างไร ภรรยาทำมาหากินแทบตาย สามีอยู่บ้านเลี้ยงลูก เพราะว่าผู้ชายบางคนไปทำงานที่ไหน เขาก็ไล่ออก เพราะว่ากินเหล้าแล้วก็ไม่ไปทำงาน พอไม่ไปเขาก็ให้ออกเลยตงงาน จึงต้องอยู่บ้านเลี้ยงลูก สมัยก่อนภรรยาจะเป็นแม่บ้านเสียเป็นส่วนใหญ่ สามีเป็นคนไปทำมาหากินจะรวยจะจนก็อยู่ที่หัวหน้าครอบครัวทุกอย่างผู้ชายจะดูแลเป็นพ่อบ้าน ส่วนภรรยาจะเลี้ยงลูก”

จากการสัมภาษณ์ดังกล่าวทำให้คงที่ว่าด้วยการกราบไหว้ ปรนนิบัติสามี จึงมีความสำคัญน้อยลงด้วย การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีทำให้มนุษย์ต้องทำงานมากขึ้นและเร็วขึ้น จนทำให้ไม่มีเวลาคิดไตร่ตรอง ไม่มีเวลาเป็นของตัวเองและการเปิดกว้างทางสื่อออนไลน์ทำให้วัฒนธรรมที่เคยปฏิบัติมา ไม่มีการสืบต่อและยังรับวัฒนธรรมใหม่เข้ามาอย่างเช่น การเปิดกว้างในเรื่องของเพศ เพราะสื่อออนไลน์ทำให้คนสมัยปัจจุบันเห็นว่าข้อห้าม อย่างห้ามเสพกามคุณในวันพระ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันมหาสงกรานต์และวันคล้ายวันเกิด คนสมัยใหม่เห็นว่าเป็นเรื่องที่ทันสมัย ส่วนข้อห้ามนั้นเป็นเรื่องที่ล้าหลังเพราะมนุษย์เกิดมาย่อมมีความต้องการทางกายภาพ ได้แก่ ความต้องการที่จะสืบพันธุ์เพื่อที่จะดำรงเผ่าพันธุ์ของตน และต้องการที่จะมีเกียรติอยู่ในสังคม สิ่งเหล่านี้ถือเป็นเรื่องปกติของคนในปัจจุบันจึงทำให้คงที่เป็นข้อห้ามนี้หายไป

กระบวนการในการสืบทอดอัตลักษณ์ของคนอีสานในชุมชนตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี สามารถสรุปได้ว่า

1. วัดเป็นโกลที่สำคัณที่ท้ําให้ประเพณีฮิตสิบสองคองสิบสืออยู่ในชุมชนบ้านสะตอน เพราะวัดมีความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนจัดเป็นสถาบันหนึ่งที่มีความสำคัญต่อคนในชุมชนเป็นอย่างมาก ถ้าพิจารณาในฐำนะนี้ พบว่าวัดซึ่งเป็นสถานที่สำคัญของพระพุทธศาสนา มีความสำคัญต่อประเพณีทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ปัญหาและความเป็นอยู่ ทั้งปัจเจกชนและสังคมโดยรวม ในส่วนที่เกี่ยวกับความเป็นอยู่และการอยู่ในสังคม โดยท้ําหน้าทีเป็นพลังที่สร้างสรรค์ เป็นสถาบันขัดเกลาทางสังคม ปลูกฝังวัฒนธรรมและจริยธรรมให้แก่คนในสังคม ก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมทางวัฒนธรรมและความรู้สึกเป็นชาติ นอกจากนี้ ยังมีบทบาทสำคัญในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคม ในการกำหนดแนวทางความสัมพันธ์ และการปฏิบัติต่อกันระหว่างสมาชิกในสังคม ทั้งท้ําหน้าทีเป็นกลไกควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมอีกด้วย พระพุทธศาสนาท้ําหน้าที ปลูกฝังและถ่ายทอดความรู้ การสร้างการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับคนในครอบครัวและชุมชนเป็นสถานที่การถ่ายทอดสืบสานประเพณีและเป็นสถานที่ขัดเกลาทางสังคม โดยท้ําหน้าทีถ่ายทอดปลูกฝังวัฒนธรรม เริ่มจากการเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติที่ดีให้เด็กจนเป็นความเคยชิน ซึมซับจนกลายเป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่งของเด็ก โดยไม่รู้ตัว วัดมีพระสงฆ์เป็นผู้แทนของวัดที่ท้ําคอยอบรมสั่งสอนคนและเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ประเพณีฮิตสิบสองคองสิบสือให้กับคนในชุมชน และเห็นว่าเป็นสิ่งที่คิงามนำมาปฏิบัติ ถ่ายทอด อาจออกมาในรูปแบบกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเพื่อธำรงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไว้ ซึ่งเป็นกระบวนการถ่ายทอดประเพณีฮิตสิบสองและคองสิบสือ

2. ชุมชนเป็นอีกกลไกในกระบวนการสืบทอดประเพณีฮิตสิบสองคองสิบสือ โดยสมาชิกในชุมชน เช่น ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน ผู้อาวุโสในชุมชน เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ในเรื่องของวัฒนธรรมประเพณีของฮิตสิบสองคองสิบสือ โดยสืบทอดผ่านเรื่องราวความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เรื่องผลของการกระทำเป็นเรื่องเล่าปรัมปราที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากการบอกเล่าของคนรุ่นก่อนมาสู่คนรุ่นหลังอย่างเช่น การเชื่อถือ เกรงขามหรือกลัวในสิ่งที่เข้าใจว่าอยู่เหนือธรรมชาติหรือในสิ่งลึกลับอันไม่สามารถจะทราบด้วยเหตุผลตามหลักวิทยาศาสตร์ และสิ่งนั้นอาจจะให้ดีหรือร้ายแก่ผู้ที่เชื่อถือก็ได้ เมื่อมีความรู้สึกเช่นนั้นก็สำแดงความเชื่อหรือความรู้สึกนั้นออกมา เป็นรูปพิธีรีตอง ประกอบไปด้วยคาถาและเวทมนตร์เพื่ออำนวยประโยชน์แก่ผู้เชื่อถือในทางดี เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล ป้องกันเหตุร้ายหรือมิให้อุบาทว์จัญไรเข้ามาเบียดเบียน ถ้าลูกหลานไม่ปฏิบัติตามฮิตจะท้ําให้เกิดไม่สบาย เกิดเรื่องร้าย ๆ ขึ้นในครอบครัว ท้ําให้ครอบครัวอยู่กันไม่สงบสุขเพราะวิญญูณบรรพบุรุษมากระทำมาบันดาลให้เกิดเช่นนั้น จึงขอยกตัวอย่างในฮิตสิบสอง เรื่องบุญข้าวสากเป็นฮิตที่สืบในประเพณี

อีสานเป็นบุญที่ทำเพื่ออุทิศแก่ผู้ตายวิญญานบรรพบุรุษและเปรตเพราะเชื่อว่าดวงวิญญานบรรพบุรุษจะมีความหิว กำลังรอรับส่วนบุญจากงานนี้ ถ้าหากลูกหลานบ้านเรือนไหนไม่ทำบุญอุทิศไปให้ เมื่อวิญญานบรรพบุรุษไม่ได้รับส่วนบุญเพราะถูก ๆ หลาน ๆ ไม่ทำบุญให้ วิญญานบรรพบุรุษก็จะกระทำคลันดาลให้เป็นไปต่าง ๆ นานา คนอีสานที่อาศัยอยู่ในชุมชนสะตอนมีความเชื่อเช่นนั้นจึงได้มีการทำบุญข้าวสากขึ้นในเดือนสิบของทุกปี โดยการพาลูก ๆ หลาน ๆ ปฏิบัติให้ดูให้เห็นอยู่บ่อย ๆ จากการทำบุญข้าวสากขึ้นในเดือนสิบของทุกปี โดยการพาลูก ๆ หลาน ๆ ปฏิบัติให้ดูให้เห็นอยู่บ่อย ๆ จากการทำบุญข้าวสากขึ้นในเดือนสิบของทุกปี โดยการพาลูก ๆ หลาน ๆ ปฏิบัติให้ดูให้เห็นอยู่บ่อย ๆ จนเกิดการจดจำและซึมซับและเรียนรู้โดยอัตโนมัติซึ่งเป็นกระบวนการของการถ่ายทอดศีตสิบสองและกองสิบสี่โดยไม่ต้องไปเรียนรู้ในสถาบันการศึกษา

ปัจจัยและเงื่อนไข ที่ทำให้การสืบทอดประเพณีศีตสิบสองกองสิบสี่ยังคงอยู่ของคนอีสานในชุมชนบ้านสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี

1. ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเพราะพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของสังคมพิธีกรรมทางศาสนาเป็นสิ่งที่เอื้ออำนวยต่อกิจกรรมทางสังคม ประเพณีศีตสิบสองที่ของชาวอีสานที่ปฏิบัติกันอยู่ในสิบสองเดือนนั้นเป็นจารีตที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและอิงอยู่กับหลักคำสอนของพุทธศาสนาและพิธีกรรมในแต่ละเดือนในรอบหนึ่งปีก็จะมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับทางพระพุทธศาสนาทั้งนั้น เพราะชาวอีสานมีความเชื่อว่าจารีตประเพณีศีตสิบสองกองสิบสี่มาจากหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เนื่องจากประชาชนในชุมชนแห่งนี้นับถือพระพุทธศาสนาเป็นเวลายาวนาน การยึดหลักธรรมะในทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิตประจำวัน การมีวัดเป็นศูนย์รวมของประชาชน การทำบุญตักบาตรเข้าวัดฟังธรรมจึงเป็นกิจที่พุทธศาสนิกชนพึงปฏิบัติ ซึ่งศีตต่าง ๆ ส่วนใหญ่แต่ใช้วัดเป็นสถานที่ในการประกอบพิธีกรรม หรือหากไม่ประกอบพิธีกรรมที่วัดก็ยังนิมนต์พระสงฆ์ไปเจริญพระพุทธมนต์ในสถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรม ดังนั้นความเชื่อทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ศีตยังคงอยู่

2. การปฏิบัติสืบต่อกันมา ตั้งแต่สมัยโบราณ ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ศีตยังคงอยู่ แม้คนรุ่นหลังจะไม่ทราบถึงความหมายและความเป็นมาของการปฏิบัติตามความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ ก็ตาม ทราบเพียงแต่ว่าต้องปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ที่เคยพาทำ นำพาปฏิบัติมาเช่นนั้นและเหตุผลที่ชาวบ้านต้องปฏิบัติมีอยู่ 3 เหตุผล คือ การสืบสานไว้ให้ลูกหลานความกตัญญูต่อญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว และในด้านครรลองคลองธรรมที่ควรปฏิบัติ เช่น ประเพณีการทำบุญบั้งไฟของชาวอีสาน ความเชื่อเดิมเชื่อว่าเมื่อถึงฤดูเริ่มต้นแห่งการปลูกพืชพรรณธัญญาหารก็จะจุดบั้งไฟไปบอกกล่าวพญาแถนซึ่งเป็นเทวดาของชาวอีสานที่คอยคลันดาลฟ้าฝนให้ตกต้องตามฤดูกาลเพื่อจะให้เทวดาที่ชื่อว่าพญาแถนทราบว่าตอนนี้ถึงฤดูแห่งการเริ่มต้นแห่งการปลูกพืชพรรณธัญญาหารแล้ว เทวดาพญาแถนก็จะคลันดาลให้เกิดฟ้าฝนตกลงมาให้ได้ปลูกผลผลิต แต่ปัจจุบันก็

ยังมีการสืบทอดประเพณีบุญบั้งไฟในชุมชนเช่นเดิมแต่ความหมายเปลี่ยนไปคือไม่เชื่อในความหมายเดิมแต่ปฏิบัติตามเพื่ออยากสืบต่อไว้และเพื่อความสนุกสนานและเพื่อการพนันขันต่อ อีกตัวอย่างที่ผู้วิจัยขอยกขึ้นมาเพื่อเปรียบเทียบให้เห็นเช่น การไม่เหยียบเงาพระภิกษุและการไม่เอาของเหลือเดนมาถวายพระหรือให้สามีรับประทาน เป็นต้น ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าถ้าปฏิบัติตามแล้วจะอยู่เย็นเป็นสุข ดังเช่น ในช่วงแรม 14 ค่ำ เดือน 9 คนอีสานมีความเชื่อว่าเขาจะปล่อยพวกเปรตหรือดวงวิญญาณพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย เพื่อมาเอาสิ่งของที่ญาติพี่น้องทำบุญอุทิศไปให้ ถ้าหากมาแล้วไม่มีอะไรติดไม้ติดมือกลับไปขยมบาลจะลงโทษ แล้ววิญญาณก็จะโกรธและสาปแช่งลูกหลานที่ไม่ทำบุญห่อข้าวน้อยให้ด้วยเหตุนี้จึงพากันใส่ใจทำ เพราะกลัวว่าเขาจะฆ่าพ่อตีแม่ก็เลยต้องทำเพราะบรรดาวิญญาณต่าง ๆ ต้องถูกลงโทษหากต้องกลับไปมือเปล่า อาจเป็นเพราะได้สัญญากับขยมบาลว่าจะไปเอาของเช่นไร้วจากบรรดาลูกหลานหรือญาติพี่น้อง แต่โชคร้ายที่ไม่มีใครอุทิศให้ บรรดาดวงวิญญาณกลับมาแล้วถูกลงโทษก็เลยพลอยโกรธลูกหลานจึงสาปแช่งต่าง ๆ นานา เรื่องนี้อาจจะเป็นกุศโลบายให้มีความกตัญญูแม้แต่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วและยังสอนให้เอื้อเฟื้อต่อผู้อื่นด้วย

3. ระบบเครือญาติการเดินทางและการตั้งชุมชนของมนุษย์แต่ละกลุ่ม นอกจากจะมีความสัมพันธ์ภายในครอบครัวอันประกอบด้วยพ่อ แม่ ลูก แล้ว ในกลุ่มนั้นต้องมีบุคคลอื่นหรือครอบครัวอื่นรวมอยู่ด้วย มนุษย์จึงมีญาติโดยสายเลือดและญาตินอกสายเลือด ญาติโดยสายเลือดนั้น หมายถึง บุคคลที่มีผู้ให้กำเนิดเป็นคนเดียวกันที่เรียกกันว่า พี่ เรียกกันว่า น้อง ทั้งพี่และน้องเรียกผู้ให้กำเนิดว่า พ่อแม่ ส่วนญาตินอกสายเลือดนั้น อาจหมายถึงบุคคลอื่น (สายเลือดอื่น) มาสัมพันธ์กับบุคคลในสายเลือดสัมพันธ์กันโดยผูกเกี่ยว โดยการผูกเป็นพี่เป็นน้อง โดยการสมรส โดยการเป็นบุตรบุญธรรม และโดยการเป็นเพื่อน โดยการเป็นเพื่อนของเพื่อน โยงใยเป็นเครือข่ายที่ยากจะสิ้นสุด การนับญาติของตระกูลใดตระกูลหนึ่งเป็นการสร้างระบบอาวุโสและมีคำศัพท์เรียกตำแหน่งในระบบอย่างชัดเจน เริ่มจากญาติสูงสุดเรียกว่าทวดหรืออาจเรียกว่าเจ้าโคตร เจ้าจึงแปลว่าใหญ่ แปลว่าสูงสุด รองลงมาคือปู่ย่าและตา ยาย ลุงและป้า ลำดับถัดมาคือ พ่อและแม่ อาและน้า พี่ น้อง ลูก หลาน เหลน โหลน ถ้าบุคคลในกลุ่มญาติโดยสายเลือดไปสมรสกับกลุ่มบุคคลอื่นก็มีตำแหน่งและคำศัพท์เรียกอีก เช่น ลูกเขย ลูกสะใภ้ พี่เขยพี่สะใภ้ อาเขยอาสะใภ้ น้าเขยน้ำสะใภ้ หลานเขยหลานสะใภ้ ฯลฯ บุคคลที่ผูกเกี่ยว ผูกเป็นพี่เป็นน้องและเป็นเพื่อน ฯลฯ ก็เรียกญาติของฝ่ายหนึ่งเสมอว่า ได้เป็นญาติกันโดยสายเลือด จนกลายเป็นเครือญาติหรือวงศ์ญาติและกลายเป็นวัฒนธรรมของระบบอาวุโส ระบบอาวุโส คือระบบที่นับถือบุคคลที่มีอายุมากกว่า มีตำแหน่งในระบบสูงกว่าอย่างเคร่งครัดและเป็นระบบที่สร้างวัฒนธรรมการเคารพนับถือและวัฒนธรรมการปกครองผู้เยาว์กว่าโดยพิธีกรรมต่าง ๆ มาเป็นส่วนประกอบ เช่น พิธีกรรมตามประเพณีฮีดลิบสองคองลิบสี่ พิธีกรรมเหล่านี้ก่อเกิดเป็นข้อปฏิบัติ ระเบียบ ข้อบังคับ เป็นสายใยของระบบอาวุโสที่ผูกมัดคอกให้ทุกคนอยู่ในระบบระบบอาวุโสจึงครอบคลุมและครอบงำ

ระบบญาติอานาภาพของระบบยังแผ่ขยายไปยังบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ญาติ ทั้งที่เป็นแค่คนรู้จักและคนไม่รู้จัก อาทิ คนอ่อนเยาว์เรียกตำแหน่งบุคคลที่อาวุโสกว่าว่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา พี่ จากการคาดคะเนอายุและพิจารณาบุคลิกลักษณะ ทั้งที่เป็นแค่คนรู้จักหรือไม่เคยรู้จักมาก่อนเลย เรียกตำแหน่งบุคคลที่อายุน้อยกว่า น้อง ลูก หลาน และใช้คำสรรพนามเรียกคนอายุรุ่นราวคราวเดียวกันว่า คุณ (วิระ สดสังข์. 2555 : 8)

นอกจากการนับถือญาติที่มีชีวิตอยู่แล้วญาติที่เสียชีวิตไปก็ยังได้รับการนับถืออย่างเคร่งครัด จึงเกิดพิธีกรรมเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษ ใครจะอยู่ที่ไหน ไกลแค่ไหนก็ต้องมาร่วมพิธีกรรมนี้เพื่อแสดงให้เห็นถึงความกตัญญูและความจงรักภักดีต่อผู้มีพระคุณของตน ระบบเครือญาติ มีทวดหรือปู่ย่าตายาย เป็นเจ้าโคตรหรือเป็นที่เคารพสูงสุด แต่การดำรงชีวิตมิได้มีการเคารพกันในเพียงเครือญาติเดียวเท่านั้นแต่ละเครือญาติยังต้องเคารพนับถือผู้ที่อยู่สูงสุดในชุมชนหมู่บ้านอีกชั้นหนึ่ง นั่นคือ พ่อธรรม พ่อธรรม คือบุคคลอาวุโสผู้หนึ่งที่พร้อมสรรพด้วยศาสตร์ต่าง ๆ เป็นผู้ที่ผ่านมาการเกี่ยวรำจากการเรียนรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม โดยเฉพาะด้านไสยศาสตร์ มีเวทย์มนต์ คาถา อาคมแก่กล้า มีวิชาเกี่ยวกับยาสมุนไพรรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วย เป็นผู้ที่สามารถเข้าทรงติดต่อสื่อสารกับผีบรรพบุรุษ ผีฟ้า พญาแถน และสิ่งลี้ลับต่าง ๆ พ่อธรรมจึงเกี่ยวข้องกับคนตั้งแต่เกิดจนถึงตาย เมื่อกำเนิดทารกก็นำตัวทารกไปฝากเป็นลูก เจ็บไข้ได้ป่วยก็นำตัวไปรักษา จนถึงวันตายก็มีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง ถ้าหากเปรียบทวดเป็นจอมใหญ่ของเครือญาติ พ่อธรรมคือจอมใหญ่ของชุมชน หมู่บ้านตำบลนั่นเอง พ่อธรรมจึงเป็นญาติของทุกคนและเป็นผู้ปกครองหรือเป็นผู้นำที่แท้จริง

สิ่งที่น่าสนใจในหมู่เครือญาตินั้นคือ ความเชื่อและค่านิยมที่ได้รับการปลูกฝังและสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนจนกลายเป็นรากแก้วหยั่งลึกแตกเป็นรากแขนง แตกเป็นรากฝอย ขากต่อกรโคนล้ม ทำลายล้าง สังคมชนบทดั้งเดิมมักยึดฮีตสิบสองคองสิบสี่เป็นหลักการหรือแนวทางในการดำรงชีวิตและมีกฎระเบียบต่าง ๆ เป็นบรรทัดฐานเพื่อให้เครือญาติอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข ตัวอย่างเช่น หากฝ่าฝืนทะเลาะกันด้วยเรื่องใดก็ตาม ถือว่าเป็นการละเมิดจารีตประเพณีต้องเช่น ไหว้ขอขมาผีบรรพบุรุษและพ่อแม่ในบ้านโดยใช้ผ้าไหม ชิ้น โสร่ง ขอมมาดอกไม้มัน รูป เทียน พลุ บุหรี่ อย่างละคู่ หากกระทำผิดร้ายแรงก็ต้องปรับเงินด้วย หากญาติพี่น้องทะเลาะกันเองจนเกิดเจ็บไข้ไม่สบาย จะเชื่อว่าผีบรรพบุรุษมาทักท้วงเมื่อรักษาที่ไหนไม่หายก็ต้องไปเข้าทรงคุณ แล้วมาเช่นด้วยไก่หรือหมูและต้องเปิดเผยเรื่องราวที่ทะเลาะกันนั้นให้ทุกคนรู้ มีปรับไหมได้ถอนตามเรื่องราวหนักเบา ระบบเครือญาติจึงเป็นปัจจัย ที่ทำให้การสืบทอดประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ยังคงอยู่ในชุมชนของคนอีสานบ้านละดอน

ปัจจัยและเงื่อนไขที่ทำให้การสืบทอดอัตลักษณ์ของคนอีสานในชุมชนตำบลสะดอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรีเปลี่ยนแปลงไป สาเหตุที่ทำให้ฮีตคองเปลี่ยนแปลง มีดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ส่งผลต่อประเพณีที่คนในชุมชนสะท้อนเคยปฏิบัติมาในอดีต การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม ทำให้สังคมที่เคยอยู่กันแบบเรียบง่ายกลับกลายเป็นการดิ้นรนแบบปากกัดตีนถีบเพื่อหาเลี้ยงชีพและครอบครัว ส่งผลให้คนในชุมชนจำนวนไม่น้อยต้องเข้าทำงานในเมืองหลวงและรอบ ๆ เมืองหลวงตามและโรงงานอุตสาหกรรมยังต่างถิ่น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนอกจากจะส่งผลต่อการดำเนินชีวิตแล้ว ความเชื่อและหลักปฏิบัติที่ดำรงอยู่วิถีชีวิตอย่าง ฮิตคองที่ชาวบ้านได้ถือปฏิบัติกันมาเป็นเวลาช้านาน ก็ได้รับผลกระทบด้วยเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากจำนวนคนที่เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่มีจำนวนไม่มากนัก หากกิจกรรมนั้นไม่ตรงกับวันหยุดของทางราชการและของโรงงาน ซึ่งโดยปกติแล้วจะเป็นวันเสาร์ วันอาทิตย์และบางกิจกรรมก็ถูกตัดทอนหรือลดขั้นตอนลง เช่น การทำอาหารคาวหวานเพื่อประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับฮิตคองก็ค่อย ๆ เลือนหายไป โดยเปลี่ยนเป็นการซื้ออาหารสำเร็จรูปมาทำบุญแทน เช่น ข้าวหลาม กระยาสารท ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จากที่เคยมีเวลาทำกิจกรรมเกี่ยวกับงานบุญต่าง ๆ ร่วมกัน ก็มีเวลาน้อยลงและไม่มีเวลาพาลูกหลานไปร่วมงานประเพณีต่าง ๆ ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของฮิตคองสองได้แก่ ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ปัจจัยด้านความเชื่อต่อประเพณี ปัจจัยด้านทัศนคติส่วนบุคคล นอกจากนี้การพัฒนาด้านเทคโนโลยีใหม่ ๆ ก็ส่งผลให้ประเพณีฮิตคองสองมีการเปลี่ยนแปลงด้วย (พระอธิการบุญธรรม สุทธิญาโณ, สัมภาษณ์, 2557)

2. การขาดผู้นำในการสืบสาน ผู้นำในการสืบสานฮิตคอง ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำทางศาสนา มักทยอยหรือบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือ แต่ปัญหาที่พบคือ กลุ่มคนเหล่านี้ก็มีหน้าที่อื่นที่ต้องรับผิดชอบ จึงทำให้ไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนและผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับฮิตคองบางคนก็อายุมากแล้ว ซึ่งเป็นข้อจำกัดในการถ่ายทอด เนื่องจากต้องอาศัยทั้งความรู้ ความจำและความคล่องตัว เช่น การอธิบายถึงความเป็นมา บทสวดในงานพิธีต่าง ๆ การนำปฏิบัติในพิธีกรรมต่าง ๆ จึงทำให้ขาดการเรียนรู้และฝึกหัดในบางขั้นตอน ส่วนหนุ่มสาวที่สามารถนำกิจกรรมได้ก็อาจขาดความน่าเชื่อถือ เพราะว่าจะต้องสั่งสมทั้งความรู้และประสบการณ์ให้เพียงพอเสียก่อน ดังนั้นเมื่อขาดผู้นำที่รู้กระบวนการ ขั้นตอนหรือวิถีปฏิบัติที่ถูกต้อง จึงส่งผลให้กิจกรรมบางอย่างของฮิตคองเปลี่ยนแปลงหรือขาดหายไป ประชาชนไม่รู้แน่ชัดถึงประวัติความเป็นมาของประเพณี ไม่เข้าใจในขั้นตอนการปฏิบัติ เพียงปฏิบัติตามที่บรรพบุรุษถ่ายทอดมา ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะอธิบายถึงความสำคัญและความเป็นมาของฮิตคองเพื่อให้คนรุ่นหลังได้ตระหนักถึงการรักษาไว้ซึ่งฮิตคอง

3. การรับวัฒนธรรมต่างถิ่นมาเผยแพร่ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในชุมชน การรับวัฒนธรรมต่างถิ่นเข้ามาโดยไม่ได้ปรับให้สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต ทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมของคนชุมชนสูญหายไปเกิดการรับค่านิยมและแนวการปฏิบัติที่อาจไม่เหมาะสม วัฒนธรรมและ

ประเพณีที่ดั้งเดิมและหลากหลายในสังคมสูญหายไปหรืออาจถูกบิดเบือนไปจากหลักการดั้งเดิมที่ดี และถูกละเลยมิได้นำมาประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนเท่าที่ควร ฮีตคองได้รับอิทธิพลจากระบบการทางวัฒนธรรมด้วยเช่นกัน เมื่อคนในชุมชนไปทำงานในชุมชนอื่น เกิดการซึมซับและรับเอาวัฒนธรรมจากชุมชนอื่นมาเผยแพร่ในชุมชนแห่งนี้ ซึ่งส่งผลให้ฮีตคองที่เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมถูกแทนที่ด้วยวัฒนธรรมใหม่ที่คนในชุมชนเห็นว่าทันสมัย จนในที่สุดวัฒนธรรมใหม่ก็ได้รับการยอมรับว่าถูกต้องเหมาะสม นอกจากการถ่ายทอดจากบุคคลต่อบุคคลแล้ว สื่อก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการแพร่กระจายของวัฒนธรรม เพราะความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสังคมไทย การรับวัฒนธรรมต่างชาติโดยไม่ได้ปรับให้สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต ทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทยสูญหายไป เกิดการรับค่านิยมและแนวปฏิบัติที่อาจไม่เหมาะสมจากสื่อออนไลน์และเครือข่ายออนไลน์ ทำให้วัฒนธรรมและประเพณีที่ดั้งเดิมและหลากหลายในสังคมสูญหายไปหรืออาจถูกบิดเบือนไปจากหลักการดั้งเดิมที่ดี รวมทั้งอาจถูกละเลยมิได้นำมาประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนเท่าที่ควร

4. บทบาทของสมาชิกในครอบครัวที่เปลี่ยนไป แต่เดิมอยู่กันแบบเรียบง่ายในกรอบของประเพณีที่มีจารีตประเพณีและขนบธรรมเนียมท้องถิ่นคอยควบคุม ให้ผู้คนอยู่กันอย่างสงบสุข ปัจจุบันเมื่อคนหนุ่มสาวออกไปทำงานที่อื่น โดยเฉพาะผู้ที่ป็นหัวหน้าครอบครัวขาดหายไปเป็นเวลาหลาย ๆ เดือน ทำให้สภาพครอบครัวขาดความสมบูรณ์เด็กไม่มีความอบอุ่น ในขณะที่เด็กรุ่นใหม่ก็หมดความเชื่อถือในความรู้ความสามารถต่อการเป็นผู้นำของคนรุ่นก่อน เพราะได้เล่าเรียนความรู้ใหม่ ๆ จากในเมือง มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ได้ พร้อมกันนั้นก็รับเอาความทันสมัยหลาย ๆ อย่างมาจากภายนอก จึงทำให้หมดความเลื่อมใสและเชื่อถือในสิ่งที่ป็นจารีตประเพณีของท้องถิ่นที่เคยมีบทบาทในการสร้างและควบคุมความสัมพันธ์ทางสังคม ในสมัยก่อน ชายและหญิงต่างมีบทบาทหน้าที่ของตนเอง ผู้ชายจะถูกกำหนดให้เป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัว ทำหน้าที่หัวหน้าครอบครัวและเป็นตัวแทนของสมาชิกครัวเรือนในสังคม ส่วนผู้หญิงนั้นอยู่ตรงนั้นเพื่อกำเนิดบุตรและสนับสนุนสามีให้ทำภารกิจของเขา ในสังคมชายเป็นใหญ่ เช่น สังคมของเรา ชายมีอำนาจเหนือหญิง ซึ่งรวมถึงภายในครอบครัวด้วย ตามประเพณีผู้เป็นพ่อจะเป็นผู้หาเลี้ยงและเป็นผู้มีอำนาจสิทธิ์ขาดในบ้าน แต่ในขณะที่พ่ออาจเป็นผู้ตัดสินใจขั้นสุดท้าย พ่อมักจำกัดบทบาทหน้าที่ นอกเหนือจากนั้นในครอบครัว ฝ่ายผู้เป็นแม่นั้นจะรับผิดชอบ เป็นผู้ดูแลครอบครัว รับผิดชอบ ดูแลอารมณ์ความรู้สึกของคนในครอบครัว เป็นผู้ประสานให้ครอบครัวอยู่ด้วยกันและทำบทบาทได้อย่างราบรื่น ในปัจจุบันสิ่งต่าง ๆ นั้นได้เปลี่ยนแปลงไปเมื่อโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป บทบาทของสตรีก็เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย มีผลทำให้ภรรยาต้องออกไปประกอบอาชีพนอกบ้าน เช่นเดียวกับสามี เพื่อหารายได้มา

เลี้ยงครอบครัวเช่นเดียวกัน บทบาทของบุตรก็เปลี่ยนแปลงไป ในปัจจุบันแม้ว่าเด็กที่อยู่ในวัยรุ่นจะทำงานมีรายได้ ซึ่งมีอยู่จำนวนมาก แต่มีน้อยเหลือเกินที่เด็กเหล่านี้ จะหาเงินมาช่วยเหลือจนเจือครอบครัว ส่วนใหญ่เขาจะใช้เงินไปเพื่อความสนุกสนานและความเพลิดเพลินของเขาเอง ผู้หญิงจึงต้องแบกรับภาระในการรับผิดชอบกิจวัตรประจำวันในครอบครัวมากกว่าฝ่ายชาย คุณพ่อบ้านจำนวนมากขึ้น จึงจำเป็นที่จะต้องรับบทบาทในการเลี้ยงดูลูก ๆ และทำงานบ้านมากขึ้น ซึ่งที่กล่าวมานั้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับสังคมไทยในปัจจุบันเช่นกัน ในอดีตอิทธิพลของปู่ย่า ตายาย ต่อลูก ๆ หลาน ๆ นั้นมีมาก แต่ในปัจจุบันฝ่ายลูกหลานหลายคนกลับตัดสินใจที่จะไม่ดำเนินตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ ซึ่งเป็นแบบแผนของบรรพบุรุษอีกต่อไป แต่ตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ในครอบครัวด้วยตัวเอง โดยไม่ปรึกษาหารือกับพ่อแม่หรือปู่ย่าตายาย เช่น ในอดีต จึงทำให้ฮีตคองไม่ได้รับการสืบทอดและสูญหายไป

จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้คงที่ว่าด้วยการกราบไหว้ ปรนนิบัติสามี จึงมีความสำคัญน้อยลงด้วย กล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีทำให้มนุษย์ต้องทำงานมากขึ้นและเร็วขึ้นจนทำให้ไม่มีเวลาให้กับครอบครัวและครอบครัว ส่งผลให้ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและกับคนอื่น ๆ เปลี่ยนไป (สุวรรณ สุพร. สัมภาษณ์. 2557)

5. ทูตทางวัฒนธรรมคือ ความรู้หรือภูมิปัญญาที่สั่งสมมาในอดีตและถ่ายทอดมายังรุ่นต่อรุ่นเมื่อมีการหลงใหลเข้ามาของกระแสโลกาภิวัตน์ไม่ว่าจะเป็นการคมนาคมที่มีความสะดวกขึ้น การศึกษาที่สูงขึ้นและการเปลี่ยนแปลงอาชีพซึ่งแต่เดิมวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพต้องอาศัยแรงงานคน แต่พอโลกเจริญขึ้น การผลิตที่เดิมเคยใช้แรงงานคนแต่ปัจจุบันหันมาพึ่งเครื่องจักรกลใช้ในการผลิตและเพิ่มผลผลิตที่มีความสะดวกสบายและทันสมัยขึ้น จึงทำให้ประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ที่เป็นความรู้ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ได้สั่งสมมาเปลี่ยนแปลงไป (ชัชชัย จันทร์จิตร. สัมภาษณ์. 2557)

6. การศึกษาในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลง ทำให้วิถีทางความคิดเปลี่ยนไปมีความคิดที่แตกต่างกัน มีความเชื่อทางด้านวิทยาศาสตร์มากขึ้น เชื่อในสิ่งที่สามารถพิสูจน์ได้ว่ามีจริงจะไม่มี ความเชื่อหากพิสูจน์ไม่ได้ ประเพณีฮีตสิบสอง ใช้หลักทางพระพุทธศาสนาในการประกอบพิธีกรรม และปฏิบัติสืบทอดกันมานาน ส่วนคองสิบสี่เป็นส่วนหนึ่งของประเพณีฮีตสิบสอง ใช้หลักทางพระพุทธศาสนาเหมือนกัน แต่ต่างกันตรงที่คองสิบสี่ไม่เหมาะสมกับสังคมในปัจจุบัน เพราะบางคองไม่สามารถนำมาใช้ได้กับวิถีชีวิตในสังคมในปัจจุบัน เช่น การกราบเท้าสามีในวันพระ ในสมัยก่อนเชื่อว่าจะทำให้มีความเจริญในชีวิตเพราะก่อนที่จะแต่งงานผู้ชายต้องผ่านการบวชเรียนพระก่อนถือว่าเป็นผู้นำครอบครัวแต่ปัจจุบัน การปฏิบัตินี้ไม่มีแล้วเพราะความเจริญทางการศึกษาและเทคโนโลยีทำให้ความเชื่อเปลี่ยนแปลงไป (บุญธรรม สุระจันทร์. สัมภาษณ์. 2557)

7. กระแสโลกาภิวัตน์คือ ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสารและการคมนาคม ภายใต้ระบบทุนนิยม โลกถือเป็นหัวใจสำคัญของโลกาภิวัตน์ระบบการสื่อสารช่วยส่งผ่านประสบการณ์วิถีชีวิตและวัฒนธรรมวัตถุนิยมจากภายนอกมาผนวกรวมเข้ากับท้องถิ่น ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การคมนาคมขนส่ง เทคโนโลยี การเมืองและวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคล ชุมชน ค่านิยมและระบบคุณค่าต่าง ๆ ในชุมชนสะท้อนซึ่งสะท้อนลักษณะของโลกาภิวัตน์ ซึ่งก่อให้เกิดความฉาบฉวยชั่วแค้น ทั้งในแง่ของรสนิยมการบริโภคและการใช้ชีวิตของคนในชุมชนสะท้อน อีกทั้งยังทำให้บางสิ่งบางอย่างเลือนหายไปจากจิตสำนึกของคนในชุมชนอีกด้วย อาทิ ความรู้สึกสงบ ความต่อเนื่องมั่นคง ความผูกพันลึกซึ้งระหว่างคนในชุมชนด้วยกัน รวมถึงความผูกพันกับเวลาและสถานที่และผลของกระแสโลกาภิวัตน์มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีคิดเปลี่ยนวิธีมองความจริง เปลี่ยนแบบแผนในการใช้ชีวิตประจำวันของคนในชุมชนสะท้อนและเปลี่ยนแบบแผนประเพณีต่าง ๆ เช่น ประเพณีฮีตสิบสองกองสิบสี่ที่คนในชุมชนสะท้อนเคยปฏิบัติสืบทอดกันมา การเข้ามาของกระแสโลกาภิวัตน์ต้องแลกด้วยการสูญเสียของวัฒนธรรมท้องถิ่นและก่อให้เกิดปมด้อยทางวัฒนธรรมต่อคนหนุ่มสาวชาวสะท้อน โดยเฉพาะวัยรุ่นทั้งชายและหญิงเกิดความรู้สึกอับอายในรากเหง้าวัฒนธรรมของตน รู้สึกอายในความเป็นคนอีสานและไม่กล้าที่จะบอกกับใครว่าตนเป็นคนอีสาน อายที่จะพูดภาษาท้องถิ่นของตัวเอง แต่มีความกระตือรือร้นที่จะรับวัฒนธรรมจากภายนอกชุมชนเข้ามาแทนที่ อย่างเช่น การพูดจะไม่พูดภาษาถิ่นแต่จะพูดภาษากลางแทน เพราะเห็นว่ามันคือสัญลักษณ์ของชีวิตที่ทันสมัย ทำให้เยาวชนในชุมชนปฏิเสธวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนจึงเป็นสาเหตุให้ฮีตสิบสองกองสิบสี่หายไป (รามเมศ เนตรจินดา. สัมภาษณ์. 2557)

8. การกดทับทางสังคมเกิดขึ้นจากการปฏิสังสรรค์ระหว่างตัวเรากับบุคคลอื่นโดยผ่านการมองตนเองและคนอื่นมองเรานั้นหมายถึงเรามองคนอื่นอย่างไรและเราถูกคนอื่นมองอย่างไร ในจังหวัดจันทบุรีเป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม อัตลักษณ์ของผู้คนจึงหลากหลายตามไปด้วย เพราะมีประชากรหลากหลายกลุ่มหลากหลายชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นกลุ่มชนที่มีความแตกต่างจากคนในพื้นที่ซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่ในจังหวัดจันทบุรี ซึ่งมีความแตกต่างทางด้านศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี คนอีสานก็เป็นอีกกลุ่มที่มีความต่าง เป็นกลุ่มเล็ก ๆ ที่อพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในจังหวัดจันทบุรี กลุ่มคนอีสานที่อาศัยอยู่ในชุมชนสะท้อนเหล่านี้ คนในพื้นที่จันทบุรีจะให้ภาพกลุ่มในแง่ลบเสมอและพยายามผลักกลุ่มคนอีสานเหล่านี้ว่าเป็นคนไม่ดี ในสังคมถูกมองว่าเป็นพวกคอมมิวนิสต์ที่อพยพมาหนีจากการตามจับของทางราชการและถูกมองว่าเป็นกลุ่มคนหล้าหลัง สกปรก น่าสมเพชเวทนา เป็นพวกอดอยาก พวกหัวโหย ถูกมองว่าเป็นพวกยากจนไม่ทันสมัยเป็นอคติที่คนในพื้นที่สร้างขึ้นมาทั้งสิ้น ไม่ยอมรับตัวตนที่แท้จริงของกลุ่มคนอีสาน อีกทั้งยังมีความหวาดระแวงในความต่างทางด้านอัตลักษณ์ จนกลายเป็นการกดทับอัตลักษณ์ของกลุ่มคน

อีสาน ส่งผลให้กลุ่มคนอีสานมีความรู้สึกที่ไม่สามารถดำรงอยู่อย่างมีเกียรติได้และกลายเป็นรู้สึก
ว่าตนเองเป็นพลเมืองชั้นสองของจังหวัดจันทบุรี เกิดความรู้สึกอยากให้มีผลต่อการสืบทอดประเพณี
ฮีตสิบสองคองสิบสี่ (สกล สำเภา. ตัมภาษณ์. 2557)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การนำเสนอผลการวิจัยในบทที่ 5 นี้จะแบ่งหัวข้อการเสนอออกเป็น 4 หัวข้อใหญ่ ๆ ดังต่อไปนี้

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย
2. สรุปผลการวิจัย
3. อภิปรายผลการวิจัย
4. ข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาการสืบทอดอัตลักษณ์ของคนอีสานในชุมชนตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อศึกษากระบวนการที่ยังคงสืบทอดอัตลักษณ์ตามประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ของคนอีสานในชุมชนตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี
3. เพื่อศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขที่มีผลต่อการสืบทอดอัตลักษณ์ของคนอีสานในชุมชนตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี

สรุปผลการวิจัย

ข้อค้นพบที่ 1 ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สามารถสรุปได้ว่าในชุมชนบ้านสะตอนที่ยังคงการสืบทอดประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ โดยไม่ใช่เพียงแค่เป็น การถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งเท่านั้น แต่มันเป็นกระบวนการการเรียนรู้กระบวนการพัฒนาโดยการเปลี่ยนแปลง การปรับแต่ง การตีความหมายใหม่ การสร้างสรรค์ใหม่ การถ่ายทอด การสืบทอดเหตุเพราะฮีตสิบสองคองสิบสี่เป็นสิ่งที่เกิดมาจากการเรียนรู้จากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษของคนในชุมชน คนในชุมชนสะตอนจึงพยายามที่จะต่อสู้ดิ้นรนเพื่อที่จะรักษาอัตลักษณ์อันเป็นแบบแผนของความคิด ความเชื่อ วิถีทางและแนวปฏิบัติของตนเองไว้ โดยอาศัยกระบวนการในการสืบทอดทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นกระบวนการที่มีลักษณะเป็นการไหลเวียนอย่างต่อเนื่องกันไปอย่างไม่รู้จบ การสืบทอดฮีตสิบสองคองสิบสี่เป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่ง ที่จะดำรงไว้ซึ่งสิ่งที่ตั้งงามสืบไป การถ่ายทอดหรือการสืบทอดประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ เริ่มจากการเป็นแบบอย่างให้เด็กเลียนแบบจนเป็นความเคยชินซึมซับจนกลายเป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่งของเด็กโดยไม่รู้ตัว ผู้ใหญ่หรือบุคคลอื่น ซึ่งเป็นผู้รู้ในประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ที่สั่งสมไว้ เห็นว่าเป็นสิ่งที่ตั้งงามนำมาปฏิบัติ ถ่ายทอด อาจออกมาในรูปแบบกิจกรรมต่าง ๆ

ของชุมชน เพื่อธำรงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม การสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี
 ฮีตสิบสองคองสิบสี่ของชุมชนบ้านสะตอนสามารถแบ่งการพิจารณาได้เป็นสามมิติ คือมิติบุคคลเป็น
 การสืบทอดวัฒนธรรมจากบุคคลกลุ่มหนึ่งไปยังบุคคลอีกกลุ่มหนึ่ง มิติพื้นที่เป็นการสืบทอดวัฒนธรรม
 จากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่งและมิติเวลา เป็นการสืบทอดวัฒนธรรมจากช่วงเวลาหนึ่งไปยัง
 อีกช่วงเวลาหนึ่ง โดยมีลักษณะเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง

การถ่ายทอดผ่านมิติบุคคล คือการถ่ายทอดจากรุ่นไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง เบื้องต้นสมาชิกในครอบครัว
 เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่จะเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้เรื่องของวัฒนธรรมประเพณีของฮีตสิบสองคองสิบสี่
 การเรียนรู้และฝึกตนเองให้เห็นคุณค่าจึงเป็นวิธีการที่ดีและควรทำตั้งแต่วัยเด็ก ด้วยการปลูกจิตสำนึก
 มีความเป็นพลวัต ยืดหยุ่นได้ มีความคงที่เพียงบางส่วน มีการเปลี่ยนแปลงได้ ในบางส่วนเพราะคน
 ในชุมชนเชื่อว่าประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ ในประเพณี 12 เดือนของชาวอีสานในชุมชนบ้าน
 สะตอนนั้นมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ทั้งหมด 6 เดือน คือเดือนอ้าย เดือนสาม เดือนสี่
 เดือนแปด เดือนสิบเอ็ดและเดือนสิบสอง ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากินเพื่อความอุดมสมบูรณ์
 ของผลผลิตจากไร่นา ตลอดจนความบริบูรณ์ของฝนมี 3 เดือน คือเดือนยี่ เดือนหก เดือนสิบ ประเพณี
 เกี่ยวกับขวัญกำลังใจในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมหรือในหมู่บ้านให้อยู่เย็นเป็นสุขมี 2 เดือน
 คือเดือนห้าและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความกตัญญู และระลึกถึงบรรพบุรุษด้วยการเช่นไหว้มี 2 เดือน
 คือ เดือนเก้ากับเดือนสิบ

ข้อค้นพบที่ 2 ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สามารถสรุปได้ว่ากระบวนการการสืบทอดฮีตคอง
 ของชุมชนสะตอนได้แก่

1. วัดเป็นกลไกที่สำคัญที่ทำให้ประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่อยู่ในชุมชนบ้านสะตอน
 เพราะวัดมีความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนจัดเป็นสถาบันหนึ่งที่มีความสำคัญ
 ต่อคนในชุมชนเป็นอย่างมาก ถ้าพิจารณาในฐานะนี้พบว่า วัดซึ่งเป็นสถานที่สำคัญของพระพุทธศาสนา
 มีความสำคัญต่อประเพณีทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ปัญหาและความเป็นอยู่
 ทั้งปัจเจกชนและสังคมโดยส่วนรวมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่และต่อเนื่องของสังคม โดยทำ
 หน้าที่เป็นพลังที่สร้างสรรค์ เป็นสถาบันขัดเกลาทางสังคม ปลูกฝังวัฒนธรรมและจริยธรรมให้แก่
 คนในสังคม ก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมทางวัฒนธรรมและความรู้สึกเป็นชาติ นอกจากนี้ยังมีบทบาท
 สำคัญในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคม ในการกำหนดแนวทางความสัมพันธ์
 และการปฏิบัติต่อกันระหว่างสมาชิกในสังคม ทั้งทำหน้าที่เป็นกลไกควบคุมพฤติกรรมของสมาชิก
 ในสังคมอีกด้วย พระพุทธศาสนาทำหน้าที่ ปลูกฝังและถ่ายทอดความรู้ การสร้างการเรียนรู้ให้เกิด
 ขึ้นกับคนในครอบครัวและชุมชนเป็นสถานที่การถ่ายทอด สืบสานประเพณีและเป็นสถานที่ขัดเกลา
 ทางสังคม โดยทำหน้าที่ถ่ายทอดปลูกฝังวัฒนธรรม เริ่มจากการเป็นแบบอย่างในการประพฤติดี
 ปฏิบัติที่ดีให้เด็กจนเป็นความเคยชิน ซึมซับจนกลายเป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่งของเด็กโดยไม่รู้ตัว วัดมี

พระสงฆ์เป็นผู้แทนของวัดที่ที่คอยอบรมสั่งสอนคนและเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ให้กับคนในชุมชน และเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีงามนำมาปฏิบัติ ถ่ายทอด อาจออกมาในรูปแบบกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเพื่อธำรงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไว้เป็นกระบวนการถ่ายทอดประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่

2. ชุมชนเป็นอีกกลไกในกระบวนการสืบทอดประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ โดยสมาชิกในชุมชน เช่น ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน ผู้อาวุโสในชุมชน เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ในเรื่องของวัฒนธรรมประเพณีของฮีตสิบสองคองสิบสี่โดยสืบทอดผ่านเรื่องราวความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เรื่องผลของการกระทำเป็นเรื่องเล่าปรัมปราที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากการบอกเล่าของคนรุ่นก่อนมาสู่คนรุ่นหลัง อย่างเช่น การเชื่อถือ เกรงขามหรือกลัวในสิ่งที่เข้าใจว่า อยู่เหนือธรรมชาติหรือในสิ่งลึกลับ อันไม่สามารถจะทราบด้วยเหตุผลตามหลักวิทยาศาสตร์และสิ่งนั้นอาจจะให้ดีหรือร้ายแก่ผู้ที่เชื่อถือก็ได้ เมื่อมีความรู้สึกเช่นนั้นก็สำแดงความเชื่อหรือความรู้สึกนั้นออกมาเป็นรูปพิธีรีตอง ประกอบไปด้วยคาถาและเวทมนตร์เพื่ออำนวยประโยชน์แก่ผู้เชื่อถือในทางดี เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล ป้องกันเหตุร้ายหรือมิให้อุบาทว์จัญไรเข้ามาเบียดเบียน ถ้าลูกหลานไม่ปฏิบัติตามฮีตจะทำให้เกิดไม่สบาย เกิดเรื่องร้าย ๆ ขึ้นในครอบครัว ทำให้ครอบครัวอยู่กันไม่สงบสุขเพราะวิญญาณบรรพบุรุษมากระทำมาบังดาลให้เกิดเช่นนั้นจึงขอยกตัวอย่างในฮีตสิบสอง เรื่องบุญข้าวสากเป็นฮีตที่สืบในประเพณีอีสาน เป็นบุญที่ทำเพื่ออุทิศให้แก่ผู้ตายวิญญาณบรรพบุรุษและเปรต เพราะเชื่อว่าดวงวิญญาณบรรพบุรุษจะมีความหิว กำลังรอรับส่วนบุญจากงานนี้ ถ้าหากลูกหลานบ้านเรือนไหนไม่ทำบุญอุทิศไปให้ เมื่อวิญญาณบรรพบุรุษไม่ได้รับส่วนบุญเพราะลูก ๆ หลาน ๆ ไม่ทำบุญให้ วิญญาณบรรพบุรุษก็จะกระทำคลบบังดาลให้เป็นไปต่าง ๆ นานา คนอีสานที่อาศัยอยู่ในชุมชนสะตอนมีความเชื่อเช่นนั้นจึงได้มีการทำบุญข้าวสากขึ้นในเดือนสิบของทุกปี โดยการพาลูก ๆ หลาน ๆ ปฏิบัติให้ดูให้เห็นอยู่บ่อย ๆ จากการทำที่คนรุ่นก่อนทำให้เห็นและได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมอยู่บ่อย ๆ จนเกิดการจดจำและซึมซับและเรียนรู้โดยอัตโนมัติซึ่งเป็นกระบวนการของการถ่ายทอดฮีตสิบสองและคองสิบสี่โดยไม่ต้องไปเรียนรู้ในสถาบันการศึกษา

ข้อค้นพบที่ 3 ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ปัจจัยและเงื่อนไขที่มีผลต่อการสืบทอดอัตลักษณ์ของคนอีสานในชุมชนตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี พบได้ 3 ประเด็นดังนี้

1. การปรับเปลี่ยนวิถีปฏิบัติของคนในชุมชนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม ทำให้สังคมที่เคยอยู่กับแบบเรียบง่ายกลับกลายเป็นการดิ้นรนแบบปากกัดตีนถีบเพื่อหาเลี้ยงชีพและครอบครัว ส่งผลให้คนในชุมชนจำนวนไม่น้อยต้องเข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมทั้งในพื้นที่และต่างถิ่น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนอกจากจะส่งผลต่อการดำเนินชีวิตแล้ว ความเชื่อและหลักปฏิบัติที่ดำรงอยู่วิถีชีวิตอย่างฮีตคองที่ชาวบ้านได้ถือปฏิบัติกันมาเป็นเวลาช้านาน

2. การขาดผู้นำในการสืบสานและความไม่ต่อเนื่องของผู้นำในการสืบสานฮิตคอง ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำทางศาสนา มัคทายกหรือบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือ แต่ปัญหาที่พบ คือกลุ่มคนเหล่านี้ก็มีหน้าที่อื่นที่ต้องรับผิดชอบ จึงทำให้ไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน และผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับฮิตคองบางคนก็อายุมากแล้ว ซึ่งเป็นข้อจำกัดในการถ่ายทอด เนื่องจากต้องอาศัยทั้งความรู้ ความจำและความคล่องตัว เช่น การอธิบายถึงความเป็นมา บทสวดในงานพิธีต่าง ๆ การนำปฏิบัติในพิธีกรรมต่าง ๆ จึงทำให้ขาดการเรียนรู้และฝึกหัดในบางขั้นตอน ส่วนหนุ่มสาวที่สามารถนำกิจกรรมได้ก็อาจขาดความน่าเชื่อถือเพราะจะต้องสั่งสมทั้งความรู้และประสบการณ์ให้เพียงพอเสียก่อน ดังนั้นเมื่อขาดผู้นำที่รู้กระบวนการ ขั้นตอนหรือวิถีปฏิบัติที่ถูกต้อง จึงส่งผลให้กิจกรรมบางอย่างของฮิตคองเปลี่ยนแปลงหรือขาดหายไปและความไม่ต่อเนื่องของผู้นำ เช่น ถ้าผู้นำชุมชนยังเป็นคนอีสานและเป็นคนที่ยึดมั่นในฮิตคองอยู่และคนอีสานยังมีบทบาทต่อชุมชนอยู่หรือถ้าเมื่อเปลี่ยนหัวผู้นำของชุมชนที่ไม่ใช่กลุ่มของคนอีสานและคนอีสานไม่มีบทบาทในชุมชน ก็ทำให้มีผลต่อการดำรงอยู่หรือสูญหายไปของฮิตคองได้

3. การรับวัฒนธรรมต่างถิ่นมาเผยแพร่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในชุมชน การรับวัฒนธรรมต่างถิ่นเข้ามาโดยไม่ได้ปรับให้สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมของคนชุมชนสูญหายไป เกิดการรับค่านิยมและแนวการปฏิบัติที่อาจไม่เหมาะสม วัฒนธรรมและประเพณีที่ดั้งเดิมและหลากหลายในสังคมสูญหายไป หรืออาจถูกบิดเบือนไปจากหลักการดั้งเดิมที่ดีและถูกละเลยมิได้นำมาประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนเท่าที่ควร ฮิตคองได้รับอิทธิพลจากกระบวนการทางวัฒนธรรมด้วยเช่นกัน เมื่อคนในชุมชนไปทำงานในชุมชนอื่นเกิดการซึมซับและรับเอาวัฒนธรรมจากชุมชนอื่นมาเผยแพร่ในชุมชนแห่งนี้ ซึ่งส่งผลให้ฮิตคองที่เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมถูกแทนที่ด้วยวัฒนธรรมใหม่ที่คนในชุมชนเห็นว่าทันสมัย จนในที่สุดวัฒนธรรมใหม่ก็ได้รับการยอมรับว่าถูกต้องเหมาะสม

4. บทบาทของสมาชิกในครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป สมัยก่อนผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า ส่วนผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง กล่าวคือถ้าผู้ชายหรือหัวหน้าครอบครัวขาดการเป็นหัวหน้าครอบครัวที่ดีแล้วจะทำให้ฐานะความเป็นอยู่ของครอบครัวไม่ดีตามไปด้วย ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าในอดีตคนส่วนใหญ่มีอาชีพทำไร่ ทำนา จึงต้องอาศัยกำลังของผู้ชายเป็นหลักในการกรำงานหนัก ดังนั้นครอบครัวจะกินดีอยู่ดีหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับหัวหน้าครอบครัวและนี่คือเหตุผลในการให้ความเคารพสามีในสมัยก่อน แต่ในปัจจุบันทั้งผู้ชายและผู้หญิงต่างได้รับโอกาสทางสังคมอย่างเสมอภาค มีสิทธิในการได้รับศึกษาและการประกอบอาชีพที่เท่าเทียมกัน ทำให้สัมพันธภาพระหว่างสามีภรรยาเปลี่ยนแปลงไป เช่น คงที่ไว้ให้ล้างเท้าให้สามีก่อนเข้านอน คนอีสานเชื่อว่าสามีเป็นหัวหน้าครอบครัวและก่อนผู้ชายจะแต่งงานแล้วมาเป็นหัวหน้าหรือผู้นำครอบครัวนั้น ต้องผ่านการบวชเรียนเขียนอ่านผ่านการขัดเกล้าทางด้าน

จิตใจก่อนอย่างน้อยหนึ่งปีถึงสามปี ถึงจะสามารถลาสิกขาออกมารองเรือ่นได้ เมื่อลาสิกขาออกมานิสัยของความเป็นพระยังมีอยู่ส่วนหนึ่ง เมื่อแต่งงานมีครอบครัวแล้วผู้ชายก็จะเป็นหัวหน้าครอบครัว ภรรยาต้องให้ความเคารพในความเป็นพระส่วนหนึ่ง ต้องให้ความเคารพและเกรงใจ ซึ่งเป็นหน้าที่ของภรรยาที่ต้องปฏิบัติต่อสามี มีความเชื่อว่าการทำเช่นนั้นจะทำให้ครอบครัวมีความสุข มีความเจริญรุ่งเรือง ในปัจจุบันผู้ชายและผู้หญิงมีสิทธิเท่าเทียมกันทั้งด้านการศึกษา หน้าที่การงาน จึงทำให้บางชีวิตสูญหายไปเพราะไม่มีความเหมาะสมกับกับสมัยปัจจุบัน

5. ทูตทางวัฒนธรรม คือความรู้หรือภูมิปัญญาที่สั่งสมมาในอดีตและถ่ายทอดมายังรุ่นต่อรุ่นเมื่อมีการลั่งไหลเข้ามาของกระแสโลกาภิวัตน์ไม่ว่าจะเป็นการคมนาคมที่มีความสะดวกขึ้น การศึกษาที่สูงขึ้นและการเปลี่ยนแปลงอาชีพซึ่งแต่เดิมวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพต้องอาศัยแรงงานคน แต่พอโลกเจริญขึ้นการผลิตที่เดิมเคยใช้แรงงานคนแต่ปัจจุบันหันมาพึ่งเครื่องจักรกลใช้ในการผลิตและเพิ่มผลผลิตที่มีความสะดวกสบายและทันสมัยขึ้น จึงทำให้ประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ที่เป็นความรู้ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ได้สั่งสมมาเปลี่ยนแปลงไป

6. การศึกษาในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลง ทำให้วิถีทางความคิดเปลี่ยนไปมีความคิดที่แตกต่างกัน มีความเชื่อทางด้านวิทยาศาสตร์มากขึ้น เชื่อในสิ่งที่สามารถพิสูจน์ได้ว่ามีจริงจะไม่มี ความเชื่อหากพิสูจน์ไม่ได้ ประเพณีฮีตสิบสองใช้หลักทางพระพุทธศาสนาในการประกอบพิธีกรรม และปฏิบัติสืบทอดกันมานาน ส่วนคองสิบสี่เป็นส่วนหนึ่งของประเพณีฮีตสิบสอง ใช้หลักการทางพระพุทธศาสนาเหมือนกัน แต่ต่างกันตรงที่คองสิบสี่ไม่เหมาะสมกับสังคมในปัจจุบัน เพราะบางคองไม่สามารถนำมาใช้ได้กับวิถีชีวิตในสังคมในปัจจุบัน เช่น การกราบเท้าสามีในวันพระ ในสมัยก่อนเชื่อว่าจะทำให้มีความสุขในชีวิตเพราะก่อนที่จะแต่งงานผู้ชายต้องผ่านการบวชเรียนพระก่อนถือว่าเป็นผู้นำครอบครัว แต่ปัจจุบันการปฏิบัตินี้ไม่มีแล้วเพราะความเจริญทางการศึกษาและเทคโนโลยีทำให้ความเชื่อเปลี่ยนแปลงไป

7. กระแสโลกาภิวัตน์ คือความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสารและการคมนาคมภายใต้ระบบทุนนิยม ถือเป็นหัวใจสำคัญของโลกาภิวัตน์ ระบบการสื่อสารช่วยส่งผ่านประสบการณ์วิถีชีวิตและวัฒนธรรมวัตถุนิยมจากภายนอกมาผนวกรวมเข้ากับท้องถิ่น ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การคมนาคมขนส่ง เทคโนโลยี การเมืองและวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคล ชุมชน ค่านิยมและระบบคุณค่าต่าง ๆ ในชุมชนสะตอน ซึ่งสะท้อนลักษณะของโลกาภิวัตน์ ซึ่งก่อให้เกิดความฉาบฉวยชั่วแค้น ทั้งในแง่ของรสนิยมการบริโภคและการใช้ชีวิตของคนในชุมชนสะตอน อีกทั้งยังทำให้บางสิ่งบางอย่างเลือนหายไปจากจิตสำนึกของคนในชุมชนอีกด้วย อาทิ ความรู้สึกสงบ ความต่อเนื่องมั่นคง ความผูกพันลึกซึ้งระหว่างคนในชุมชนด้วยกัน

รวมถึงความผูกพันกับเวลาและสถานที่และผลของกระแสโลกาภิวัตน์มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีคิด เปลี่ยนวิธีมองความจริง เปลี่ยนแบบแผนในการใช้ชีวิตประจำวันของคนในชุมชนสะตองและเปลี่ยนแบบแผนประเพณีต่าง ๆ เช่นประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ที่คนในชุมชนสะตองเคยปฏิบัติสืบทอดกันมา การเข้ามาของกระแสโลกาภิวัตน์ต้องแลกด้วยการสูญเสียของวัฒนธรรมท้องถิ่นและก่อให้เกิดปมด้อยทางวัฒนธรรมต่อคนหนุ่มสาวชาวสะตอง โดยเฉพาะวัยรุ่นทั้งชายและหญิงเกิดความรู้สึกอับอายในรากเหง้าวัฒนธรรมของตน รู้สึกอายเป็นคนอีสานและไม่กล้าที่จะบอกกับใครว่าตนเป็นคนอีสาน อายที่จะพูดภาษาท้องถิ่นของตัวเอง แต่มีความกระตือรือร้นที่จะรับวัฒนธรรมจากภายนอกชุมชนเข้ามาแทนที่ อย่างเช่นการพูดจะไม่พูดภาษาถิ่นแต่จะพูดภาษากลางแทน เพราะเห็นว่ามันคือสัญลักษณ์ของชีวิตที่ทันสมัย ทำให้เยาวชนในชุมชนปฏิเสธวัฒนธรรมดั้งเดิมของตน จึงเป็นสาเหตุให้ฮีตสิบสองคองสิบสี่หายไป

8. การกดทับทางสังคมเกิดขึ้นจากการปฏิสังสรรค์ระหว่างตัวเรากับบุคคลอื่นผ่านการมองตนเองและคนอื่นมองเรานั้นหมายถึง เรามองคนอื่นอย่างไรและเราถูกคนอื่นมองอย่างไร ในจังหวัดจันทบุรีเป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม อัตลักษณ์ของผู้คนจึงหลากหลายตามไปด้วย เพราะมีประชากรหลากหลายกลุ่มหลากหลายชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นกลุ่มชนที่มีความแตกต่างจากคนในพื้นที่ซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่ในจังหวัดจันทบุรี ซึ่งมีความแตกต่างทางด้านศาสนา ประเพณี ภาษา ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม คนอีสานเป็นอีกกลุ่มที่มีความต่าง เป็นกลุ่มเล็ก ๆ ที่อพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในจังหวัดจันทบุรี กลุ่มคนอีสานที่อาศัยอยู่ในชุมชนสะตอง คนในพื้นที่จันทบุรีจะให้ภาพในแง่ลบเสมอและพยายามผลักกลุ่มคนอีสานเหล่านี้ว่า เป็นคนไม่ดีในสังคม ถูกมองเป็นพวกคอมมิวนิสต์ที่อพยพมาหนีจากการตามจับของทางราชการและถูกมองว่าเป็นกลุ่มคนล้าหลัง สกปรก น่าสมเพชเวทนา เป็นพวกอดอยาก พวกหิวโหย ถูกมองว่าเป็นพวกยากจน ไม่ทันสมัย เป็นอคติที่คนในพื้นที่สร้างขึ้นมามาทั้งสิ้น ไม่ยอมรับตัวตนที่แท้จริงของกลุ่มคนอีสาน อีกทั้งยังมีความหวาดระแวงในความต่างทางด้านอัตลักษณ์ จนกลายเป็นการกดทับอัตลักษณ์ของกลุ่มคนอีสาน ส่งผลให้กลุ่มคนอีสานมีความรู้สึกที่ไม่สามารถดำรงอยู่อย่างมีเกียรติได้และกลายเป็นรู้สึกที่ตนเองเป็นพลเมืองชั้นสองของจังหวัดจันทบุรี เกิดความรู้สึกอายทำให้มีผลต่อการสืบทอดประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่

อภิปรายผล

ในการวิเคราะห์ถึงองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย ผู้วิจัยจะอภิปรายผลดังนี้

จากผลการศึกษาพบว่า การสืบทอดฮีตสิบสองและคองสิบสี่ซึ่งเป็นหลักประเพณีปฏิบัติของคนอีสานยังคงดำรงอยู่ในชุมชนบ้านสะตองได้จนถึงปัจจุบันเป็นเพราะวัฒนธรรมหรือประเพณี

ฮิตสิบสองกองสิบสี่นั้นได้รับการยอมรับในสังคมนั้นและสังคมหรือชุมชนนั้นเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมหรือประเพณีฮิตสิบสองกองสิบสี่จึงได้มีการสืบทอดต่อกันมา การสืบทอดประเพณีคือการนำประเพณีฮิตสิบสองกองสิบสี่ที่เป็นประเพณีของชาวอีสานซึ่งปกตินั้นก็มีการประพฤติปฏิบัติกันอยู่แล้วเป็นปกติของทางภาคอีสาน แต่ชุมชนสะตอนเป็นคนอีสานที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงและได้นำเอาประเพณีฮิตสิบสองกองสิบสี่มาเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัตินั้นเป็นการนำมาทำซ้ำอีกครั้งคือการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมนั่นเอง ซึ่งผู้วิจัยพบว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิดของ วิลเลียมส์ เบอร์มิงแฮม นักทฤษฎีวิพากษ์รุ่นหลังและนักวัฒนธรรมศึกษาศำนักเบอริงแฮม (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน (2551 : 66) ได้อธิบายถึงกระบวนการสืบทอดหรือกระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม

ทั้งนี้วิลเลียมส์ ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมทุกอย่างที่มีอยู่ในช่วงเวลาหนึ่ง สถานที่หนึ่งจะมีเฉพาะคนที่อยู่ในช่วงเวลาและสถานที่นั้นเท่านั้นที่จะเข้าถึงและสัมผัสวัฒนธรรมดังกล่าวได้ หากวัฒนธรรมที่ได้รับการบันทึกหรือผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดต่อเนื่องหรือวัฒนธรรมนั้นจะถือเป็นวัฒนธรรมแห่งยุคสมัย ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของประเพณี ในการเลือกสรรที่ผู้คนในสังคมจะมีการจัดระบบและให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมทั้งหลายไว้ประเพณีในการเลือกสรรจะทำหน้าที่คัดเลือกให้วัฒนธรรมบางอย่างเท่านั้นที่จะได้รับการผลิตซ้ำไปยังคนรุ่นหลังต่อไป ดังเช่นในชุมชนบ้านสะตอนก็จะมีประเพณีฮิตสิบสองกองสิบสี่ที่ได้รับการเผยแพร่และผลิตซ้ำมาอย่างต่อเนื่อง โดยที่บุคลากรในชุมชนบ้านสะตอน ผู้รับเอาฮิตสิบสองกองสิบสี่ได้ให้ความสำคัญ สามารถรับรู้เข้าใจในเนื้อหาสาระ ความหมายและเห็นคุณค่าของฮิตสิบสองกองสิบสี่ของคนในชุมชนบ้านสะตอนร่วมกัน ฮิตสิบสองกองสิบสี่ได้รับการเผยแพร่และผลิตซ้ำมาอย่างยาวนานนับแต่เริ่มมีการก่อตั้งหมู่บ้านสะตอนอย่างเป็นทางการจนกระทั่งมาถึงปัจจุบัน บางฮิตบางกองอาจจะลดลงและเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามกาลเวลา แต่ก็มีบางฮิตบางกองเท่านั้นที่ได้รับการเผยแพร่และผลิตซ้ำ เช่น ฮิตบุญเดือนหกหรือประเพณีบุญบั้งไฟของชาวสะตอนซึ่งอยู่ในฮิตสิบสอง ส่วนกองสิบสี่ในกองที่หนึ่ง คือ เมื่อได้ข่าวใหม่หรือผลหมากรากไม้ใหม่ให้บริจาคทานแด่พระสงฆ์และท่านผู้มีศีลแล้วตนเองจึงบริโภครากที่ยังคงทำการสืบทอดกันมาผ่านระยะเวลาที่ยาวนาน

จากการนำเสนอการสืบทอดประเพณีฮิตสิบสองกองสิบสี่เปรียบเทียบกับแนวคิดการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมของวิลเลียมส์ เบอริงแฮม สามารถสรุปได้ว่า การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม หมายถึง การปกป้อง คำรักษา หรือเพิ่มพูนวัฒนธรรมที่มีการผลิตขึ้นในกลุ่มสังคม เมื่อเกิดการผลิตและสร้างความหมายทางวัฒนธรรมใหม่ขึ้นมา สมาชิกจะทำการคัดเลือกความคิด ความเชื่อ ค่านิยมหรือการปฏิบัติที่เหมาะสมและทำการผลิตซ้ำด้วยวิธีการต่าง ๆ จนเกิดการยอมรับเป็นบรรทัดฐานเพื่อการอยู่ร่วมกันที่แสดงถึงความเป็นหนึ่งเดียวของกลุ่มและสร้างความแตกต่างระหว่างกลุ่ม วัฒนธรรมใดที่มี

การผลิตขึ้นแล้วไม่ได้รับการยอมรับวัฒนธรรมนั้นก็จะตายไปในที่สุด ทั้งนี้สถาบันหรือบุคคลที่มีอำนาจจะเป็นผู้ชี้ขาดความยั่งยืนของวัฒนธรรมและแต่ละกลุ่มสังคมมีแนวทางปฏิบัติด้านวัฒนธรรมแตกต่างกันไป

วิลเลียมส์ เบอร์มิงแฮม ยังอธิบายต่อไปอีกว่า วัฒนธรรมใดที่มีการผลิตขึ้นมาแล้วไม่ได้รับการยอมรับวัฒนธรรมนั้นก็จะตายไปในที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับบางฮีดบางคองที่อยู่ในฮีดสิบสองคองสิบสี่ของคนอีสานที่อยู่ในชุมชนบ้านสะตอน เช่น ฮีดสิบสองที่เป็นประเพณีปฏิบัติของคนอีสานในสะตอนมีสิบสองเดือนหายไปสองข้อคองเหลือสิบข้อและคองสิบสี่ที่เป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตมีสิบสี่ข้อหายไปห้าข้อคองเหลือเก้าข้อแสดงให้เห็นว่าฮีดสิบสองและคองสิบสี่ที่หายไปสองนั้นมีการผลิตขึ้นมาแต่ไม่ได้รับการยอมรับหรือไม่เข้ากับสภาพแวดล้อมของสังคมนั้น เมื่อไม่ได้รับการยอมรับก็ไม่มีการผลิตขึ้นมาอีก ฮีดคองนั้นก็ตายไปในที่สุดกล่าวคือไม่มีการสืบทอดอัตลักษณ์ของคนอีสานต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีข้อเสนอแนะที่เป็นนัยยะในเชิงนโยบายที่สำคัญดังนี้

1. ควรนำประเพณีฮีดสิบสองและคองสิบสี่บรรจุเป็นหลักสูตรท้องถิ่นในการเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกให้เห็นคุณค่าแลหวงแหนในประเพณีของตน
2. ผู้นำชุมชนควรตระหนักถึงสำคัญของฮีดสิบสองและคองสิบสี่และเป็นผู้ขับเคลื่อนในการดำเนินกิจกรรมตามฮีดสิบสองและคองสิบสี่
3. สภาวัฒนธรรมตำบลสอยดาวควรที่จะรวบรวมบันทึกฮีดสิบสองและคองสิบสี่ไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อให้คนรุ่นหลังที่มาศึกษาจะได้รู้ความหมาย ได้เข้าใจและเห็นคุณค่าในฮีดสิบสองและคองสิบสี่
4. ควรให้การศึกษาแก่คนในชุมชนเพื่อให้รู้เท่าทันของการเปลี่ยนแปลงของสังคมและการหลั่งไหลเข้ามาของวัฒนธรรมตามกระแสโลกาภิวัตน์
5. ผู้นำชุมชนควรมีนโยบายในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ส่งเสริมและมีการประชาสัมพันธ์ของงานประเพณีในแต่ละเดือนในเชิงท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อดึงดูดความสนใจให้อยากมาดูมาศึกษาและเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนและทำให้คนในชุมชนอยากหวงแหนรักษาให้ดำรงอยู่ในชุมชนต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการทำวิจัยโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการสืบทอดอัตลักษณ์ของคนอีสานในชุมชนบ้านสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี

2. ควรมีการทำวิจัยเพื่อหาแนวทางการสืบทอดอัตลักษณ์ของคนอีสานในชุมชนบ้านสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี
3. ควรมีการทำวิจัยเพื่อศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบอัตลิตบสองคองลิตบสี่เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บรรณานุกรม

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. (2551). สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมือง
กับสื่อการศึกษา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จักรี ศรีมุงคุณ. (2547). **อัตลักษณ์ในวรรณกรรมเพลงเพื่อชีวิตของพงษ์สิทธิ์ คัมภีร์**. วิทยานิพนธ์
ศศ.ม. (ภาษาไทย). มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- จารุบุตร เรืองสุวรรณ. (2549). **ของดีอีสาน (อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นางอรนุช
เรืองสุวรรณ ท.ช. ณ วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร เขตบางเขน กรุงเทพฯ วันจันทร์ที่
27 นาคม พ.ศ. 2549)**. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2545). **แนวคิดในการศึกษาอัตลักษณ์ความเป็นไท**. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.
- ซัชชัย จันทร์จิตร เป็นผู้ถูกสัมภาษณ์, สุทธิ กาบพิลา เป็นผู้สัมภาษณ์. (15 ธันวาคม 2557).
ที่บ้านสะตอหนู่ที่ 1 ตำบลสะตอ อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี.
- ทรงศิลป์ แสนสุข. (2547). **วิถีอีสานจากเพลงลูกทุ่งของไมค์ ภิรมย์พร**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.
(ไทยศึกษาเพื่อพัฒนา). เลย : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- ทวน ยุทธพงษ์. (2533). **วัฒนธรรมการบริโภคอาหารของชาวอีสาน : กรณีศึกษาบ้านเม่นใหญ่
ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (ไทยคดีศึกษา).
มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชนยา ชัยมงคล. (2554). **การจัดการความรู้ประเพณีบุญข้าวประดับดินของประชาชนตำบลนาหาด
อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม**. การศึกษาอิสระ ปร.ม. (การปกครองท้องถิ่น).
ขอนแก่น : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ธวัช ปุณโณทก. (2544). “การวิจัยเรื่องไทยศึกษาและวรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน,” **ธรรมทรรศน์**.
2 (1) : 43.
- นวลดี พรหมพักพิง. (2547). **การสร้างอัตลักษณ์ของชาวมุขชนแออัดในจังหวัดขอนแก่น**.
วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สังคมวิทยาการพัฒนา). ขอนแก่น : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นัทธนัย ประสานนาม. (2550). **เพศชาติพันธุ์ และปัญหาเกี่ยวกับอัตลักษณ์ในภาพยนตร์เรื่อง
Touch of Pink**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : [http:// www.midnighuniv.org](http://www.midnighuniv.org).
3 สิงหาคม 2557.

นาฏนภา ชลิตานนท์. (2524). **ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
บุญธรรม สุระจันทร์ เป็นผู้ถูกสัมภาษณ์, สุทธิ กาบพิลา เป็นผู้สัมภาษณ์. (17 ธันวาคม 2557).

ที่บ้านสะตอหนุ่มที่ 1 ตำบลสะตอ อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี.

ไบลี เทวโลก เป็นผู้ถูกสัมภาษณ์, สุทธิ กาบพิลา เป็นผู้สัมภาษณ์. (10 มีนาคม 2557).

ที่บ้านสะตอหนุ่มที่ 1 ตำบลสะตอ อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี.

ปราโมทย์ ทศนาสุวรรณ. (2524). **อีสาน**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิชย์.

ปรีชา พินทอง. (2534). **ประเพณีโบราณไทยอีสาน**. อุบลราชธานี : ศรีธรรมออฟเซ็ท.

ฝนจันทร์ ศรีจันทร์. (2543). **การเปลี่ยนแปลงของคนเมืองประวัติศาสตร์ : กรณีศึกษาเมืองประวัติศาสตร์พิมาย**. วิทยานิพนธ์ ส.ม.(มานุษยวิทยา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระครูวิมลกิตติสุนทรและคณะ. (2548). **การสืบสานและการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี 12 เดือนที่เอื้อต่อวิถีชีวิตชุมชนโดยความร่วมมือของชุมชนตำบลช่อแฮและตำบลป่าแดง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนการวิจัย.

พระสุชี ชาครธมโม (ศรีมาตย์). (2553). **การศึกษาวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของประเพณีฮีตสิบสอง : กรณีศึกษาดำบลเมื่อเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น**. วิทยานิพนธ์ พ.ม. (พระพุทธศาสนา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระอธิการบุญธรรม สุทธิญาโณ เป็นผู้ถูกสัมภาษณ์, สุทธิ กาบพิลา เป็นผู้สัมภาษณ์.
(20 ธันวาคม 2557). ที่บ้านสะตอหนุ่มที่ 1 ตำบลสะตอ อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี.

พัฒนา กิตติอาษา. (2546). **ท้องถิ่นนิยม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : กองทุนอินทร์.

ยิ่งยง เรือนทอง. (2542). **พื้นฐานวัฒนธรรมไทย**. อุบลราชธานี : สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี.

รามศ เนตรจินดา เป็นผู้ถูกสัมภาษณ์, สุทธิ กาบพิลา เป็นผู้สัมภาษณ์. (19 ธันวาคม 2557).

ที่บ้านสะตอหนุ่มที่ 1 ตำบลสะตอ อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี.

วัน สาดกำบัง เป็นผู้ถูกสัมภาษณ์, สุทธิ กาบพิลา เป็นผู้สัมภาษณ์. (20 ธันวาคม 2557).

ที่บ้านสะตอหนุ่มที่ 1 ตำบลสะตอ อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี.

วีระ สุดสังข์. (2555). **เครือข่ายทางอีสาน**. กรุงเทพฯ : อัดลักษ์ณ์.

สกล ลำเภา เป็นผู้ถูกสัมภาษณ์, สุทธิ กาบพิลา เป็นผู้สัมภาษณ์. (20 ธันวาคม 2557).

ที่บ้านสะตอหนุ่มที่ 1 ตำบลสะตอ อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี.

สาทิด แทนบุญ. (2545). **อัตลักษณ์ในวรรณกรรมนิราศของหมื่นพรหมสมพัตรสร (นายมี)**.

วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สุวรรณ สุพร เป็นผู้ถูกสัมภาษณ์, สุทธิ กาบพิลา เป็นผู้สัมภาษณ์. (15 ธันวาคม 2557).

ที่บ้านสะตอ หมู่ที่ 1 ตำบลสะตอ อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี.

เส็งยม ศิริปัญญา เป็นผู้ถูกสัมภาษณ์, สุทธิ กาบพิลา เป็นผู้สัมภาษณ์. (4 พฤศจิกายน 2557).

ที่บ้านสะตอ หมู่ที่ 1 ตำบลสะตอ อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี.

เหล็ก จันทวงษา เป็นผู้ถูกสัมภาษณ์, สุทธิ กาบพิลา เป็นผู้สัมภาษณ์. (20 ตุลาคม 2557).

ที่บ้านสะตอ หมู่ที่ 1 ตำบลสะตอ อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี.

อภิญา เพ็ญฟูสกุล. (2556). **อัตลักษณ์**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

อ่อนตา นามูลทัศน์ เป็นผู้ถูกสัมภาษณ์, สุทธิ กาบพิลา เป็นผู้สัมภาษณ์. (15 พฤศจิกายน 2557).

ที่บ้านสะตอ หมู่ที่ 1 ตำบลสะตอ อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี.

Grisworld, Alexander B. (2004). **Towards a History of Sukhodaya Art**. Bangkok : The Fine Arts Department.

ภาคผนวก
แนวการสัมภาษณ์

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

แนวการสัมภาษณ์

1. ประวัติศาสตร์ของคนอีสานในชุมชนตำบลสะตอมีความเป็นมาอย่างไร
2. คนอีสานอพยพเข้ามาอยู่ที่ตำบลสะตอตั้งแต่เมื่อไร
3. เพราะอะไรถึงเลือกที่มาอยู่ที่สะตอ
4. มีการอพยพเข้ามาอย่างไร
5. ชุมชนสะตอตั้งขึ้นเมื่อไร
6. คนอีสานในตำบลสะตอมีการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมอะไรมาบ้าง
7. เมื่อมีการสืบทอดมา มีกระบวนการในการสืบทอดอย่างไร
8. ทำไมต้องมีการสืบทอด
9. อะไรที่สะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ของคนอีสาน
10. ประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่เป็นหลักในการดำเนินชีวิตของคนอีสานเพราะอะไร
11. ประเพณี วัฒนธรรม การละเล่นของคนอีสานที่ยังคงสืบทอดอยู่มีอะไรบ้าง
12. ประเพณีฮีตสิบสองในตำบลสะตอที่ยังคงสืบทอดอยู่มีอะไรบ้าง
13. เดือนอ้ายมีประเพณีอะไรที่แสดงความเป็นอัตลักษณ์ของคนอีสานในตำบลสะตอ
(ถ้ามี ทำไม อย่างไร เมื่อไร เพราะอะไร มีคติความเชื่ออย่างไร)
14. เดือนยี่มีประเพณีอะไรที่แสดงความเป็นอัตลักษณ์ของคนอีสานในตำบลสะตอ
(ถ้ามี ทำไม อย่างไร เมื่อไร เพราะอะไร มีคติความเชื่ออย่างไร)
15. เดือนสามมีประเพณีอะไรที่แสดงความเป็นอัตลักษณ์ของคนอีสานในตำบลสะตอ
(ถ้ามี ทำไม อย่างไร เมื่อไร เพราะอะไร มีคติความเชื่ออย่างไร)
16. เดือนสี่มีประเพณีอะไรที่แสดงความเป็นอัตลักษณ์ของคนอีสานในตำบลสะตอ
(ถ้ามี ทำไม อย่างไร เมื่อไร เพราะอะไร มีคติความเชื่ออย่างไร)
17. เดือนห้ามีประเพณีอะไรที่แสดงความเป็นอัตลักษณ์ของคนอีสานในตำบลสะตอ
(ถ้ามี ทำไม อย่างไร เมื่อไร เพราะอะไร มีคติความเชื่ออย่างไร)
18. เดือนหกมีประเพณีอะไรที่แสดงความเป็นอัตลักษณ์ของคนอีสานในตำบลสะตอ
(ถ้ามี ทำไม อย่างไร เมื่อไร เพราะอะไร มีคติความเชื่ออย่างไร)
19. เดือนเจ็ดมีประเพณีอะไรที่แสดงความเป็นอัตลักษณ์ของคนอีสานในตำบลสะตอ
(ถ้ามี ทำไม อย่างไร เมื่อไร เพราะอะไร มีคติความเชื่ออย่างไร)
20. เดือนแปดมีประเพณีอะไรที่แสดงความเป็นอัตลักษณ์ของคนอีสานในตำบลสะตอ
(ถ้ามี ทำไม อย่างไร เมื่อไร เพราะอะไร มีคติความเชื่ออย่างไร)

21. เดือนเก้ามีประเพณีอะไรที่แสดงความเป็นอัตลักษณ์ของคนอีสานในตำบลสะตอน (ถ้ามี ทำไม อย่างไร เมื่อไร เพราะอะไร มีคติความเชื่ออย่างไร)
22. เดือนสิบมีประเพณีอะไรที่แสดงความเป็นอัตลักษณ์ของคนอีสานในตำบลสะตอน (ถ้ามี ทำไม อย่างไร เมื่อไร เพราะอะไร มีคติความเชื่ออย่างไร)
23. เดือนสิบเอ็ดมีประเพณีอะไรที่แสดงความเป็นอัตลักษณ์ของคนอีสานในตำบลสะตอน (ถ้ามี ทำไม อย่างไร เมื่อไร เพราะอะไร มีคติความเชื่ออย่างไร)
24. เดือนสิบสองมีประเพณีอะไรที่แสดงความเป็นอัตลักษณ์ของคนอีสานในตำบลสะตอน (ถ้ามี ทำไม อย่างไร เมื่อไร เพราะอะไร มีคติความเชื่ออย่างไร)
25. ประเพณีกองสิบสี่ในตำบลสะตอนที่ยังคงสืบทอดอยู่มีอะไรบ้างเพราะอะไร มีคติความเชื่ออย่างไร)
26. กองที่หนึ่งว่าด้วยเรื่องอะไร (ถ้ามี ทำไม อย่างไร เมื่อไร เพราะอะไร มีคติความเชื่ออย่างไร)
27. กองที่สองว่าด้วยเรื่องอะไร (ถ้ามี ทำไม อย่างไร เมื่อไร เพราะอะไร มีคติความเชื่ออย่างไร)
28. กองที่สามว่าด้วยเรื่องอะไร (ถ้ามี ทำไม อย่างไร เมื่อไร เพราะอะไร มีคติความเชื่ออย่างไร)
29. กองที่สี่ว่าด้วยเรื่องอะไร (ถ้ามี ทำไม อย่างไร เมื่อไร เพราะอะไร มีคติความเชื่ออย่างไร)
30. กองที่ห้าว่าด้วยเรื่องอะไร (ถ้ามี ทำไม อย่างไร เมื่อไร เพราะอะไร มีคติความเชื่ออย่างไร)
31. กองที่หกว่าด้วยเรื่องอะไร (ถ้ามี ทำไม อย่างไร เมื่อไร เพราะอะไร มีคติความเชื่ออย่างไร)
32. กองที่เจ็ดว่าด้วยเรื่องอะไร (ถ้ามี ทำไม อย่างไร เมื่อไร เพราะอะไร มีคติความเชื่ออย่างไร)
33. กองที่แปดว่าด้วยเรื่องอะไร (ถ้ามี ทำไม อย่างไร เมื่อไร เพราะอะไร มีคติความเชื่ออย่างไร)
34. กองที่เก้าว่าด้วยเรื่องอะไร (ถ้ามี ทำไม อย่างไร เมื่อไร เพราะอะไร มีคติความเชื่ออย่างไร)
35. กองที่สิบว่าด้วยเรื่องอะไร (ถ้ามี ทำไม อย่างไร เมื่อไร เพราะอะไร มีคติความเชื่ออย่างไร)

36. กองที่สิบเอ็ดว่าด้วยเรื่องอะไร (ถ้ามี ทำไม อย่างไร เมื่อไร เพราะอะไร มีคติความเชื่ออย่างไร)
37. กองที่สิบสองว่าด้วยเรื่องอะไร (ถ้ามี ทำไม อย่างไร เมื่อไร เพราะอะไร มีคติความเชื่ออย่างไร)
38. กองที่สิบสามว่าด้วยเรื่องอะไร (ถ้ามี ทำไม อย่างไร เมื่อไร เพราะอะไร มีคติความเชื่ออย่างไร)
39. กองที่สิบสี่ว่าด้วยเรื่องอะไร (ถ้ามี ทำไม อย่างไร เมื่อไร เพราะอะไร มีคติความเชื่ออย่างไร)
40. คนอีสานในตำบลสะตอนทำไมถึงมีความเชื่อในประเพณีฮีตสิบสองกองสิบสี่เพราะอะไรถึงมีความเชื่ออย่างนั้น
41. ฮีตสิบสองกองสิบสี่ที่ยังคงอยู่มีอะไรบ้าง
42. ฮีตสิบสองกองสิบสี่ที่ยังคงอยู่เพราะอะไร
43. ฮีตสิบสองกองสิบสี่ที่สูญหายไปได้รับการสืบทอดมีอะไรบ้าง
44. ฮีตสิบสองกองสิบสี่ไม่มีการสืบทอดเพราะเหตุใด
45. ประเพณีวัฒนธรรม การละเล่นของคนอีสานในตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรีมีการสืบทอดกันมาอย่างไร
46. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสืบทอดอัตลักษณ์ของคนอีสานในชุมชนตำบลสะตอนมีอะไรบ้าง
47. ปัจจัยทางการเมืองการปกครองในระดับท้องถิ่นส่งผลต่อการสืบทอดอัตลักษณ์ของคนอีสานในชุมชนตำบลสะตอนหรือไม่/อย่างไร
48. ปัจจัยทางเศรษฐกิจส่งผลต่อการสืบทอดอัตลักษณ์ของคนอีสานในชุมชนตำบลสะตอนหรือไม่/อย่างไร
49. ปัจจัยทางสังคมส่งผลต่อการสืบทอดอัตลักษณ์ของคนอีสานในชุมชนตำบลสะตอนหรือไม่/อย่างไร
50. ฮีตสิบสองกองสิบสี่ เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอีสานที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันมีการสืบทอดต่อกันมาอย่างไร
51. การละเล่นประเพณีบุญบั้งไฟของคนอีสานในตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี ทำอย่างไร
52. การละเล่นประเพณีบุญบั้งไฟของคนอีสานในตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี ทำเพื่อประโยชน์อะไร
53. การละเล่นประเพณีบุญบั้งไฟของคนอีสานในตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี ทำแล้วใครได้ประโยชน์

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ – ชื่อสกุล	นายสุทธิ กาบพิลา
วัน เดือน ปีเกิด	2 พฤษภาคม 2519
สถานที่เกิด	18 หมู่ 5 ตำบลตงสมบูรณ์ อำเภอกำกันโท จังหวัดกาฬสินธุ์
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	93 หมู่ที่ 6 ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี
ตำแหน่งหน้าที่การงานในปัจจุบัน	หมอแผนไทย ครูผู้รับมอบัติวิศิษฐ์ประจำศูนย์ แพทย์แผนไทยวัดเขาแจ่มเบง ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี
สถานที่ทำงานในปัจจุบัน	ศูนย์แพทย์แผนไทยวัดเขาแจ่มเบง ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2539	มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนท่าคันโทวิทยาคาร จังหวัดกาฬสินธุ์
พ.ศ. 2544	บ.ก. บว. กองการประกอบโรคศิลป์ กระทรวงสาธารณสุข
พ.ศ. 2549	นิติศาสตรบัณฑิต น.บ. (นิติศาสตร์) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
พ.ศ. 2557	รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ร.ป.ม. (การปกครองท้องถิ่น) มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี